

2015

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**BABANIN ÇOCUK DAVRANIŞ PROBLEMLERİ VE İYİ OLMA HALİ ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

HİLAL CAN

İstanbul, 2015

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**BABANIN ÇOCUK DAVRANIŞ PROBLEMLERİ VE İYİ OLMA HALİ ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof.Dr.MÜCAHİT ÖZTÜRK
HİLAL CAN

İstanbul, 2015

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEKLİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı-soyadı	Hilal CAN
Numarası	122204020
Anabilim/ Bilim Dalı	Psikoloji ABD / Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı
Tez Savunma Bilgileri	
İlgi : Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve sayılı oturumunda karar verilen,	
Sınav Tarihi	10.09.2015
Sınav Saati	10:00
Sınav Yeri	Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi

Karar

Sınav Süresi				
<u>Oybirliği</u>	<u>Oyçokluğu</u>	<u>Kabul</u>	<u>Düzeltilme</u>	<u>Red</u>

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca "Yapılan Tez Savunma Sınavı Jürimiz tarafından gerçekleştirilmiş ve adayın durumu bu tutanakla tespit edilmiştir."

10/09/2015

Prof. Dr. M. Hakan TÜRKCAPAR
Jüri Başkanı
Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Mücahit ÖZTÜRK
Üye
Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Kemal SAYAR
Üye
Öğretim Üyesi

Not: Bu Form, 2 Adet ciltlenmiş Tez, 2 Adet PDF formatında Tezin kaydedildiği CD, 1 Adet Ulusal Tez Merkezi Veri Giriş Formuyla Sosyal Bilimler Enstitüsüne teslim edilmelidir.

Tez Etik ve Bildirim Sayfası

Yüksek Lisan olarak sunduğum " Babanın Çocuk Davranış Problemleri Ve İyi Olma Hali Üzerindeki Etkisi" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla sunarım.

(T.C. 49927674222)

Hilal Can

Özet

Bu araştırmada 8 - 10 yaş aralığında bulunan çocuklarda baba katılımı ile davranış problemleri ile iyi olma hali arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma İstanbul ili içindeki Avrupa yakasında bulunan 9 farklı ilçede yaşayan 8 -10 yaş arası 274 çocuk, anneleri ve babaları ile gerçekleştirilmiştir. Babaların kişisel ve ailesel özelliklere ilişkin veriler "Baba Bilgi Formu", babaların baba katılımına ilişkin veriler "Baba Katılım Ölçeği", çocukların davranış problemlerine ilişkin veriler "Conners Anne-Baba Değerlendirme Formu", çocukların iyi olma haline ilişkin veriler araştırmacı tarafından hazırlanan "Çocukların İyi Olma Hali Anketi" kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde Bağımsız Gruplar için T-testi ve Pearson Momentler Çarpımı Katsayı tekniklerinden yararlanılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre babaların kız çocuklarına yönelik daha fazla katılımı bulundukları bulunmuştur. Baba katılımının yüksek olduğu çocuklarda iyi olma halinin yüksek olduğu bulunmuştur. Baba katılımının çocukların davranış problemleri üzerinde etki ettiği bulunmuştur. Anne ve babanın çocuklarını davranış problemleri açısından ayrı olarak değerlendirmeleri ilişkisel olarak anlamlı bulunmuştur. Son olarak Çocukların iyi olma hali ile bunu ölçen göstergelerin ilişkili olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Baba, Çocuk, Baba Katılımı, Davranış Problemleri, Çocukların İyi Olma Hali*

Abstract

The aim of the study was to investigate the relationship between 8 to 10 year old children and their fathers. Factors as the participation of the fathers in the education of the children and the well-being situation were considered in this study.

The research was carried out with 274 children their mothers and fathers who live in nine different areas İstanbul. The data of the fathers personal and family traits were collected by the "Fathers Demographic Information Form", the data of the participation involvement by the fathers were collected by the "Father Involvement Scale", the data of the childrens behaviour problems were collected by the "Conners' Parent Rating Scale" and the date of the childrens well- being situation were collected by "Child well-being survey", which was prepared by the analyst. One Way Anova Analysis and Pearson Product Moments Correlation coefficient were used for statistical analyses.

According to study, fathers participate more of their daughters. The more participation children get from their fathers the higher is the rate of their well-being situation. Furthermore, the father's participation has also an influence on the behaviour problems of the children. It was found, that there is relation between fathers and mothers judge according their children's behaviour problems. Last but not least, the children's well-being and the means to measure this observation are in relation to each other.

Keywords: father, child, father involvement, behaviour problems, child well-being.

ÖNSÖZ

Başta vermiş olduğu bilgiler ve yönlendirmeleri için tez danışmanım Sayın Prof. Dr Mücahit Öztürk olmak üzere, eğitimim boyunca beni yetiştiren tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Ayrıca uzun süren zorlu çalışmalarım sırasında sevinçlerimi ve hüzünlerimi benimle paylaşan, büyük yardımlarını gördüğüm ve beni eğitiminin her aşamasında motive eden, bana yol gösteren ve destek olan sevgili Ailem'e, eşime ve değerli arkadaşlarıma, meslektaşım Mukaddes Bozkurt'a ve manevi desteğini eksik etmeyen Eyüp Bağ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Psikolog Hilal CAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

BAŞLIK SAYFASI	
TEZ ONAY FORMU	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLO LİSTESİ.....	viii
EKLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	x

BÖLÜM I

1.GİRİŞ.....	1
1.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	2
1.2.Araştırmanın Problem ve Hipotezleri.....	3
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5

BÖLÜM II

2. LİTERATÜR.....	6
2.1. Aile Dinamikleri.....	6
2.1.1. Ailenin Tanımı.....	6
2.1.2. Sağlıklı Aileler ve Ailenin İşlevselliği.....	7
2.1.3. Ailede Rol Dağılımları, Görev ve Sorumluluklar.....	8
2.1.4. Anne - Baba ve Çocuk Etkileşimi.....	10
2.2. Modern Aile Kavramı.....	10
2.2.1. Çalışan Anneler.....	11
2.2.1.1. Çalışan Annenin Çocuğun Gelişimine Etkileri.....	13
2.2.2. Ailede Babanın Rolü.....	15
2.2.2.1. Baba Katılımının Çocuğun Gelişimine Etkileri.....	15
2.2.3. Baba - Çocuk İlişkileri Üzerine Teoriler.....	17
2.2.3.1. Psikanalitik Yaklaşım.....	18
2.2.3.2. Nesne İlişkileri Kuramı.....	23
2.2.3.3. Bağlanma Kuramı.....	24
2.2.3.4. Nesillerarası Yaklaşım.....	27
2.3. İyi Olma Hali.....	27
2.3.1. Mutluluk.....	28
2.3.2. Yaşam Doyumu (Memnuniyeti).....	28
2.3.3. Olumlu Ruh Hali.....	29
2.3.4. Psikolojik İyi Oluş.....	29
2.3.5. Öznel İyi Oluş.....	30
2.3.6. Çocukların İyi Olma Hali.....	32
2.3.6.1. Çocuğun İyi Olma Haline Yönelik Göstergeler.....	37
2.3.6.2. Çocuğun İyi Olma Halini Belirleyen Kentsel Faktörler.....	38
2.3.6.3. Çalışan Anne ve Çocuğun İyi Olma Hali.....	39
2.3.6.1. Baba Katılımı ve Çocuğun İyi Olma Hali.....	39
2.4. 8 - 10 Yaş Grubu Çocuğun Gelişimi.....	40
2.4.1. Bedensel ve Devinimsel Gelişim.....	40
2.4.2. Bilişsel Gelişim.....	40
2.4.3. Kişilik Gelişimi.....	41
2.4.4. Ahlaki Gelişim.....	41

2.4.5. Sosyal Gelişim.....	42
2.4.6. Akran İlişkileri.....	44
2.5. Çocuklardaki Davranış Problemleri.....	44
2.5.1. Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu.....	44
2.5.2. Karşıt Gelme- Karşıt Olma Bozukluğu (KGB- KOB).....	47
2.5.3. Davranım Bozukluğu.....	49
2.5.4. Çocuklardaki Davranış Problemlerine Dair Yapılan Çalışmalar.....	52

BÖLÜM III

3.YÖNTEM.....	53
3.1. Örneklem.....	53
3.2. Veri Toplama Araçları.....	54
3.2.1.Baba Bilgi Formu.....	54
3.2.2.Baba Katılım Ölçeği.....	54
3.2.3.Conners Anne- Baba Değerlendirme Ölçeği.....	56
3.2.4.Çocukların İyi Olma Hali Anketi.....	56
3.3. İşlem.....	60

BÖLÜM IV

4.BULGULAR.....	58
------------------------	-----------

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA,SONUÇ VE ÖNERİLER.....	63
5.1. Tartışma.....	63
5.2.Sonuç.....	66
5.3.Öneriler.....	68
KAYNAKÇA.....	71
EKLER.....	87

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Çocuğun İyi Olma Haline İlişkin Alanlar Ve Bunların Olumlu Olumsuz Göstergeleri.....	35
Tablo 2. Aileye Ait Demografik Bilgiler.....	56
Tablo 3. Baba Katılım Ölçeğinin Alt Ölçekleri.....	58
Tablo 4. Kız ve Erkek Çocuklarının Baba Katılım Düzeylerinin t-Testi Analiz Sonuçları.....	61
Tablo 5. Baba Katılım Ölçeğinden Alınan Puanlarla Çocukların İyi Olma Hali Ölçeği Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları.....	59
Tablo 6. Baba Katılım Ölçeğinden Alınan Puanlarla Dikkat Eksikliği Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları.....	59
Tablo 7. Baba Katılım Ölçeğinden Alınan Puanlarla Karşıt Gelme Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları.....	60
Tablo 8. Baba Katılım Ölçeğinden Alınan Puanlarla Hiperaktivite Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları.....	60
Tablo 9. Baba Katılım Ölçeğinden Alınan Puanlarla Davranış Bozukluğu Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları.....	60
Tablo 10. Conners Baba Dikkat Eksikliği Değerlendirmesi Ölçeğinden Alınan Puanlarla Conners Anne Dikkat Eksikliği Değerlendirmesi Ölçeğinden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları.....	61
Tablo 11. Conners Baba Karşıt Gelme Ölçeğinden Alınan Puanlarla Conners Anne Dikkat Karşıt Gelme Ölçeğinden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları.....	61
Tablo 12. Conners Baba Hiperaktivite Değerlendirmesi Ölçeğinden Alınan Puanlarla Conners Anne Hiperaktivite Değerlendirmesi Ölçeğinden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları.....	61
Tablo 13. Conners Baba Davranım Bozukluğu Ölçeğinden Alınan Puanlarla Conners Anne Davranım Bozukluğu Ölçeğinden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları.....	61
Tablo 14. Çocukların İyi Olma Ölçeğinden Alınan Toplam Puanlarla Maddi Durum, Sağlık, Eğitim, İlişkiler ve Risk Faktörleri Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları.....	62

EKLER LİSTESİ

1. EK 1 Baba Bilgi Formu
2. EK 2 Baba Katılım Ölçeği
3. EK 3 Conners Anne-Baba Değerlendirme Ölçeği
4. EK 4 Çocuğun İyi Olma Hali Anketi

KISALTMALAR

CADO

ÇSGB

Çev.

DEHB

DSM

Kitabı)

KGB-KOB

SGK

T.C.

TDK

TUİK

ty.

Conners Anne/Baba Derecelendirme Ölçeği

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

çeviren

Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu

The Diagnostic and Statistical Manual of Mental

Disorders (Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El

Karşıt Gelme-Karşıt Olma Bozukluğu

Sosyal Güvenlik Kurumu

Türkiye Cumhuriyeti

Türk Dil Kurumu

Türkiye İstatistik Kurumu

Tarih yok

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Aile, "en küçük toplumsal kurum" diye tanımlanır. Ana, baba ve çocuklardan oluşan bu kuruluş bireylerin ruh ve beden sağlığı için gerekli sevgi, şefkat ve bakımı bulabilecekleri en doğal ortamdır. Bu ortamda yaşamdan doyum sağlama ve yaşamdan topluma uygun bir birey olarak yetişmenin temelleri atılmaktadır (Yörükoğlu, 2014: 125). Bu kurumda yer alan her bir üyeye belirli görevler atfedilmiştir. Geleneksel aile yapısına göre; anneden doğurması, çocuk bakıp büyütmesi, beslemesi, evi çekip çevirmesi ve sevgi vermesi; babadan ise dışarıda çalışıp para kazanması/ eve ekmek getirmesi, aileyi koruması, aileyi dış dünyaya karşı savunması/ dış dünya ile ilgili görevleri yerine getirmesi beklenmektedir (Yörükoğlu, 2014: 127- 128; Zeybekoğlu D., Durugönül ve Arıkan, 2011; Rosenberg ve Wilcox, 2006; O'Donnell ve diğ., 2005). Ailenin amacı; ailenin her bireyine optimum gelişme olanağı sağlamaktır. Başarılı bir ailenin tanımı ise; tüm aile bireylerine kendilerine geliştirmeleri için destek olup, onlara yaşama meydana okuyabilecekleri sevecen bir ortam hazırlamak olarak tanımlanmaktadır. (Humphreys, 2003)

Atfedilmiş ve uzun yıllar var olmuş olan bu görevler, toplumdaki hızlı değişmeye koşut olarak, aile yapısında önemli değişikliklere yol açmaya başlamıştır (Yörükoğlu, 2014: 130). Bunun nedenleri arasında annelerin çalışma yaşamına daha yoğun katılımları; bebeğin doğumundan kısa bir süre sonra çoğu annenin çalışma hayatına geri dönmesi, babalık kimliği ve babaların çocuk yetiştirme konusunda rol modeli olarak önemlerine ilişkin çalışma bulguları çocuk gelişiminde babaların rolüne ilgiyi arttırmıştır. Dolayısıyla babayı çocuğun yaşamında önemli bir konuma getirmiştir (Kuzucu, 2011; Gürşimşek, Kefi ve Girgin, 2007).

Babanın çocuğun yaşamında önemli bir konuma gelmesiyle birlikte babalık kavramı ve bu kavramı etkileyen faktörler de önem kazanmıştır. Babalık yaşantısı eşinin hamile olmasıyla başlar bununla birlikte babalık sorumluluğu da eşine uygun ortamı hazırlamasıyla başlamış olur (Yavuzer, 2014a: 23).). Bir erkeğin iyi bir baba olması için anneye saygılı, sevgili ve düşünceli davranması önemli yollardan bir tanesidir. Onun çocuklarının annesiyle olan ilişkisinde yansıttığı bu meziyeti, çocukları için önemli bir örnek teşkil edecektir (Rosenberg ve Wilcox, 2006).

Babanın çocuğun yaşamına katılımı çocuğun gelişimini birçok yönden etkilemektedir. Babanın çocuğun, zihinsel gelişimini, duygusal gelişimini, sosyal gelişimini ve fiziksel sağlığını (Kuzucu, 2011; Allen ve Daly, 2007, Rosenberg ve Wilcox, 2006; Goldman, Salus, Wolcott ve Kennedy, 2003), dil gelişimini (Pancosofar ve Vernon-Feagans, 2006; Bing, 1963), motor gelişimini (Rosenberg ve Wilcox, 2006) olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Ayrıca baba çocuğun cinsel gelişiminde de yine önemli bir etkiye sahiptir. Güçlü, kuvvetli bir babayla kendisini özdeş tutması, çocuk için önemli bir güven kaynağı olmaktadır. Çocuk özdeşleşme yoluyla modelden istenmeyen özelliklerini fark ettiğinden, endişeli ve güvensiz olmaktadır. Öte yandan kendini yetersiz bir modelle

özdeşleştiren bir çocuk, örnek aldığı bir modelin istenmeyen özelliklerini fark ettiğinden, endişeli ve güvensizdir (Yavuzer, 2014a :23).

Babanın yokluğu, pasifliği ya da ilgisizliği çocuğun kişilik yapısını ruh ve beden sağlığını büyük ölçüde etkileyebilir, bazı uyum ve davranış bozukluklarının nedeni olabilir (Yavuzer, 2014a: 22-26), okul başarısını olumsuz etkileyebilir (US Department of Health and Human Services, 1995; Shinn, 1978), suçluluk potansiyelini arttırabilir ve okulu erken bırakmaya sebep olabilir (Popenoue, 1988). Bu sebeple babanın çocuğun sağlıklı bir gelişim gösterebilmesi için baba katılımını göstermesi beklenir.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yapılan literatür taraması doğrultusunda, Türkiye'de baba katılımına dair pek az araştırmaya rastlanmıştır (Zeybekoğlu D., Durugönül ve Arıkan, 2011; Kuzucu, 2011; Gürşimşek, Kefi ve Gırgın, 2007; Ünlü, 2010; Kuzucu ve Özdemir, 2013, Evans, 1997). Araştırmalar da babaların babalık rollerine dair tutumlarını, çocuk bakımına dair aile içindeki iş dağılımını, babalık rollerinin bazı unsurlarını nasıl algıladıklarını, baba katılımının çocuk gelişimine etkisini, baba katılımı düzeyi ile ilişkili değişkenleri, baba kavramının anlamını gibi konular ele alınmıştır. Ancak çocuğun yaşam doyumuna, dolayısıyla iyi olma haline yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışmanın genel amacı 8 - 10 yaş aralığında bulunan çocuklarda baba katılımı ile davranış problemleri ile iyi olma hali arasındaki ilişkilerin incelenmesi olacaktır. 8-10 yaş birinci kademe ilköğretim çocuklarının araştırmaya katılma sebebi ise bu dönem çocuklarına dair literatürde çok fazla çalışma bulunamamasındandır.

İlkokul çocuğunun okul öncesi döneme oranla ana-babasının ve başkalarının sevgi gösterilerine olan gereksinimi azalır ve artık ana-babası tarafından öpülmesinin, kucaklanmasının gerekmediğini, böyle bir gösteri için yaşının büyümüş olduğuna inanır. Ancak böylesine, sevgi gösterilerini istememesine karşın, dolaylı olarak ana-babasının sevgi ve desteğini, öğretmeni ve arkadaşlarının kendisini sevmesini, beğenmesini de ister (Akboy 1997). Çocuğa yöneltilen davranış ve ona karşı takınılan tavır, bu ilk yaşantıların örülmesinde büyük önem taşır (Yavuzer, 2015: 135). Bu dönem çocuğu daha bağımsız olma eğilimindedir ve bağımsızlığı engellendiğinde öfkelenip sinirlenir (Akboy 1997). Bu öfkelenmeler sağlığına dolayısıyla davranışına ve dolayısıyla iyi olma haline etki edeceğinden araştırmada okul çağı çocuklarına yer verilmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca daha bağımsız olma isteklerinden dolayı kendilerine yönelik sorulan soruları ve kendi hayatlarından ne derece memnun oldukları yönünde ki değerlendirmeleri yapabilecekleri de sınanmış olacaktır. Çocuğun iyi olma hali çerçevesinde çocuğun yaşam kalitesine bakılmakta, yaşamdan aldığı zevk (life satisfaction), mutluluk gibi kavramlar da ele alınmaktadır (Semerci, Müderrisoğlu, Karatay, Kılıç, 2012).

Diğer taraftan çocuğun iyi olma halini ve davranışını olumsuz etkileyen aile ortamı, çevresi ve onu etkileyen diğer etmenlerde önemli rol oynamaktadır. Bunlardan en önemlisi anne ve onun sağladığı bakımdır. Ancak baba katılımı da çocuğun gelişimi ve ruh sağlığı bakımından bir o kadar önemlidir (Kuzucu ve Özdemir, 2013; Zeybekoğlu D., Durugönül ve Arıkan, 2011; Kuzucu, 2011; Gürşimşek, Kefi ve Gırgın, 2007; Allen ve Daly, 2007 ;Ünlü, 2010; Evans, 1997). Günümüzde artan önemine rağmen babanın etkisine ilişkin çalışmaların, anneler üzerine yapılan araştırmalarla ve duyulan ihtiyaçla yetersiz kaldığı görülmektedir (Kuzucu, 2011). Bu sebeple yapılacak olan bu araştırma sayesinde belirtilen yetersizlik kapatılmaya çalışılacaktır.

Babalık sorumluluğu ve babaların çocuklarına daha fazla vakit ayırması, babalar için de faydalı olmaktadır. Babanın katı hisleri uysallaşır, kendine güven duygusu artar, kendi babasıyla daha iyi ilişkiler kurmasına sebep olur (Saygılı ve Çankırılı, 2009: 102-103). Bu çalışmada babaların kendilerini baba katılımı üzerinden değerlendirmesiyle kendilerini ve babalık rollerini tanımları sağlanmaktadır.

Bu çalışmanın genel amacına hitaben üç temel alt amacı vardır. Birincisi, baba katılımı ile çocukların iyi olma hali arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmanın ikinci amacı baba katılımı ile çocukların davranış problemleri değişkenleri arasındaki ilişkileri incelenmesidir. Çalışmanın üçüncü amacı ise ebeveynlerin çocuklarının davranış problemlerini değerlendirmeleri arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Çalışma da ayrıca baba katılımının çocukların cinsiyeti açısından farklılık gösterip göstermediği incelenecektir. Ve yine ayrıca maddi durum, sağlık, eğitim, ilişkiler ve risk faktörleri çocukların iyi olma halleri açısından incelenecektir. İncelemelerin yapılabilmesi için, oluşturulan hipotezler ve araştırma sorularına yanıtlar aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Problem ve Hipotezleri

Yukarıda belirtilen genel amaç doğrultusunda, aşağıda yer alan sorulara yanıt aranmıştır.

Problem 1: Babaların baba katılımı ile çocukların cinsiyetleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Problem 1 (P1/ Hipotez 1: Baba katılımı çocukların cinsiyetine göre farklılaşmamaktadır

Problem 2: Baba katılımı ile çocukların iyi olma hali arasında ilişki var mıdır?

P2. Hipotez 2: Baba katılımı ile çocuklardaki iyi olma hali arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.

Problem 3: Baba katılımı ile çocukların davranış problemleri arasında ilişki var mıdır?

P3. Hipotez 3: Baba katılımı ile çocuktaki dikkat eksikliği davranışı arasında negatif yönde bir ilişki vardır.

P3. Hipotez 4: Baba katılımı ile çocuktaki karşıt gelme karşı olma davranışı arasında negatif yönde bir ilişki vardır.

P3. Hipotez 5: Baba katılımı ile çocuktaki hiperaktivite davranışı arasında negatif yönde bir ilişki vardır.

P3. Hipotez 6: Baba katılımı ile çocuktaki davranış bozukluğu arasında negatif yönde bir ilişki vardır.

Problem 4: Anne ve babanın ayrı ayrı çocuklarının davranış problemlerini değerlendirmeleri arasında ilişki var mıdır?

P4. Hipotez 7: Babanın dikkat eksikliği değerlendirmesi ile annenin ki arasında anlamlı bir ilişki vardır.

P4 Hipotez 8: Babanın karşıt olma karşı gelme davranışının değerlendirmesi ile annenin ki arasında anlamlı bir ilişki vardır.

P4 Hipotez 9: Babanın hiperaktivite değerlendirmesi ile annenin ki arasında anlamlı bir ilişki vardır.

P4. Hipotez 10: Babanın davranım bozukluğu değerlendirmesi ile annenin ki arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Problem 5: Çocukların iyi olma hali ile bunu ölçen göstergeler arasında bir ilişki var mıdır?

P.5. Hipotez 11: Çocukların iyi olma hali ile maddi durum göstergesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

P.5. Hipotez 12: Çocukların iyi olma hali ile sağlık durumu göstergesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

P5. Hipotez 13: Çocukların iyi olma hali ile eğitim durumu göstergesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

P5. Hipotez 14: Çocukların iyi olma hali ile ilişkiler durum göstergesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

P5. Hipotez 15: Çocukların iyi olma hali ile risk faktörleri durum göstergesi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıda belirtildiği gibidir:

- Araştırma İstanbul ili içindeki dokuz farklı ilçelerde yaşayan İlkokul birinci kademedeki eğitim gören ve araştırmaya dahil edilen çocuklarla ve onların ebeveynleriyle sınırlıdır
- Araştırma 8 -10 yaş arası çocuklarla sınırlıdır
- Araştırma, çocukların davranış problemleri düzeylerini değerlendirmek amacıyla kullanılan ölçeğin (CADO) kapsadığı alt ölçeklerle sınırlıdır. Bulgular, ölçeklerin toplam puanlarıyla anlamlandırılacaktır.
- Araştırma, çocukların bakımında babanın katılımını değerlendirmek amacıyla kullanılan Baba Katılım Ölçeğinin alt ölçeklerini kapsamamaktadır. Bulgular, ölçekten alınan toplam puan ile anlamlandırılacaktır.
- Araştırma, çocukların iyi olma hallerinin düzeylerini değerlendirmek amacıyla kullanılan Çocukların İyi Olma Hali Anketinin alt ölçeklerini kapsamaktadır. Bulgular, ölçeklerin toplam puanlarıyla anlamlandırılacaktır.
- Araştırma toplam 274 aile ve bu ailelerin sosyoekonomik düzey değişkeninin araştırmaya katılmamış olması, annelerin ve babaların çalışma durumlarının ele alınmamış olmasıyla sınırlıdır.

BÖLÜM II

2. LİTERATÜR

2.1. Aile Dinamikleri

Çocukların gelişme ve sosyalleşmesine ilk adımını öğreten, kişilik ve kimliklerinin belirlendiği ve her çeşit ihtiyaçlarının karşılandığı ortam olan aile kurumunun birtakım işlevleri vardır. Buna göre, çocukların yetiştirmeleri ve topluma hazırlanmalarında aile önemli bir etkidir. Aşağıda ailenin tanımı ve aileyi kapsayan kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1.1. Ailenin Tanımı

Aileyi toplumun temeli olarak tanımlayan Anayasamız, bu tanımlamayla ailenin birey ve toplum hayatındaki önemine de işaret etmektedir. Türk toplumunda aile; insani değerlerin ve kültürün devamlılığını sağlamakta öncü ve belirleyici bir role sahiptir (T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010).

Literatüre baktığımızda, aile kavramının birçok tarifi vardır. Çoraklı'ya göre aile toplumun en küçük birimidir. Toplamları bireylerin bir araya gelmesi ile oluşan aileler oluşturur. Aile kurumunun diğer toplumsal kurumlara olan ilişkisine bakınca özellikle ailenin bireyi sosyalleştirerek insanın eğitiminde ilk basamağı oluşturması oldukça dikkat çekici bir noktadır (Çoraklı, 2009: 57-68).

Kuhn (2002) aileyi genellikle bir barınak ve samimi bir yer olarak tanımlamaktadır. Bu yer ise, kişinin rahat edebileceği ve olduğu gibi kabul görüldüğü yer olarak açıklamaktadır

Binler ise aile kavramını daha detaylandırıp bunu karı, koca ve çocuklardan meydana gelen en küçük kutlu topluluk olarak tanımlamıştır (Binler, 2007: 20). Dolayısıyla ailenin bireylerden oluştuğu sonucu çıkarılmıştır.

Aile “evlenme, kan veya evlatlık edinme bağlarıyla birbirine bağlanmış, aynı evde yaşayan, aynı geliri paylaşan, oynadıkları çeşitli roller çerçevesinde (karıkoca, ana-baba, evlat-kardeş) birbirlerine etki yapan kendilerine özgü bir görgüyü oluşturarak kuşaktan kuşağa sürdüren insanların topluluğudur” (Şahinkaya, 1979: 18)

Genel olarak bakıldığında aile, bir kadın ve bir erkeğin evlenerek bir çatı altında yaşamasıyla kurulur. Daha sonra bu birliğe doğumla veya evlat edinme yoluyla çocuklar katılırlar.

Ergeshkyzy' nin (2012) aktardığına göre çocuğun gelişimine ilişkin olarak beslenme, bakım, korunma, sevilme ve eğitilme gibi temel gereksinimleri aile içinde karşılanması gerekir. Ailede kendini gerçekleştirecek varoluş alanı bulamayan çocuk için hayat zor olmaktadır.

Humphreys'e (2003) göre ailenin amacı; ailenin her bireyine optimum gelişme olanağı sağlamaktır. Çoğu zaman, anne-babanın, çocuklarını yetiştirmek uğruna kendi gelişmelerini göz ardı ettikleri görülür, bunun tam tersi de olasıdır. Başarılı bir ailenin tanımı ise; tüm aile bireylerine kendilerine geliştirmeleri için destek olup, onlara yaşama meydana okuyabilecekleri sevecen bir ortam hazırlamak olarak tanımlanmaktadır. Başarısız aile ise benlik duygusunun gelişemeyip zayıf kaldığı, bağımlılık ve güvensizlik duygularının öne çıktığı bir atmosfer yaratmaktadır.

2.1.2. Sağlıklı Aileler ve Ailenin İşlevselliği

Sağlık kavramı Dünya Sağlık Örgütü tarafından "kişilerin bedensel, ruhsal ve toplumsal açıdan tam bir iyilik halinde olmaları" biçiminde tanımlanmaktadır. Konu aile açısından ele alındığında, ailenin işlevlerini beklenen düzeyde yerine getirmesi ile "Tam bir iyilik halinde olma" eş anlamlı olarak düşünülebilir. O halde fonksiyonel aile "sağlıklı", fonksiyonel olmayan, yani işlevlerini beklenen düzeyde yerine getiremeyen aile de "sağlıksız" aile olarak tanımlanabilir (Bulut, 1993: 9)

Ailenin ne denli bir işlevselliğe sahip olduğu çocuğun gelişiminde etkili olmaktadır. İşlevlerini beklenen düzeyde yerine getiren aileleri işlevsel aileler, aile içi etkileşimin bozuk olması nedeniyle işlevlerini yerine getiremeyen aileleri de fonksiyonel olmayan aileler olarak tanımlamışlardır. İşlevsel olan ve olmayan aileler genel olarak değerlendirildiğinde işlevsel aile "sağlıklı", işlevsel olmayan yani işlevlerini beklenen düzeyde yerine getiremeyen aile de "sağlıksız" aile olarak tanımlanmaktadır (Bulut, 1993: 9).

Bentowim, Barnes ve Cooklin (1989) göre, işlevsel olan aile içinde yetişenlerin, ebeveynlerinden fiziksel ve duygusal olarak destek ve ilgi gördükleri, sağlıklı bir kişilik geliştirebilmek için ihtiyaç duydukları optimal sosyalleşme ortamının kendilerine sunulmuş olduğu düşünülmektedir. Öte yandan işlevsel olmayan ailelerde, aile üyeleri arasında iletişim yoktur veya var olan iletişim, aile bireyleri arasında çatışma yaratıp, yıkıcı bir biçim ve/veya içerik taşıyabilir. Bu ailelerin problem çözme konusunda başarısız oldukları ve aile içinde olması gereken sınırlar, roller konusunda belirsizliğin hâkim olduğu gözlemlenir (Aktaran: Saydam ve Gençöz, 2005).

"İşlevsel aile", gencin ihtiyaç duyduğu, bireysellik ve özerkliğini kazanmasını destekler, aşırı kontrolcü olmayan, esnek bir tutum içindedir; aile, gencin sevgi ve destek gereksinimine karşılık verebilir.

Anne-baba arasındaki uyum, aile işlevselliği üzerinde etkilidir. Buna bağlı olarak çocuğun duygusal açıdan iyilik hali, olumlu benlik kavramı, sosyal ve bilişsel yeterliliğinin gelişmesi kolaylaştırılmış olur (Saydam ve Gençöz, 2005).

Kapçı ve Hamamcı'nın (2011) aktardığına göre, ailenin işlevsiz olması ya da ailenin işlevlerini sağlıklı olarak yerine getirmemesinin psikolojik belirtilerle ilişkili olduğu uzun zamandır bilinmektedir (Kapçı ve Hamamcı, 2011)

Yörükoğlu (1978), “Sağlıklı ailelerden gelen kişiler ruhsal yönden daha sağlıklıdırlar” demiştir. “Bunalım ve şüphecilik daha az gösterirler, olumsuz olaylar karşısında hemen endişeye kapılmazlar. Çevresindekilerle daha iyi ilişki kurabilirler. Geleceğe yönelik olumlu düşünürler. Sağlıksız aileden gelenler ise, içe kapanık, bağımlı, çevresiyle iyi ilişkiler kuramayan, şüpheli, geleceğe olumsuz bakan kişilik yapıları göstermektedir” (Aktaran, Söylemez, 2011).

Söylemez'in (2011) aktardığına göre, sağlıklı aileyi şu özellikler nitelendirir; aileye ve üyelerine bağlılık, üyelerin birbirini takdir etmesi, beraber vakit geçirme isteği, dini yönelim, açık iletişim, işbirliği, saygı, adil rol dağılımı, rollerin hakkıyla yerine getirilmesi, ortak amaç ve değerler, çatışmaya girmeden sorunlara çözüm odaklı yaklaşma, esnek ve paylaşılabilen otorite, değişim ve yeniliklere olumlu bakış, temel gereksinimlerin karşılanması, duygusal paylaşım ve doyum, sorunlara aşırı duyarlı olmama, duyguların net ve yalın aktarımı ve kaliteli zaman geçirmedir.

Sağlıksız ailede bahsedecek olursak ise yukarıdaki saydığımız niteliklerin tersini düşünebiliriz demektir. Üyeleri birbiri ile az konuşan ve açık bir iletişim içinde olmayan, aileyi ilgilendiren konularda birlikte konuşup çözüm aramayan, üyelerinin birbirine gerçek yakınlık kurmadığı/kuramadığı ve olumsuz duygular beslediği aileler, sağlıksızdır (Berkun 2008; Turan 1988, Aktaran: Söylemez, 2011).

Çocuğun gelişimine ilişkin olarak beslenme, bakım, korunma, sevilme ve eğitime gibi temel gereksinimleri aile içinde karşılanması gerekir. Ailede kendini gerçekleştirecek varoluş alanı bulamayan çocuk için hayat zor olmaktadır (Ergeshkyzy, 2012).

Ogburn (1963)'a göre ailenin işlevleri; ekonomik ihtiyaçları karşılamak, statü sağlamak, çocukların eğitimi planlamak, din eğitimi vermek, boş zaman faaliyetlerini değerlendirmek, aile üyelerinin birbirini koruması ve karşılıklı sevgi ortamı oluşturmaktır (Aktaran: Söylemez, 2011).

2.1.3. Ailede Rol Dağılımları, Görev ve Sorumluluklar

Aile ortamı çocuğun gelişme ve sosyalleşmesinde birinci derecede önemlidir. Sürekli sevgi, ilgi ve kabul gördüğü bir atmosferde yetişen çocuk mutlu çocuktur. Böyle bir ortamda duygusal etkileşim en üst düzeydedir (Erikçi, 2005).

Psikososyal yönden gelişen çocuğun ilk etkileşime uğradığı yer aile ortamıdır. Bireyin, kimlik ve kişilik kazanması, kendine güvenmesi, sosyal ve kültürel gelişimi ailede başlar. Aile fonksiyonlarının işler durumda olması bu yüzden önemlidir (Söylemez, 2011).

Aile, anne baba, çocuklar ve diğer fertlerden oluşan bir kurum olduğu için, her bireyin değişik görev ve sorumlulukları vardır. Bu görev ve sorumlulukların düzenli bir şekilde yerine getirilmesi, o ailenin mutlu, huzurlu, düzenli olmasını temin eder (Çoraklı, 2009: 115).

Aile, bireylerine anne, baba, oğul, kız, abla, kardeş gibi statüler sunar ve bu statülere uygun roller sergileyerek iletişim içinde yaşayabilecekleri ortamı sağlar. Bu statülerin başında anne ve baba gelir. Anne ve baba, kendini çocuğuna adayan bir kişiliktir (Mustafaoğlu, 2013)

Anne-babanın ve çocuk arasındaki etkileşim, çocuğun başta anne babası olmak üzere diğer aile bireylerini model alması, sosyal bir birey olmayı öğrenmesi yolunda büyük önem taşır. Özetle, çocuğun yetiştiği ailenin yapısı, genişliği, sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi, onun ilk sosyal deneyimlerini, dolayısıyla duygusal ve toplumsal gelişmesini etkileyecektir (Kağıtçıbaşı,Ç.,1991'dan aktaran Göktaş T., 2010).

Çocukların eğitiminde anne ve babanın önemli görevleri vardır. Anne ve baba çocuklarını gelecekteki rollerine hazırlamak için onları eğitirler. Ailenin bireylerini bir arada tutan bu görevleri sayesinde ailenin varlığı da devam edecektir (Mustafaoğlu, 2013). Çakmaklı'ya (2008: 31) göre Çocuklar açık bir teyp gibidir. İlk çağlarda teyp, anne-baba tarafından sevgiyle doldurulmalıdır. Sonraki dönemlerinde çocuk sürekli teypi dinler.

Hemen her kültürde kadınsı ve erkeksi kişilik özellikleri belirlenmiş, kadın ve erkeğin toplumdaki yeri, yapabileceği işler ve faaliyetler cinsiyetleri temelinde ayrıştırılmış ve tanımlanmıştır. Çocuk da gelişim süreci içinde yaptığı gözlemler yoluyla kadın ve erkeğe özgü davranışları, alınan görev ve sorumlulukları özümseyerek ve değerlendirerek öğrenir (Çınar, 2008).

Literatüre bakıldığında aile içi rol ve statü dağılımı ile ilgili bulgular şöyledir; kadının en önemli görevi, ev işleri yapmak (% 76) ve çocuk yetiştirmektir(% 53). Erkeğin en önemli görevi ise ailenin geçimini sağlamak (% 95) ve korunma, güven ihtiyacını karşılamaktır (% 48) (Yapıcı, 2010).

Parsons ve Bales (1995) göre babalar daha çok yardımcı fonksiyonlarla meşgul olmaktadırlar çocukları disipline etmek ve aileye gelir sağlamak gibi. Anneler ise daha anlamlı fonksiyonlarla dahil olmaktadırlar bakım vermek, refakatçi olmak ve faaliyetlerde bulunmak gibi.

Kentleşme ve eğitim seviyesinin yükselmesi ile farklılaşmalar olduğu ve kadının ev dışında/ iş hayatında, erkeğin de ev içi işlerde rol alması düşüncesinin geliştiği görülmektedir (Atalay vd., 1993'dan aktaran: Yapıcı, 2010). Bu görüşü destekleyen diğer çalışmalarda, çocuk bakımı ve ev içi işler daha çok kadına ait roller olarak algılanırken, ailenin mali durumu hakkında önemli kararlar ya da evliliğin cinsellikle ilişkili yönü daha çok erkeğe ait olarak algılanmaktadır (Baykal, 1991; Seçgin ve Tural, 2011; Girgin 1994'den aktaran Çınar,2008; Geçtan 1974: 148)

İmamoğlu'nun (2003) aktardığına göre geleneksel ailelerde kadın ve erkek rolleri toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına uygun olarak ayırmıştır.

Çocukların bakımı, yetiştirilmeleri ve toplum hayatına hazırlanmaları aile içinde gerçekleşmekte, bireylerin aile ile ilişkileri yaşamları boyunca sürmektedir (T.C. Başbakanlık Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2011)

Dolayısıyla Kağıtçıbaşı'nın (1988) da belirtmiş olduğuna göre, ailenin önemli fonksiyonlarından biri çocuklarını yetiştirip içinde yaşadıkları topluma uygun bir birey haline getirmektir. Çocuk yetiştirme amaca yöneliktir, ancak amaç genellikle belirgin değildir ve bilinçli olarak oluşturulmamış olabilir (aktaran Yapıcı, 2010).

2.1.4. Anne -Baba ve Çocuk Etkileşimi

Aile, çocuğun beslenme,bakılma, korunma, sevilme ve eğitime gereksinimlerini karşılar. Ana ve baba severek, özenli bakım vererek, çocuğa bir güven ortamı yaratır; onun sağlıklı büyümesini güvence altına alırlar. Ana ve baba, kız ve erkek çocuklarına, kendi davranışlarıyla örnek olarak, onların hem kişilik geliştirmesine, hem de kendi cinsel kimliklerini kazanmalarına yardımcı olurlar (Yörükoğlu, 2014: 126).

Anne ve babanın çocuklarını iyi tanımaları ve iyi bir iletişim kurmaları, onları yetenek ve istekleri doğrultusunda yönlendirmelidirler (Yavuzer, 2014a: 68-69). Çocuklardan bekledikleri davranış modeline uygun bir davranış içinde olmalıdır anne ve babalar. Uyumlu ve özgür bir aile ortamı içinde, tutarlı ve sağlıklı ilişkiler içinde yetişen çocuk, özerk bir birey olarak yetişkin yaşamına ulaşabilir. Bu nedenle ana-babanın tutumu, gelişmekte olan bu çocuğa örnek model oluşturacağından kişiliğini etkiler ve özdeşim modellerinden edindiği, benzer tutumları sergilemesiyle ortaya koymaktadır (Yavuzer, 2014a: 26).

Aile içinde çocuğun gözlemlediği her davranış onun ileriki yaşamında göstereceği davranışa temel oluşturabilmektedir. Ailede çocuğa karşı gösterilen ve takınılan tutumlar, aile yapısıyla birlikte çocuğun kişilik gelişimi üzerinde oldukça büyük rol oynamaktadır (Kaya ve diğ., 2012)

2.2. Modern Aile Kavramı

Modern ailede aile içi roller değişmeye başlamış, kadın da iş hayatına atılmaya başlamıştır. Toplumun bir parçası olan kadının, sosyal hayattaki rolü ve yeri değişmektedir. Geçmişin ev hanımı ve anneliği üstlenen kadın tipi, yerini çalışan, toplumsal roller üstlenen kadın tipine bıraktığı görülmektedir (Dodurgalı, 2010: 145). Bu durum kadın ile erkeğe ait rollerin ayrı ayrı belirlenmesi yerine, aynı rollerin paylaşılması sonucunu yaratmıştır (Pollak 1965'den aktaran Söylemez, 2011).

İmamoğlu'na göre (2003), Modern ailelerde geleneksellere kıyasla kadının ortak gelire katkısı artmış, erkeğinki azalmıştır. Berksun (2008)'e göre, değişen toplum değerlerinin ailedeki roller üzerindeki etkilerine baktığımızda, kadının iş hayatına girmesi hem kendisi hem eşi hem de çocukları üzerinde olumlu ya da olumsuz etkilere neden olmuştur. İş hayatına giren bir kadının evin gelirini artırdığı düşünüldüğünde bu ailenin faydasıdır fakat kültürümüzde evin kadınına düşen bazı sorumlulukların (temizlik, yemek, çocuk bakımı vs.) aksama ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır (Aktaran: Söylemez, 2011).

Smith ve Reid (1986), eşlerin her ikisinin de çalıştığı ailelerde rol paylaşım tutumlarını ve davranışlarını incelemişlerdir. Katılımcıların çoğu, ailenin geçimi, çocuk bakımı, ev işleri ve karar alma rollerinin karı ve koca tarafından paylaşılması gerektiğini düşünmektedirler. Ancak çiftlerin, genellikle bu rol paylaşımını gerçekleştiremedikleri görülmüştür. Kadının çocuk bakımı ve ev işini daha çok yaptığı, erkeğin ise temel aile geçimini sağlayan kişi olarak görüldüğü bulunmuştur. Bunun yanında, eğitim düzeyleri yüksek ve eşlerden her birinin geliri birbirine yakın olan çiftlerin aile rollerini daha çok paylaştıkları görülmüştür (Aktaran: Anar, 2011).

Gazioğlu'nun yaptığı bir çalışmaya göre ise üniversite ve yüksek lisans düzeyinde eğitim almış ya da almakta olan genç yetişkinlerin evlilik ve aile içindeki rollerle ilgili çelişkili görüşler taşıdıkları, kadın ve erkeklerin evliliğe yönelik tutumlarının geleneksel-modern ölçütü içerisinde farklılaştığı saptanmıştır (Gazioğlu, 2006).

2.2.1. Çalışan Anneler

Razon'a (1990) göre, kadınların görevleri söz konusu olduğunda ilk akla gelenler annelik ve ev kadınlığıdır. Bu görüşü Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu'nun (2013) yaptıkları çalışmada 1555 hane ile yaptıkları çalışmada da destekler niteliktedir. Oysa, dünya kurulu beri kadın, annelik ve ev işlerinin yanı sıra üretim hayatına katkıda bulunmuştur. Kadının üretim hayatında görev alması çok eski bir olgu ise de, kadının evinin dışında ücretli olarak çalışması oldukça yenidir.

Türkiye İstatistik Kurumunun bildirdiğine göre, 2004 yılında kadınların işgücüne katılma oranı % 23,3 iken bu oran 2012'de % 29,5'e yükselmiştir (TUİK, 2012). Bu bilgilere daha net bakıldığında ise bu oranın dağılım skalası farklı bir sonuç vermektedir.

Amerika'da yapılan bir araştırma, kadınların iş ve aile yaşamlarını birbirine zıt alanlar olarak görmediklerini saptamıştır. Bu araştırmaya katılan kadınların % 69'u evli ve % 63'ü çocuk sahibi olarak belirlenmiştir. Kadınların iş yaşamına etkin katılımlarıyla, geleneksel aile yapılarında olağandışı formların ve çözümlerin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Önceden evde çocukların bakımı ve ev işleriyle uğraşan kadınlar, bugünlerde ev dışında çalışmayı tercih etmektedirler (Aktaran: Özkan ve Özkan, 2010).

Türkiye’de kadınların iş gücüne katılım oranı son derece düşüktür. Ayrıca bu katılımı yıllara göre sürekli azalma göstermektedir 1955 yılında kadının çalışma yaşamına katılım oranı %77’i iken, 1990’da %34,0’e, 1995’te %30.7 2000’de %29.7’e 2004’de %23.3’e gerilemiştir ve 2011 yılında bu oran 28.8’ e yükselmiştir. (TÜİK Hane Halkı İş Gücü Araştırma Sonuçları, 2011). Kadın ücretli bir işte çalışıyor olsa bile ev işleri ve çocuk/yaşlı bakımı yine kendisinin yapması gereken işler olarak algılanmakta, bu durum pek çok kadının ev dışı istihdama katılımı tercih etmemesine neden olmaktadır. Günümüzde yeniden üretim sürecine katılım (yemek, ütü, temizlik, bulaşık yıkama gibi ev işleri ve çocuk/yaşlı bakımı vb.) birçok kadın tarafından adeta bir “meslek” olarak algılanmakta ve bu durum toplumsal normlar tarafından da beslenmektedir (SGK, 2013).

Ülkemizde çoğunlukla ekonomik zorunluluk nedeniyle çalışan kadının güçlüklerle karşılaştığı bir gerçektir (Razon ,1981). Maddi durum nedeniyle bebekleri küçükken işe dönmek zorunda kalan çoğu anne için, bu durum sürekli bir acı ve gerilim kaynağıdır (Stern, Stern ve Freeland, 2013: 139). Aile bütçesine katkıda bulunmanın yanı sıra kadınlar yaşam standartlarını yükseltmek, meslek sevgisi, toplumda prestij kazanmak, çevre edinmek, yeni insanlar tanımak ve eşinin yanında konumunu yükseltmek gibi bir dizi psikolojik nedenlerle çalışma hayatında yerlerini almışlardır (Koçar, 2012).

İşinden genellikle yorgun dönen kadını evinde bekleyen pek çok iş vardır. Yemek pişirmek, çamaşır yıkamak, temizlik yapmak gibi. Çalışan annenin ev sorumluluğunun yanı sıra, bakım ve ilgi bekleyen bir veya daha çok çocuğu vardır. Çalışan anne ev işlerinin yanı sıra çocuğunun ihtiyaçlarını karşılamak, sorularını cevaplandırmak, okul durumu ile ilgilenmek zorundadır. Özetle çalışan annenin beraberinde bir takım sıkıntılar getirir, bunlar; annenin olmadığı saatlerde çocuğun bakımı, işinden yorgun ve gergin gelen annenin çocuğuna yeterince zaman ayıramaması ve onunla sağlıklı bir iletişim kuramaması gelmektedir (Razon, 1981; Yavuzer, 2014a: 60-61).

Razon (1981) çalışan kadın, çocuk yapmaya karar vermeden önce kendisine çocuğun bakımında kimin yardımcı olacağını düşünmek zorunda olduğunu belirtmektedir. Babanın ebeveynlik sürecindeki aktif katılımı anneye daha fazla seçenek sunsa da, temel problemleri sadece kısmen çözer ve genellikle yenilerini ortaya çıkarır. Eğer babanın asıl bakım veren kişi olmasına karar verilirse, annelere sıkıntı veren problemler onun başına gelecektir (Stern, Stern ve Freeland, 2013: 139). Bunun aksine Yeşilyaprak' a (2003) göre; Annenin çalışmasının bir başka olumlu etkisi, babaların da çocuğun bakım ve sorumluluğunu (eşi çalışmayan babalara göre) kısmen de olsa almasıdır. Böylece çocuğun baba ile ilişkisi de daha yeterli ve olumlu olabilmektedir.

Gönüllü ve İçli'nin (2001) yaptıkları araştırma bu görüşü destekler niteliktedir. Araştırmada kadınların ev kadınlığı rolü çerçevesinde eşiyle işbölümü yapıp yapmadıklarını araştırılmıştır. Bunun için kadınlara ev işlerinde eşlerinin kendilerine yardımcı olup olmadıkları sorulmuştur. Alınan yanıtlara göre, kadınların % 25 i eşlerinin her işte yardımcı olduğunu, % 14.2 si yardım etmediğini, % 19.9 u ise nadiren yardım ettiğini belirtmiştir.

Çift gelirli ailelerde babalar, annenin ev hanımı olduğu ailelere oranla, çocuk bakımıyla biraz daha fazla ilgilendiği, ancak bu durumda bile çalışan annelerin ev işleriyle babalardan neredeyse iki kat daha fazla ilgilendiği görülmüştür (Bee ve Boyd, 2009: 738).

Bakım işini paylaşma bazıları için işleyen bir uzlaşma gibi gözüke de, nadiren tamamen tatmin edici bir çözüm olmaktadır (Stern, Stern ve Freeland, 2013: 139).

Annenin çalışmasının çocuk üzerinde yaratacağı etkiler bazı faktörlere bağlıdır. Bu faktörler; annenin işi, çalışma nedenleri, çalışma koşulları, annenin eğitim düzeyi, anne -çocuk iletişimi, aile içi ilişkiler, annenin yokluğunda çocuğa bakanın özellikleri, sağladığı bakımın uygun ve devamlı oluşu, nihayet çocuğun hangi gelişim basamağında bulunduğu olarak tasvir edilmektedir (Koçar, ty.). Prensip olarak, 0 - 3 yaş arasında, annenin çalışmaması ve çocuğuyla yeterince bütünleşmesi en sağlıklı yoldur (Yavuzer, 2014a: 60).

Bu dönemde küçük çocuğun fizik bakım kadar, sevgi, özen ve ilgiye ihtiyacı vardır. Bu dönemde çocuğun yaşamında en etkili birey annedir, çocuk her şeyi annesinden öğrenir. Annenin çocuğuna gösterdiği şefkat ve ilgi, ona verdiği güven, çocuğuna karşı tutumu, benimsediği eğitim ve disiplin anlayışı, çocuğun gelişimini de kişiliğini de etkiler. Ünlü uzman Hoffman der ki: " Her ne kadar annelik içgüdüsel bir davranış ise de, bu davranış, anne çocuğu ile birlikte oldukça gelişir. Bu beraberliğe, çocuk kadar annenin de ihtiyacı vardır, bu beraberlikten, çocuğun da annenin de zevk alması, mutlu olması önemlidir (Razon 1990).

Anneleri çalışan okul öncesi dönemindeki çocukların bakım sorunlarını çözümlemeye çalışırken, okul dönüşü annelerin yokluğunu şiddetle hisseden annesi çalışan okul çağındaki çocukların bakım ve denetimi için de bazı çareler düşünülmelidir. Bu çocukların okul dönüşü gidip ders çalışabilecekleri, kitap okuyabilecekleri çocuk kütüphaneleri ve boş zamanlarında gidip orada kendileri ile ilgilenen bir eğitmeni bulabilecekleri çocuk kulüpleri açılabilir. Yine bazı beceriler kazanabilecekleri, bir meslek edinerek hayata hazırlanabilecekleri atölyeler açılabilir. Küçük gruplar halinde ve uzman bir eğitmenin denetiminde çocukları bu şekilde toplamakla, günün belirli saatlerinde anneden ayrı kalan bu çocukları, hem sokağın kötü etkilerinden kurtarmak, hem de annenin eksikliğinin çocuk yönünden yaratacağı sorunları azaltmak ve işi başında bulunan anneyi huzurlu kılmak mümkün olabilir (Razon, 1981).

Razon (1981) okul çağında çocuğu olan annenin çalışması çocuk açısından sakıncalı sayılmadığını savunur. Bu dönemde en uygun çözüm; çocuğun okulda olduğu süre içinde annenin çalışması, okul dönüşü çocuğun annesini evde bulmasıdır. Annenin bulunamadığı zamanlarda çocuğun evde yapayalnız kalmamasına özen gösterilmelidir. Yaşı küçük olan veya yalnız kalmaya hazır olmayan büyük çocuğun evde tek başına bırakılması uygun değildir. Çocuğun, annesi dönünceye kadar bir yakınıyla veya kardeşleri ile kalması veya annesinin dönüşünü bir arkadaşının evinde

beklemesi yerinde olur. İlkokula başlama çocuğun yaşamında önemli bir olaydır. Çocuğun kendisi için yeni sayılan okul ortamına uyum sağlayabilmesi, sınıf düzenine uyması, çalışma alışkanlığını kazanması için, annesinin desteğine ve teşviğine ihtiyacı vardır. Okul çocuğu bilgisindeki artışın da, başarısının da ilgi ile izlenmesini ister, başarısızlığa uğradığında kendisine yardım edilmesini bekler.

2.2.1.1. Çalışan Annenin Çocuğun Gelişimine Etkileri

Çoğu araştırmaya göre annenin çalışması çocuk üzerinde genellikle nötr ya da az olumlu bir etkiye sahiptir (Parke ve Buriel, 1998; Scott, 2004'den aktaran. Bee ve Boyd, 2009: 737).

Bir çok araştırma çalışan annenin anne-çocuk bağlanmasını (Barglow, Vaughn, Molitor, 1987; Schwarz, 1983) anne-çocuk ilişkisini(Field, Stoller, Vega-Lahr, Goldstein, 1986) ve çocuğun bilişsel, sosyal, davranışsal ve duygusal gelişimini (Baydar ve Brooks-Gunn,1991; Belsky ve Eggebeen, 1991; Han, Waldfogel ve Brooks-Gunn, 2001) olumsuz etkilediğini bildirmiştir. Literatürde ise buna karşılık olarak annenin çalışmasının anne-çocuk bağlanmasını (Easterbrooks ve Goldberg, 1985), çocuğun bilişsel gelişiminde(Stith ve Davis, 1984) ve kişilik gelişiminde (Vander, Cullen, Carrozza ve Wright, 2001) hiç bir etkiye veya olumlu yönde bir etkiye sahip olduğu söylenmiştir.

Baum (2003)'un yaptığı çalışmada annenin çalışmasının çocuğun ilk üç ayında bilişsel gelişimini olumsuz etkilediğini söylemiştir. Annenin çalışmasının olumsuz etkilerinin yanı sıra bu çalışmada, annenin evin ekonomisine getirdiği ek gelirin kısmen de olsa olumlu etkilerde getirebileceğini bildirilmiştir.

Han, Waldfogel ve Brooks-Gunn (2001) araştırmalarında annenin erken istihdamının üç ya da dört yaş çocuklarının sözel yeteneklerini ve yedi ila sekiz yaş aralığında çocukların matematik başarılarını olumsuz etkilediğini bilirdirmişlerdir. Bu sonuçlara etnik açıdan baktıklarında ise afrikan amerikan kökenli çocukların olumsuz etkilenmediği yalnızca beyaz amerikalı çocukların bu sonuçla tutarlılık gösterdiği bulunmuştur.

Yeşilyaprak'a (2003) göre çalışan kadın ve çocuk konusunda ülkemizde yapılan araştırmalar, tutarlı sonuçlara ulaşamamışlardır. Gerek uygulanan yöntem, gerekse uygulamanın yapıldığı grubun sayısal büyüklüğü ve temsil gücü açısından elde edilen sonuçları genellemek güçtür. Bu konuda yapılan bazı araştırmalar, çalışan annelerin çocuklarında, annesi çalışmayan çocuklara göre bazı davranış sorunlarının daha fazla olduğunu gösterirken, bazıları ise tersine; annesi çalışan çocukların psiko-sosyal gelişimlerinin annesi çalışmayan çocuklara kıyasla çok daha üstün olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmalar çocuğun kişilik gelişimi üzerinde annenin çalışıp çalışmamasının değil, ancak anne babanın çocuk yetiştirme tutumlarının etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun nedeni ise çalışan annelerin eğitim düzeyi, çalışmayanlara göre daha yüksek ve kendini geliştirme çabası ve bilinçlenme düzeyi daha yeterlidir. Dolayısıyla annenin çalışmasının çocuğuna ilişkin doğru

yaklaşımları benimsemesi, daha sağlıklı bir ortam yaratmasını yordayıcı bir değişken olduğu söylenebilir.

Çocuğun kişilik gelişimde, anne ve babanın çalışması değil, çalışmanın onların yaşamına getirdiği olumlu ya da olumsuz sonuçlar etkilidir. Eğer çalışma ebeveynlik rollerini aksattığı yönünde kaygı yaratıyorsa, anne-babada görülebilecek aşırı iyi, fazla toleranslı, fazla koruyucu, sürekli denetleme ihtiyacı duyma gibi tutumlar, çocuğun psiko-sosyal gelişimini olumsuz etkilemektedir (Yeşilyaprak, 2003).

Özçatal'ın (2011) yürüttüğü araştırmada kadınların çalışmanın olumsuz etkisi konusunda görüşleri incelenmiştir. Buna göre, kadınların %84,6'sı eşi ve çocuklarıyla daha az ilgilendiklerini, %64,8'i evlilik hayatında eşi ile anlaşmazlıklarının daha çok olduğu, %87,2'si iş ve ev işi nedeniyle daha stresli olduğu, %89,3'ü gereğinden fazla yorulduğu ve yıprandığı görüşünü belirtmişlerdir. Kadınların çoğu evle ilgili işlerine zaman ayıramadıklarını, çocukları ile yeterince ilgilenmediklerini, ev işlerinin aksaması yüzünden eşlerinin tepki gösterdiklerini ve eşleriyle bu yüzden tartıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu çalışmada kadınlar çalışma yaşamını, geleneksel rollerini aksatması açısından olumsuz bulmuşlardır.

2.2.2. Ailede Babanın Rolü

Türk Dil Kurumu'na göre baba bir çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek, birinci dereceden erkek akraba, çocuk sahibi erkek, koruyucu ve velinimet olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2014)

Çocuğun gelişiminde aile özellikle ilk yıllarda ciddi bir öneme sahiptir. Aile ortamı çocuğun ilk etkileşimde bulunduğu ortamdır. Çocukların kişiliğinin gelişmesinde aile yapısı ve anne – babanın tutumları önemli faktörlerdendir.

Literatür taraması sonucunda yaygın anlayışa göre, çocuğu anne doğurur , anne büyütür.. Anne doğurdu, anne baksın. Sorumlu, doğurandır anlayışı egemendir. Baba ise, disiplini sağlayacak, ailenin geleceğini düşünecek, eve 'ekmek' getirecek kişi, evde güç, yetke (otorite) simgesi olarak tanımlanmaktadır. (Nas, 2006a: 220-221; Zeybekoğlu D., Durugönül ve Arıkan, 2011; Rosenberg ve Wilcox, 2006; O'Donnell ve diğ., 2005)

Bu nedenle uzun yıllar çocuk gelişiminde baba katılımına çok fazla yer verilmemiştir Sosyal ve ekonomik değişimler, kadının çalışma hayatına katılımının artması, ebeveyn rollerini ve ailede iş bölümünü değiştirmeye başlamıştır. Annenin evde oturup çocuk baktığı, babanın geçim sağlayıcı olduğu geleneksel aile yapısını sürdürmek giderek zorlaşmaktadır.

Babanın sadece evi geçindirmesine yönelik beklentiler artık çocuğun yaşantısına katılması yönünde evrilmektedir. Değişen babalık rolüyle birlikte babanın çocuğun yaşamındaki etkisi fark edilmeye başlanmıştır. Baba katılımı ile ilgili olarak yapılan çalışmaların neredeyse tamamı, baba katılımının çocuğun akademik sosyo-duygusal, bilişsel ve davranışsal gelişimine olumlu katkısını göstermektedir (Şenil, 2010). Baba ile daha fazla aktivite paylaşan çocukların, paylaşmayanlara göre daha başarılı olduğu da edinilen bulgular arasındadır (Sımsıkı ve Şendil, 2014).

2.2.2.1. Baba Katılımının Çocuğun Gelişimine Etkileri

Babanın çocukla iletişimi çocuğun ruh ve beden sağlığı açısından son derece önemlidir. Her ne kadar literatürde genellikle annenin çocuğun yaşamındaki rolü üzerinde duruluyor olsa da (Freud, 2006; Nas, 2006a; Razon, 1990) baba katılımı da çocuğu birçok yönden etkilemektedir.

Babanın çoğunlukta çocuğunun yanında olması ve onu koruması, her şeyi bilen babası olduğunun farkında olması çocuğa güven verir. Yine baba, çocuğunun sorularını cevaplandırır, akşamları uyku öncesi onunla sohbet eden bir birey olabildiğinde, çocuk huzurlu, kendine güvenen, özerk bir kişiliğe kavuşabilir. (Yavuzer, 2014a: 22-26).

Farklı literatür kaynaklarına göre babanın çocuğun, zihinsel gelişimini, duygusal gelişimini, sosyal gelişimini ve fiziksel sağlığını (Kuzucu, 2011; Allen ve Daly, 2007, Rosenberg ve Wilcox, 2006; Goldman, Salus, Wolcott ve Kennedy, 2003), dil gelişimini (Pancosofar ve Vernon-Feagans, 2006; Bing, 1963), motor gelişimini (Rosenberg ve Wilcox, 2006) olumlu yönde etkilediği söylenmektedir.

Peker'e (2012) göre babanın ilgisiz olduğu aile ortamları çocuğun sosyal gelişimini etkilemekte ve özellikle erkek çocuklarda çeşitli cinsel kimlik karmaşalarına sebep olabilmektedir. Baba çocukların problemleri olup olmadığı ile ilgilenmesi, tatil günleri ve hafta sonlarında çocukları gezdirmesi, oynaması, uygun olan topluluklara, etkinliklere onları götürmesi, çocukların hayatı tanınması açısından önemlidir.

Araştırmalar baba katılımının çocuk ruh sağlığı ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir: Babasızlık çocuktaki mutsuzluk, suç, şiddet eğilimi, durumluk ve sürekli kaygıyla ilişkilendirilirken, babanın çocuğun yaşamına aktif katılımının ise çocukta düşük düzeyde kaygı, saldırganlık, depresyon, yalan söyleme, antisosyal ve suça yönelik davranışlar gibi sorunların azlığıyla ilişkili olduğu bulunmuştur (Aktaran: Kuzucu ve Özdemir, 2013).

Çocuğun uyum davranışı babanın bakıma katılma kalitesine bağlı olarak artabilir. Çocuğun psikolojik açıdan iyi olmasında ve davranışsal problemlerin önlenmesinde babanın ilgi ve sevgisi annenin ilgi ve sevgisi kadar etkilidir (Easterbrooks ve Goldberg, 1984).

Coltrane (1988), babanın çocuğun toplumsal, duygusal ve zihinsel gelişimini etkilediğini ileri süren kuramsal ve görgül kanıtlar ışığında baba-çocuk ilişkisini araştıran birçok araştırma yürütüldüğünü aktarmıştır.

Ünlü'nün (2010) yaptığı çalışmanın sonuçları çocuğunun bakımına yüksek oranda katılan babaların özellikle erkek çocuklarının ebeveynlik özelliklerini etkilediğini göstermiştir. Şenil, bugünün babaları gelecek nesillerin babalık karakteristiklerinin belirlenmesinde etkili unsurlar olduğunu aktarmıştır.

Day ve Lamb (2004), özel gereksinim duyan çocukların babalarıyla yaptıkları çalışmada; babaların aile içinde katılım sağlamalarının doğrudan ya da dolaylı olarak çocukların üzerinde etkisinin olabileceği saptamış, özellikle de çocukların ekonomik, zihinsel, sosyal, fiziksel ve psikolojik iyi oluş hallerine yönelik etkisi giderek farkındalık kazanılan bir konu haline geldiğini bildirmişlerdir (Aktaran: Sımsıkı ve Şendil, 2014).

Babaların çocukla geçirilen zamanın etkilerini incelendiği çalışmada, çocukların davranış sorunları ele alınmıştır. Araştırma bulguları babanın ilgisi arttıkça çocuklarda ortaya çıkan davranış sorunlarının sayıca azaldığını göstermiştir (Ameto ve Rivera, 1999).

2.2.3. Baba - Çocuk İlişkileri Üzerine Teoriler

Çocuğun gelişim süreçleri ve ebeveyn çocuk ilişkileri birçok kuramcı tarafından farklı kuramsal çerçevelere oturtulsa da yaşamın ilk altı yılının kimlik oluşumuna etkisi kabul edilmektedir. Benlik algısının oluşumunda en önemli devre çocukluktur. Bu dönemde yaşanan olaylar kişinin kendi hakkındaki yargı ve değerlerini oluşturur. Yaşamın ilk altı yılında yaşanan deneyimler, öz-yeterlik ve özsaygının yani genel benlik algısının temelini oluşturur. Çocukların kimlik gelişiminde cinsiyet kavramı önemli bir yer tutar. Cinsel kimlik, çocuğun bedenini ve benliğini belirli bir cinsellik içinde algılaması, kabullenmesi ve bu cinsiyete uygun biçimde davranmasıdır. Çocuk cinsel kimliğini aynı cinsten ebeveynle özdeşim kurarak kazanır.

Baba figürünün psikoloji alanında yapılan araştırmalarda ele alınmayış nedeni çocuğun gelişiminde babalardan çok annelerin etkili bir figür olduğu algısına bağlanmaktadır.

Çocuğun farklı kuramlara göre nasıl geliştiğini ve bu gelişim sırasında babanın rolünü daha iyi açıklamak amacıyla aşağıda baba- çocuk ilişkileri üzerine teoriler açıklanması hedeflenmiştir.

2.2.3.1. Psikanalitik Yaklaşım

Freud, annenin bebeği ile olan ilişkisinin, bebeğin daha sonraki kişiliğini ve sosyal ilişkilerini büyük ölçüde biçimlendirdiğini, babanın ise çocukluğun daha sonraki yaşamında etkili olduğunu belirtmiştir (Freud, 2006)

Freud'un kuramına göre anne, bebeklik döneminde çocuğun ikili ilişki nesnesidir; bebeğiyle birlikte ikili bir birim oluşturur. Baba, ödipal evrede bu ikiliye katılır. Böylece ikiliden üçlüye geçilmeye, ikili ilişkiler üçlü ilişki yönünde evrilmeye başlar (Ozan ve diğ., 2008).

Psikanaliz ekolünün kurucusu olan Freud, gelişimi cinsel haz temelinde beş evrede değerlendirir: oral dönem, anal dönem, fallik dönem, gizil dönem ve ergenlik. Aşağıda Freud'un Psikosozal Gelişim evreleri bu araştırmanın kapsamına ilişkin olarak gizil döneme kadar farklı kaynaklardan derlenerek açıklanmaya çalışılmıştır (Geçtan, 1997; Parman, 2002; Cüceloğlu, 2006; Freud, 2006; Gardner ve Gardiner, 2007; Bee ve Boyd, 2009 Zabcı, 2014)

Yaşamın ilk 18 ayını içeren oral dönemde haz bölgesi ağız, dudaklar ve dildir. Dışarıdan verilecek bakıma bağımlı olan bebek ancak kendine bakım verebilecek bir annenin varlığıyla yaşamını sürdürebilir. Bu dönemde yaşanan olumsuz deneyimler oral, bir başka deyişle "bağımlı kişilik" geliştirmelerine neden olabilir.

Anal dönem (1,5- 3 yaş arası) tuvalet eğitiminin kazanıldığı süreçtir ve bu süreçte haz bölgesi anoreksal bölgedir. Anne-baba tarafından katı bir tuvalet eğitiminin verilmesi "anal kişiliğe", yani aşırı düzenli, inatçı gibi özellikleri olan obsesif bir kişilik oluşmasına neden olabilir.

Fallik dönem cinsiyet farkının kabul edildiği ve cinsel kimlik duygusunu geliştirdiği dönemdir. Bu dönem ayrıca Ödipal Dönem (3 - 6 yaş) olarak tasvir edilmektedir. Ödipal döneme gelindiğinde ise, ebeveynlere sahip olma arzusu ortaya çıkar ve cinsel dürtü çok net bir şekilde kendisini gösterir.

Cinsel kimlik, çocuğun bedenini ve benliğini belirli bir cinsellik içinde algılaması, kabullenmesi ve bu cinsiyete uygun biçimde davranmasıdır. Çocuk cinsel kimliğini aynı cinsten ebeveyniyle özdeşim kurarak kazanır. Bu süreci sağlayan kastrasyon endişesidir.

Kastrasyon endişesi temeli kastrasyon fantezisi olan bir ruhsal çatışmadır. Bu ruhsal çatışmanın amacı çocuğun kendisine penisin anatomik olarak varlığını ya da yokluğunu açıklama girişimidir. İki cins için de soru aynıdır: "Neden kızların pipisi yok?" İki cins bu soruya farklı cevap verir. Bu süreçte kız çocuk babasına erkek çocuk annesine karşı romantik bir sevgi geliştirir. Kız çocuk babaya yöneldiği ve annesinin elinden almaya çalıştığı için suçluluk duyar. İhtiyaç duyduğu anneyi kaybetmeye korkusu yaşar ve onunla özdeşim kurar. Erkek çocuk ise annesine beslediği hisler nedeniyle babası tarafından pipisinin kesileceğinden endişe eder. Bu kaybı yaşamamak için babanın

varlığına boyun eğerek annesiyle ilgili emellerinden vazgeçer ve babasıyla özdeşim kurar. Bu süreçte babanın rolü çok önemlidir. Baba bir üçüncü olarak devreye girmeli ve suçluluk duygusu yaratmadan çocuğa ensest yasağını getirmelidir.

Gerek kız, gerek erkek çocuğun cinsel gelişimi, yani ödipal çatışmanın çözümü anneden uzaklaşmayla gerçekleşir. Bu uzaklaşmayı belirleyen üçüncü kişi olan babadır; iğdiş yasasının uygulanmasının aracı ve temsilcisidir. Çünkü her iki cinsiyet açısından annede takılı kalmak, cinsel organının aynılığına olan inançla örtüşür (Rosolato, 1969'dan aktaran Abrevaya, 2002: 22). Dolayısıyla çocuğun kendini annesiyle bir görmesinin ortadan kalkmasıyla birlikte cinsel kimlik gelişimi başlamış olacaktır.

Kastrasyon endişesinin iyi çalışması için karı-kocanın anne baba rollerinin yanında karı-kocalık rollerini de sürdürmesi gerektiği söylenebilir.

Ödipal düşlemlerin terk edilmesi, anne- babanın çift olarak kabullenmesine bağlıdır. Yani anne ve babanın bir çift olarak aralarında kopukluğun olmaması ve çocuğun bir 3. olarak dışarıda konumlanması cinsel düşlemlerin bastırılmasına yardım eder (Zabcı, 2014: 20-21).

Yapılan bu araştırmanın örneklem yaş grubunun 8-10 yaş olarak belirlenmesini hatırlattıktan sonra bu yaş grubunun Freud'un kuramına göre ödipal dönemden sonra gelen gizil döneme takabbül ettiğini belirtmekte fayda vardır.

Freud (2006), gizil dönemde cinsel dürtünün bastırılabilmesini bu ödipal karmaşanın sonlanmasına bağlamıştır. 6- 10 yaş arası dönemde cinsel uyarılım varlığını sürdürmeye devam eder ancak yarattığı enerji cinsel olmayan amaçlar için kullanılır: bunun adı yüceltmedir. Cinsel dürtü artık başka alanlarda faaliyet gösterir, çocuk enerjisini, spor, oyun ve zihinsel etkinlikler gibi somut ve sosyal olarak kabul gören davranışlara yöneltir.

Bir diğer önemli değişiklik, haz ilkesinin yerini gerçeklik ilkesi alır. Çocuk hazlarını erteleyebilir, örneğin ödevini yapmak için oyun oynamaya ara verebilir (Zabcı, 2014: 19).

Özetlendiğinde, Ödipal karmaşa, çocuğun ebeveyne karşı duyduğu aşk ve düşmanlık arzularının bütününde oluşur. Pozitif biçimi aynı cinsten ebeveynin ölümü arzusu ve karşı cinsten ebeveyne duyulan cinsel arzudur. Negatif biçiminde ise tersi söz konusudur. Yani aynı cinsten ebeveyne duyulan aşk ve karşı cinsten ebeveyne duyulan nefret duygusu. Bütüncül olarak ödipal karmaşa negatif ve pozitif bir arada kapsamaktadır (Parman, 2002: 32-33).

Pozitif ödipal karmaşası gizil döneme (okul çağı) girmeden önce çözülmemektedir, ancak negatif ödipal karmaşası, ki temeli ikili ilişkilerin olduğu erken döneme atılmıştır, gizil dönemle birlikte ergenliğe kadar uykuya geçer. Pozitif ödipal karmaşasının çözümü yeni bir ruhsal yapının,

yani üst benliğin oluşmasına neden olmaktadır. Negatif ödipalin çözümü ise ergenlik sonunda, erişkenliğe geçişin gerçekleşmesi sırasında olacaktır. Dolayısıyla ergenliğin bitişi de erişkin benlik idealinin ortaya çıkışına neden olmaktadır. Çocuksu benlik ideali, aşırı idealleştirmeye sınırlılaşım ödipal döneminin sonlanmasının kökeninde yatmaktadır. Erişkin benlik idealinin kökenleri ise babaya bağıllıkta, babayı idealleştirmede, kısaca negatif ödipalde aranmalıdır. Benlik cezalandırılma korkusu ile üstbenliğe boyun eğiyorsa, benlik idealine aşkla boyun eğecektir. Sonuç olarak benlik ideali Parman tarafından negatif ödipalin mirascısı olarak tanımlanmaktadır (Parman, 2002: 34).

Freud, babanın erkek olarak sahip olduğu gücün altını hemen hiç çizmediğini, ancak bu kişinin anneye karşı bir üçüncü olarak etkin olabilme yeteneğinin üzerinde durduğu görülecektir şeklinde tasvir etmektedir. Freud'a göre, çocuğun patolojik olmayan gelişimi için en uygun koşullar annesi ile babası arasındaki ilişkinin niteliğine bağılıdır (Penot, 2001: 75).

Penot (2001: 71-78), Psikoz kavramını baba kavramıyla birlikte ele almış ve bunu ruhsal gerçeklik içinde babalık tasarımının bir tür değersizleştirmeye maruz kalmış olduğu genellikle görülür şeklinde yorumlamıştır. Buradan baba figürünün olmadığı durumlarda psikozun kaçınılmaz olduğu bir algı ortaya çıksa da Penot daha sonra bu algıyı ortadan kaldıracak bir çalışmayı aktarmıştır. Eşcinsel çiftlerin çocukları, ya da babalık rolünü yerine getirmek istemeyen babaların çocukları incelendiğinde, bu çocukların çok büyük bir bölümünde, ruhsal yapılarında psikoza özgü babalık makamının eksikliğinin belirtilerine rastlanmamaktadır. Hatta bu gruptakilerin psikoz hastalığına girme sıklığının genel topluma göre daha sık olmadığı da söylenebilir.

André Green (1973) insan cinselliğini düzenleyen üç örgütleyici olduğunu belirtir. Birincisi, hayata gözlerini açan çocuğa ebeveynin bir cinsiyet atfetmesine karşılık gelir. Bu, çocuğun anatomik düzeyde sahip olduğu cinsel organla bağdaşabilir veya bağdaşamaz. Ve sıkı sıkı ebeveynin bilinçdışı arzusuna bağılıdır. Bu bağlamda çocuğun cinsiyeti özellikle annesi tarafından nasıl algılandığıyla ilgilidir. İnsan cinselliğini büyük ölçüde biçimlendiren annenin bilinçdışı fantezisiidir. Bu fantezinin oluşmasında etkili olan unsurlar şunlardır:

1. Annenin kendi annesinden veya babasından bir bebeğe sahip olmaya ilişkin çocuksu arzu. Ödipal çatışmayı nitelendiren enestüel fanteziler hem anneye, hem babayla yaşanır. Çocuğun aynı cinsten ebeveyne duyduğu arzu ödipal karmaşasının olumsuz kutbunu, karşı cinsiyetten ebeveyne ilişkin azru ise olumlu kutbunu oluşturur.

2. Bu ödipal çocuğun cinsiyeti

3. Annenin kendi cinsiyetini kabullenışı veya reddetmesi

4. Babanın eşine ilişkin arzusunun annenin arzusundaki yeri

Böylelikle çocuğun cinsiyeti anne ve babanın çocuğa yönelik arzularına bağlıdır ki bunlar kendi aralarında uyumlu olabilirler veya olmayabilirler. Çocuğun cinsiyeti anne ve babanın çelişkili arzu ve özdeşleşmelerini devreye sokan birincil sahne fantezisi ile biçimlenir. Birincil sahne ikinci örgütleyiciye karşılık gelir. Ödipal çatışma bütün bu verileri yeniden düzenler (Aktaran: Abrevaya, 2002: 21).

Çocuk psikanalizinin önde gelen isimlerinden olan Margaret Mahler, ayrılma-bireyleşme (separation-individuation) adını verdiği gelişim sürecini üç dönemde ele alır: Yaşamın ilk bir ayını içeren normal otistik dönem, ikinci ve beşinci aylar arasındaki simbiyotik dönem ve beşinci-otuz altıncı aylar arasındaki ayrılma-bireyleşme dönemi.

Anne bir dış ego işlevini yerine getirerek bedensel algıların yavaş yavaş dışarıya yönelmesine yardımcı olur. Bebek zamanla kendi içsel nesnesinden dışarıdaki gereksinim bağlantılı nesneyi yani anneyi fark eder ve böylece normal ortak yaşamsal dönem başlar (Mahler ve Pine ve Bergman, 2003).

Normal gelişimin ilk aylarında anne imgesi ile kendilik imgesi ayrılmamıştır. Mahler'e göre 18'inci ay ile beraber çocuk anneden ayrı bir kendilik imgesi olduğunun farkına varabilmektedir. Benlik gelişimi ve nesne sürekliliği kazanabilmesi için annenin desteği hayati önemdedir. Aksi takdirde Masterson'ın ifadesiyle terk edilme hissinin tetiklenmesi ve "Mahşerin altı atlısı"nın (depresyon, kızgınlık ve öfke, korku, suçluluk duygusu, pasiflik çaresizlik ve boşluk ve anlamsızlık duyguları) yaşanmasıyla sonuçlanan sınır yapının çekirdeği oluşmaya başlamıştır. "Mahşerin altı atlısı"nı yaşamamak için çocuk bireyleşme yerine anneye yapışır ve inkâr, bölme, yansıtımlı özdeşim gibi savunma mekanizmalarını kullanmaya başlar. Nesne sürekliliği, kendilik imgesi ve nesne imgesi arasındaki ayrımın yapılabilmesi Mahler'in yaklaşımına göre ayrılma-bireyleşme evresinin son dönemlerinde, 15-22'nci aylar, daha yerleşik hale gelmekte ve çocuğun babayla ve sosyal dünyayla ilişkisinin genişlemesine imkân tanınmaktadır (Karakurt ve Erenci, 2013).

Özetle, ayrılma-bireyleşme dönemine gelindiğinde bebek uyanıkken daha açık bir bilince ve dış dünyaya daha sürekli bir yatırıma sahiptir. Çevreyi tarama davranışı bebeğin kendi bedeniyle annenin bedenini ayırmasına yardımcı olur. Baba bu dönemde devreye girerek, anne ve çocuk arasında kendilerinden farklı bir objenin varlığını algılamasını sağlar ve bu şekilde onların "ortak yaşamsal" (sembiyotik) bir ilişkiden çıkmalarına yardımcı olur. Böylece babanın, bebeğin, ilk kez, anne dışındaki birinin varlığından haberdar olmasını sağlar. Bu dönemin sonunda ego gelişimi tamamlanır (Mahler, Pine ve Bergman, 2003). Dolayısıyla babanın yaşam alını kolaylaştırması gerektiği söylenebilir.

Baba, Mahler'in deyimi ile "kirlenmiş bir nesne"dir. Anneyle olan fiziksel füzyondan babayla olan idealleştirme ilişkisine yavaş yavaş geçilir. Baba aynı zamanda anneyle olan füzyonel ilişkiye gerileme arzularının yarattığı tehlikelere karşı bir koruyucu olarak karşıya çıkar (Parman, 2002: 31).

Chassequet-Smirgel, anneyle bağın kopmadığı ve babaya ilginin yönlendirilemediği durumlarda üstbenliğin, benliğin ve dolayısıyla gerçekliğin de tahribatı oluşarak davranışlarda sapkınlıkların ortaya çıktığını belirtmiştir (Aktaran: Urcan ve Akkapulu, 2013: 73).

Çocuk anneden ayrılmak istediğinde annenin yeterli olmaması durumunda çocuğun ayrışmasını istememesi. Burada babanın anneyle olan ilişkisi annenin bu ilişkiden sağlıklı bir şekilde çıkmasına sebep olur.

Urcan ve Akkapulu'nun (2013: 74) aktardığına göre, babaların son yıllardaki güçsüz kalışı ve annelerin her şeyi yapan ebeveynler haline gelmesini incelediği yazısında çocukların bu nedenle nasıl toplumsal yaşantıya geçmekte zorluk çektiğine de değinir. Babanın önemli işlevleri anne tarafından göz ardı edildiğinde çocuğun babanın fiziksel olarak bulunamadığı ilk dönemlere ait anne ile olan ikili ilişkisinde kaldığını belirtir. Böylece çocuk benliğin gelişimine büyük katkı sağlayan, babalığın pozitif anlamı içinde olan sınırlayan ve özdeşim kurmayı sağlayan rolüyle karşılaşamaz. Özdeşim var olan anneyle gerçekleşir ve çocuklar, varlıklarında babanın hiçbir payının olmadığını, sanki yalnızca annenin gücünün ve baştan çıkarıcılığının payının olduğunu düşünürler.

Çocuk gelişiminde babanın rolüne değinen bir başka psikanalist Jacques Lacan'dır. Lacan gelişimde üç evreye işaret eder: parçalanmış beden, ayna evresi ve ödipal (simgesel) evre. Parçalanmış beden evresi, çocuğun psikomotor eşgüdüm düzeyinde bedeninden kaynaklanan duyuları bütünleştiremediği evredir. Ayna evresi altı-sekiz aylık bir çocuğun aynadaki kendi imgesini coşkuyla tanınması, bir bütünlük olarak kendini kavraması ile başlar. Simgesellik öncesi bebeğin çevreyle ilişkisi ikili bir ilişkidir. Bebek bu evrede ebeveynler arasında var olan ilişkinin farkında değildir. Babasını kendisiyle eşit, rekabet içindeki erkek kardeş gibi algılar, bir kıskançlık yaşar. Sağlıklı bir ruhsal gelişim için bu gereklidir (Kızıltan, ty.).

Ödipal evre ise bebeğin kültürel aile ortamında simgesel düzen içinde, artık ikili değil üçlü bir ilişkide kendine yer edindiği dönemdir. Ödipal evde simgesel kültürel düzene geçiş demektir. Simge, dolaylımsız ikili ilişkinin arasına giren bir üçüncüdür. Bu evrede baba, bir simge olan dili kullanarak anne-bebek ilişkisine müdahale eder. Ensest yasağını dile getirerek ikisi arasındaki görünmez bağ koparır. Bu bağın kopmasıyla bebek annesiyle ilişkisini sürdürmek için dili devreye sokar. Bebek kendisini annesinin bir parçası olarak görmek yerine, anneden kopmuş bir bütünlük olarak algılar. Kendinden farklı birilerinin de olduğunu anlamasıyla ben-öteki ayırımına varan çocuk ötekiyle iletişim kurmaya çalışır. Bunun yolu da konuşmaktır. Kendini ayrı biri olarak gören çocuk artık topluma karışmaya, diğerleriyle birlikte olmaya hazır demektir (Kızıltan, ty.).

Lacan'ın öne sürdüğü çocuğun hayatında annenin bir diğer önemli görevi de annenin çocuğu babaya yönlendirebilmesidir. Buna göre çocuk annesinin arzusunun nesnesi yani fallusu olmak istemektedir. Ancak araya giren baba çocuğa anneye sahip olamayacağını ve onun fallusu

olamayacağını hatırlatır. Fakat sadece babanın araya girmesi yeterli olmamaktadır. Annenin de enest yasağını temsil eden babaya gönderme yapması gerekmektedir. Böylelikle çocuk annenin de eksikliğini kavrayacaktır. Anne eksikliğini tavırlarıyla ve eşine yönelik tutumlarıyla çocuğuna gösterecektir ve çocuk fallusu babada arayacaktır (Abrevaya, 2004: 29-45).

Urcan. ve Akkapulu A.'na (2013: 74) göre, anne ile babanın bir çift olamadığı durumlarda, annenin babayı değersizleştiren bir tutumu olduğu söylenmektedir. Dolayısıyla annenin aşkının babaya yönelememesi çocuğuna yönelik baştan çıkarıcılığını da arttırdığını düşündürmektedir. Bu da Lacan'ın söz ettiği annenin çocuğunu babaya yönlendirmesi işlevinde zorlukların olduğunu göstermektedir. Hâlâ annesi ile bir olabileceğini düşlemleyen çocuk bu durumda annesini tatmin edebileceğini düşünebilmektedir. Bu tüm güçlü düşlemler, annenin kapsayıcılığındaki eksiklikler, benliğin zayıflığı ve dürtülerin yoğunluğu çocuğun sıkıntılarını davranış yolu ile göstermeye ittiği ve saldırgan davranışlara neden olduğu düşünülmektedir.

2.2.3.2. Nesne İlişkileri Kuramı

Bu kurama göre, eğer bir öteki yoksa yani anne yoksa baba yoksa bebeğin varlığının olması da mümkün değildir. O zaman bizim varlığımız ötekinin varlığına muhtaçtır. Varlığını anlayıp kavrayabilmemiz için mutlaka bir aynaya ihtiyaç duymaktayız. Bu ayna bizi var eden ötekidir. Öteki olmadan bizim olmamız mümkün değildir. İşte ötekinin varlığına mahkûm olan kendi varlığımızın incelenmesine nesne ilişkileri denir (Özakkaş, 2013).

Nesne ilişkileri kuramcılarını kişilik gelişimindeki en hayati meselelerin güçlü bir kendilik duygusu oluşturabilmek ve diğer nesnelerle (insanlar) ilişki kurmak amacıyla temel nesneden (anneden) kurtulma noktasında olan çocuğun zaman içerisinde artan yetenek ve ihtiyacı olduğunu ileri sürerler (Schultz ve Schultz, 2007: 638)

Nesne ilişkileri kuramının kurucularından Melanie Klein'a göre, Bebeğin annesi ve memesi arasındaki sürecin ve memeden kopma sürecinin bebeğinin kişilik gelişiminde önemli ve temel rol oynamaktadır. Bebeğin meme ile ilişki olduğu süreçte “paranoid-şizoid dönem” ve “depresif dönem” diye iki dönemden bahsetmiştir. □Bebek ilk dönemde annesi ve memesi ile özdeşleşmiştir. Memenin kendisine ait bir parça olduğunu ve emmenin en tabii hakkı olduğunu düşünür. Kendisine bu hak verilmediğinde ise bu bebekte kendine ait olan bir şeyin çalınması düşüncesi oluşur. Zamanla kendine ait olmadığını anladığı bu memeye ve anneye bir haset belirir. Kıskançlık duygusu ise kendisinden memeyi uzaklaştıran her şeye, çoğunlukla ve normal olarak babaya karşı belirir. Bu yeni nesneye yönelme ise babasal penise yönelme olarak tasvir edilir (Klein, 1977:106; Klein, 2002).

Bir diğer Nesne İlişkileri Kuramcılarında olan Winnicott, annenin rolü üzerine yaptığı vurgulardan ve babanın rolünün ihmal etmesi üzerine bir çok kişi tarafından eleştirilmiştir. Bunun

üzerine Winnicott "*yeterince iyi anne olma*" kavramının kaliteli ve tutumlu bir ebeveyn kavramı olduğunu ve bu kavramın içinde babanın da bulunduğunu açıklamıştır. Bu açıklamasıyla babalarında "*yeterince iyi anne*" olabilir anlamına gelebileceğini açıklamaktadır. Açıklamasına ek olarak baba katılımının daha sonra dahil olduğunu eklemiştir. Fakat bu açıklamasında da '*gerçek babadan*' bahsetmemektedir, bunun yerine kaliteli ve tutumlu *ebeveyn* olmaktan bahsetmektedir (Stone, 2008).

Habip'in (2012: 33) 5.Psikanalitik Bakışlar Sempozyumu'nda 'Kulisteiki Baba' yaptığı konuşmasına göre Winnicott'un baba katılımından bahsetmediği yanılığının birkaç nedeni var. Bunlardan ilki Winnicott'un pediatr olması ve mesleğinin gereği anne- çocuk kliniğiyle yola çıkması ve psikanaliz pratiğinde de bu birimi öne çıkarmasıdır. Bir başka nedeni ise Winnicott'un Freud'cu anlayıştaki Oidipus çatışması ve nevrozlar kuramının kendi izlediği zor hastalarda yetersiz kalması ve kendisini bir anlamda yerleşik psikanalitik anlayışının dışına çıkarmasıdır. Ama 1960'lı yıllardan sonra bu durum değişmektedir ve Winnicott'un babaya açıkça gönderme yaptığı metinler ortaya çıkmaktadır.

Winnicott'a (1957) göre babanın en temel rolü anne- bebek ilişkisini korumak, gözetmektir. Baba sadece annenin yetersiz kaldığı durumlarda onu ikame etmekle kalmaz, anne- bebek ilişkisindeki bağı dışarıdan gelecek müdahalelere karşı korur. Annenin dış dünyadaki kimi sorumluluklarını üstlenerek annenin bu ilk bağla haşır neşirken dışarıya dönmesini, bebeğinden ayrılmasını engeller. Buradaki baba, anne- bebek biriminin aktif kapsayıcısıdır. Baba, çocuğun dünyasında annenin kurduğu düzen ve yasanın cisimleşmesi olarak tarif edilmekte ve bu yolla anneye manevi destek sağlamaktadır. Çocuğun kendisini gerçek ve canlı hissetmesi için babanın kendisini zaman zaman göstermesi yeterlidir. Bu sayede baba çocuğun anneye karşı olan nefretine sınır koyar. Bu sınır koyma ve olumlu anlamda iğdiş etme görevi baba ortalarda olursa olanaklı olacaktır. Dolayısıyla babanın varlığı çocuğun nefretini yansıtabileceği bir odak oluşturmasını sağlamaktadır (Aktaran: Habip, 2012: 34-35).

2.2.3.3. Bağlanma Kuramı

Bowlby, bağlanmayı, bakıcıya yönelik yakınlığı sürdürmeye hizmet eden içgüdüsel bir süreç ya da insanların kendileri için önemli gördükleri kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağlar olarak tanımlamaktadır (Uluman, 2011).

Bağlanma kuramının temel bir varsayımı, doğumlarında aşırı olgunlaşmamışlıkları nedeni ile insan bebeklerinin yalnızca bir yetişkin onlara bakmaya ve korumaya istekli olursa yaşayabilecekleri gerçeğidir (Hazan ve Shaver, 1994).

Bağlanma, doğumla birlikte başlayan ve temel olarak 0-3 yaş arasında şekillenen bir süreçtir. Hatta henüz kanıtlanamamakla birlikte, doğum öncesinde başladığı da belirtilmektedir (Öngider, 2013).

Hemen hemen tüm bebekler anneleriyle (pek çoğu babalarıyla ya da bakımı gerçekleştiren diğer kişilerle de) bağlanma ilişkileri kurarlar, ancak bütün bebeklerin bağlanma ilişkisi aynı kalitede olmamaktadır (Steinberg, 2007: 372).

Bee ve Boyd'a (2009: 595) göre, bağlandığınızda, bağlandığınız kişinin varlığı size bir güvenlik ve rahatlık duygusu verir (ya da öyle umarsınız) ve onu, dünyanın geri kalanını keşfe çıkarken güvenli bir üs olarak kullanırsınız. Bu anlamda, çocuğun ebeveyn ile ilişkisi bir bağlanmadır.

Bağlanma tam olarak altı ay ile yirmi dört ay arasında şekillenmektedir. Bu dönemin ardından çocuk yaşamında gerek birincil bakıcısıyla gerekse de diğer insanlarla geliştireceği karmaşık yapıdaki ilişkilere girecektir (Kaplan ve diğ.'den (1994), akt. Soysal, Bodur, İşeri ve Şenol, 2005).

Çocuklar görünüşte bağlanma davranışlarını ulaşabilir herhangi bir kişiye yönlendirebilir. Ancak, gerçekte yaşamın 6. ya da 7.ayına kadar bütün normal bebekler, bu davranışları, kendi seçimlerine bağlı olarak kendisiyle yakınlık kurmak istedikleri ve kendisinden ayrı kalmaya itiraz ettikleri tek bir kişiye yönlendirirler (Hazan ve Shaver, 1994). Bu kişi birincil bağlanma figürü olarak tanımlanabilir.

Bowlby'ye göre çocuklarıyla güvenli bağlanma ilişkisi kuran ebeveynler, aynı zamanda onlara değerli oldukları, güvende oldukları ve sevildiklerine ilişkin güvence vermiş olurlar. Bu güvence altında gelişen çocuklar bir taraftan başarı için gerekli olan özgüveni kazanırken diğer taraftan da psikolojik sağlıklarını korurlar (Akaran:.. Sümer ve Şendağ, 2009).

Ainsworth ve arkadaşları güvenli ve güvensiz bağlanma arasındaki farklılıkları ortaya koymak amacıyla laboratuvar ortamında bağlanmayı incelemişlerdir. Bu çalışmada 1-2 yaşındaki çocuklar gözlenmiştir. Çocukların bilmedikleri bir ortamda, araştırma çabalarında bakıcılarını ne derece güvenli üst olarak kullandıkları, ortamdaki bir yabancıнын yakınlık çabalarına nasıl tepki verdikleri ve yabancı bir ortamda bakıcının yokluğundan kaynaklanan kaygıyla nasıl baş ettikleri incelenmiştir (Aktaran Morsünbül ve Çok, 2011). Aşağıda yabancı ortam tekniği çalışması sonucunda farklı bağlanma biçiminden söz edilmektedir (Morsünbül ve Çok, 2011 ; Soysal ve diğ., 2005; Bee ve Boyd, 2009: 608-609).

Güvenli Bağlanma

Bu bağlanma stilinde sınıflandırılan çocuklar, bakıcının yokluğuyla başa çıkmada zorlanmaz, çok az kaygı tepkisi gösterir ve etrafını keşfetmeye dalabilir. Bakıcısını güvence üssü olarak kullanabilme becerisine sahiptirler. Bakıcı ortama geri döndüğünde ise çocuk onu olumlu bir şekilde karşılar ya da telaşlandıysa kolayca sakinleşir. Bu çocukların bakıcıyı bir yabancıya tercih ettiği bildirilmektedir.

Gerilimli Kaçınan Bağlanma (Güvensiz Bağlanma)

Bu stilde bağlanma ilişkisi sınıflandırılmasında bulunan çocuklar özellikle bakıcı gittikten sonra geri döndüğünde, bakıcıyla temastan kaçınır. Ayrı oldukları sürece çok az stres tepkisi gösterirler hatta bakıcıları ile birlikteyken araştırmacı davranışlara devam edip duygularını bu kişi ile paylaşmamaktadırlar. Bakıcıyı bir yabancıya tercih etmemektedirler.

Kaygılı- Kararsız Bağlanma (Güvensiz Bağlanma)

Çocuk etrafını inceleme faaliyetlerinde bulunmaz ve yabancılara karşı tedirgindir. Bakıcılarının yokluğunda oldukça kaygılanıp, dönüşü üzerine de kolay kolay yatışmazlar. Bakıcılarına karşı yakınlık ve temas isteğine eşlik eden kızgınlık ve direnç içeren ikilemli tepkilerde bulunurlar. Bakıcının ortama tekrar dönmesiyle öfkeli davranışlar sergileyebilir.

Hazan ve Shaver'in (1994) aktardığına göre, son yıllarda araştırmacılar, dağınık/yönü belirsiz bağlanma adı verilen bir bağlanma stili daha ortaya çıkarmışlardır Bu örüntü kaygıyı kontrolde tutarlı bir stratejinin yokluğu ile belirginlik kazanır ve kaçınmacı, kararsız davranışların bir karışımı olarak ortaya çıkmaktadır (Hazan ve Shaver 1994). Bu sınıflandırma içinde bulunan çocuk aynı anda çelişkili davranış örüntüleri sergileyebilir, örneğin bakışlarını başka bir yöne çevirdiği halde anneye doğru hareket edebilir (Bee ve Boyd, 2009: 609).

Bowlby'e göre, annenin rolü bebeğin dış dünyaya uyum sağlamasında büyüktür, anne ve bebek arasında oluşturulan bağın, biyolojik yapının bir sonucu olduğunu belirtmiştir. Babaların ise, daha çok anneyi destekleyici dolayısıyla ikincil bir rolü olduğunu söylemiştir (Parke, 1981).

Birincil bağlanma figürü çoğunlukla anne olarak kabul edilmektedir. Buna karşın, pek çok bebekte temel bağlanma anneye olduğu kadar babayla da iyi olmaktadır (Şenol ve diğ., 2005). Bağlanma teorisi bebeğin ihtiyaçları için sinyal göndermesi ile bakım veren erişkinin buna uygun cevabı sonucu emniyetli bebek ebeveyn bağlanması oluşması esasına dayanır (Bowlby 1969). Fakat bu kavramın kadınlarla olduğu gibi erkekleri de içerip içermediği açık değildir. Bağlanma (attachment) teorisi son yıllarda babayı hatta diğer bir çok figürleri de içine alacak şekilde geliştirilmektedir (Schaffer ve Emerson 1964'den aktaran Erdoğan, 2004).

Stone'nun (2008) derlemesine göre, bağlanma teorisyenleri bebeklerin yalnızca anneye değil aynı zamanda baba ve kardeşlerle de güvenli bağlanma geliştirebileceklerini söylemektedir. Giderek artan bir şekilde baba, alternatif bir bağlanma figürü ve dış dünyaya açılan bir köprü olarak algılanmaktadır. Böylece babanın ek bir bağlanma figürü olarak önemli olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla babaların ikincil ve daha çok anneyi destekleyici bir rol üstlendiği belirtilmektedir.

Stone (2008), babanın birincil bağlanma olduğunu açıklayan çalışmaların yanı sıra, çocukların bağlanma figürü olarak babalarının yerine annelerini tercih etmedikleri çalışmalar da bulunduğunu aktarmaktadır. Ayrıca bebeğin yaşamının ilk haftalarında babanın dokunma, konuşma ve kucaklama davranışları anneninkiyle aynı olduğunu gösteren çalışmalar da vardır; anne ve babalar yeni bebekleriyle etkileşime geçtiklerinde aynı fizyolojik tepkileri verirler, örneğin kalp atışları hızlanır ve kan basıncı artar (Bee ve Boyd, 2009: 597- 598).

Öngider'in (2013) aktardığına göre, Bowlby, bağlanma kuramında ilk bir yılın önemine dikkat çekerek bazen annenin, sadece bebekle ilgilenerek baba için yer ayırmadığını, ya da baba üzerine yoğunlaşarak, bebeği yalnız bırakabildiğini bildirmektedir. Ancak annenin, bebek ile babanın ilişkide olabilmesine fırsat verirken kendisinin hem bebek hem de baba ile yakın ilişki içinde olması bebeğin kendini değerli, diğerlerini ise güvenilir olarak algılamasında çok önemli bir etkiye sahiptir. Baba ise, anne ile bebeğin yakınlığını tolere ederken, anne ile ilişkisine devam etmeli ve bebekle de ilgilenmelidir.

Baba - bebek bağlanmasını belirleyen en önemli koşul, anne-babanın iletişim biçimidir. Eşlerin evliliklerine ilişkin algıları ve ilişkilerinden aldıkları doyumun derecesi ile duyarlı anne-baba olma arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Eşler arasındaki ilişkideki tutarlılık bebeğin ilişki örüntülerini kavraması açısından da önemlidir. Anne ile baba arasındaki gerginlik, baba-bebek ilişkisinde olumsuz duygulanıma yol açmaktadır. Benzer durum babasını erken yaşta kaybetmiş çocuklar için de geçerli olabilir. Annenin babayı anış ve ifade ediş tarzı, sunulan ilişki örüntüleri, çevrenin verdiği bilgiyi ve tüm bunları çocuğun ne şekilde değerlendirip yorumladığı önemlidir (Aktaran: Soysal ve diğ., 2005).

2.2.3.4. Nesiller Arası Yaklaşım Kuramı

Zabcı'ya (2014: 22) göre, bu yeni çağda aile içi ilişkilerde, daha fazla iç içeliği, mahremiyetin ortadan kalktığını, ebeveynle mesafelerin azaldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra nesil farkı da giderek oradan yok olmakta, anne / baba otoritesinin yerini giderek "arkadaş ebeveyn" almaktadır. Okulda bile öğretmen-öğrenci ilişkisinde hiyerarşinin ters- yüz olduğu görülmektedir. Oysa nesil farkının tanınması, sınırların ve yasakların içselleştirilmesi için en önemli ön koşuldur. İtaat bekleyen, söz hakkı tanınmayan 'efendileşmiş' otorite imgesi çocuğu geçmiş dönemlerde ne denli 'ketliyorsa' ve korku dolu pasif bir yapılanmaya itiyorsa, diğer uçta yer alan nesil farkının yok sayılması da hem cinsel hem de şiddet dürtüsünün denetim sorunlarına ve depresyonların artışına neden olmaktadır.

Anne babanın odasında yatma, ev içi mahremiyetin ortadan kalkmasıyla çocuğun anne babasının çıplak bedenini görmesi gibi durumlar, nesil farkının da ortadan kalkışıyla babanın değişen rolü, sınır ve yasağı temsil etmemesi dürtülerin bastırılmasını zorlaştırmakta, erken ergenlik,

hiperaktivite, davranış bozuklukları gibi, cinselliğin ve şiddet dürtüsünün bedensel yolla deşarjına delalet eden, yeni çağ patolojilerine neden olmaktadır (Zabcı, 2014: 22)

Kuramlar çerçevesinden genel olarak bakıldığında; Çocuk için anneyle olan ilişkinin yakınlığından, babayla olan ilişkinin yakınlığına geçiş, aşılması gereken ilk güçlölüdür. Burada, babanın çocuğa gerektiği kadar yanıt vermemesi durumunda, gelişimde bir duraklama olacaktır (Parman, 2002: 32)

2.3. İyi Olma Hali

Literatüre bakıldığında 'iyi olma hali' kavramının geniş kapsamlı olarak ele alındığı ve bu sebepten dolayı net olarak açıklanmasının güç olduğu görölmektedir. Yine literatüre ışığında bu kavramı açıklayabilmek için bazı terimlerin kullanıldığı görölmektedir. Örneğin; mutluluk, yaşam memnuniyeti (doyumu), olumlu ruh hali, psikolojik iyi oluş, öznel iyi oluş, vb. Aşağıda bu kavramların literatürde nasıl kullanıldığı dolayısıyla neden 'iyi olma hali' terimi ile eşanlamlı olarak kullanıldığını göstermek amaçlanmıştır.

2.3.1. Mutluluk

Mutluluk çoğu insan için hayattaki en önemli araçtır. İnsanoğlu var olduğundan bu yana mutluluğu arzulamıştır. Bu arzunun gerçekleşebilmesi adına insanlar mutluluğun ne olduğunu ve nasıl ulaşılabilir olduğuna dair sorular sormuşlardır.

Veenhoven'e göre (1988); mutluluk, insanların yaşam kalitelerini genel olarak değerlendirmeleri ile ulaşılan olumluluk derecesi olarak tanımlamaktadır.

Camfield ve Skevington (2008) ise mutluluğu bireyin olumlu bir ruh hali içerisinde bulunması olarak nitelendirmektedirler.

Mutluluk, kişinin yaşamını kendi değerlerine göre dolu, anlamlı ve huzurlu bir şekilde algılama sürecidir (Şeker, 2009).

Diener (1984) ise, mutluluğu olumlu duyguların sık, olumsuz duyguların az yaşanması ve yaşamdan yüksek doyum alma olarak tanımlamaktadır. Olumlu ve olumsuz duyguların yaşanması mutluluğun duyuşsal boyutunu oluştururken, yaşam doyumunu bilişsel boyutunu oluşturmaktadır.

2.3.2. Yaşam Doyumu (Memnuniyeti)

İlk kez 1961 yılında Neugarten tarafından ortaya atılan yaşam doyum kavramı, bir insanın beklentileriyle, elinde olanların karşılaştırılmasıyla elde edilen durum ya da sonuçtur (Aktaran: Ünal ve Şahin, 2013).

Doyum, insanların beklentilerinin, gereksinimlerinin, istek ve arzularının karşılanması olarak tanımlanabilir. Yaşam doyumu bir bireyin kendi belirlediği kriterlere uygun bir biçimde bireyin tüm yaşamını pozitif değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır (Diener, Emmons, Larsen ve Griffin, 1985'den aktaran Dilmaç ve Ekşi, 2008).

Yaşam memnuniyeti, bireyin yaşam kalitesini bütünüyle değerlendirmesi sonucunda ulaştığı olumluluk derecesi anlamına gelmektedir (Kahyaoğlu, 2008).

Yaşam kalitesi, insanların biyolojik durumları, yaşam biçimleri, ilişkileri ve içinde bulundukları çevrenin nicel ve nitel değerlerinin toplamı olarak tanımlanabilir. Yaşam doyumu, kişinin beklentileri karşısında yaşam kalitesi unsurlarından elde ettiği hislerle ilgili bir karşılaştırma olup mutluluktan daha somut temellere dayanan bir kavramdır. (Şeker, 2009).

Yaşam doyumu duygunun değerlendirilmesinden çok bilişsel yargıları içerir (Greenspoon ve Saklofske, 1998) ve duygusal bileşeni tamamlayıcı özelliktedir (Braynt ve Veroff, 1982' den aktaran Cenkseven Ö. ve Sarı, 2009).

2.3.3. Olumlu Ruh Hali

Olumlu ruh hali kavramı ingilizcede 'positive mood state' olarak kullanılmaktadır. Duygudurum (mood) genel olarak pozitif ve negatif ruh halini tasvir ederken, buna karşılık olarak duygular (emotions) belirli bir durum veya sebepten ötürü ortaya çıkar, görece kısa sürelidir ve genellikle sonradan duygu duruma dönüşür (Barsade ve Gibson, 2007).

Otrar ve diğ. (2002) aktardığına göre, olumlu ruh hali durumundan kasıt (positive mood state) öznel iyi oluş ve hayattan tatmin sağlamadır.

2.3.4. Psikolojik İyi Oluş

Ryff ve Keyes (1995) psikolojik iyi olmanın, bireyin hayata yönelik hedeflerinin farkında olması, kişiler arası ilişkiler geliştirmesi ve sürdürmesiyle ilişkili olduğunu savunmuştur.

Ryff (1989), iyi oluşun mutluluk değil, kendini geliştirme olarak düşünülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Psikolojik iyi oluşu olumlu psikolojik işlevsellik olarak tanımlamış ve altı boyutta ele almıştır. Bunlar, diğerleriyle olumlu ilişkiler, özerklik, çevre hâkimiyeti, kişisel gelişim, yaşam amacı ve kendini kabul'dür (Aktaran: Ryff ve Keyes, 1995). Konunun anlaşılır olması açısından bu altı boyutu kısaca anlatmak yerinde olacaktır.

Bunlardan *diğerleriyle olumlu ilişkiler*, kişinin diğerleriyle sıcak ve güvenli ilişkiler geliştirmesini aynı zamanda bunu sürdürmesi, güçlü bir şekilde empati ve yakınlık kurabilmesi ve

diğerlerinin mutluluğuyla ilgilenmesi; *özerklik*, kişinin büyük bir toplumsal bağlam içinde bireyselliğini elde etmek için kişisel özerklik araması, sosyal baskıya rağmen düşünce ve davranışlarını kişisel standartlarına göre düzenlemesi ve değerlendirmesi; *çevre hâkimiyeti*, kişinin kişisel ihtiyaç ve isteklerini karşılayacak şekilde çevreyi şekillendirmesini ve çevredeki fırsatları iyi değerlendirmesi ve etkin olarak kullanması; *kişisel gelişim*, kişinin kapasitesinin farkında olmasının, yeteneklerini geliştirme çabasını, yaşantılara açık olması; *yaşam amacı*, kişinin yaşam amacının ve yaşamının anlamı olması ve bu amaçlarını yönetme duygusu olması; *kendini kabul* ise kişinin kendini pozitif algılaması, iyi ve kötü nitelikleri de dahil olmak üzere her yönden kendini kabul etmesi, sınırlılıklarının farkında olduğunda bile kendinden memnun olmasını ve geçmişiyile ilgili olumlu duygular hissetmesi olarak tasvir edilmektedir (Keyes, Shmotkin ve Ryff, 2002; Ryff ve Keyes, 1995).

Ryan ve Deci (2008), iyi olma hali konusunda hedonik ve eudemonik olmak üzere iki yaklaşımın olduğunu söylemişlerdir. Burada psikolojik iyi olma hali ve öznel iyi olma hali şeklindeki bir ayrıma değinmişlerdir. Psikolojik iyi oluş ile ilişkilendirilen Eudemonik yaklaşım, mutluluğu “iyi yaşam” ve kişinin insani potansiyellerini gerçekleştirmesi hususuyla ilişkili olarak ele almaktadır. Bu yaklaşıma göre iyi olma hali bir sonuç veya sondan ibaret değil, bir kişinin gerçek doğasının, yani faziletli potansiyellerinin ve yaşama dair amaçlarının farkına varıp onları gerçekleştirmesidir.

Kuzucu' nun (2006) aktardığına göre, hedonik yaklaşımı psikolojide öznel iyi oluş ile ilişkilendirilir. İyi oluşu doyum ve mutluluk olarak tanımlamaktadır. Hedonic bakış açısının kavramsallaştırılmasında temel kriter kişinin kendi kendine belirlediği değer ve standartlara göre yaşamını değerlendirmesidir. Hedonik bakış açısında iyi oluş için tek bir kriter vardır, o da kişi ve kişinin özel değerleridir.

Hedonik yaklaşım mutluluğa odaklanarak iyi olma halini hazzı elde etme ve acıdan kaçınma, eudemonik yaklaşım ise anlama ve kendini gerçekleştirmeye odaklanmak suretiyle bireyin potansiyellerini tam olarak yerine getirme derecesi olarak tarif edilmişlerdir (Ryan ve Deci, 2001).

2.3.5. Öznel İyi Oluş

Hybron'a (2000) göre, öznel iyi oluş, bireyin yaşamını değerlendirmesi ve yaşamı hakkında yargı bildirmesi anlamına gelmektedir.

Öznel iyi olma, bireylerin yaşamlarını değerlendirilişlerini konu edinen bir psikoloji alanıdır (Yetim, 2001; Ryff ve Keyes, 1995). İnsanların yaptığı bu değerlendirmeler temel olarak bilişsel (örneğin yaşam doyumu) ve yaşanan hoş duygularla (örneğin haz ve hoşlanma gibi), nahoş duyguların (örneğin üzüntü ve keder gibi) sıklığını, yoğunluğunu belirleme gibi iki alanda toplanmaktadır. Birey, bütün bir yaşamına ya da yaşamının bir alanına ilişkin bilinçli değerlendirci yargılarda bulunabilir (Yetim, 2001).

Bireyin bilişsel ve duyuşsal olarak kendi yaşamını değerlendirmesi şeklinde tanımlanan öznel iyi oluş, yaşam kalitesinin, öznel amaçları başarabilmenin, günlük yaşamın zorluklarıyla başa çıkabilmenin ve hayattan zevk almanın temel bir göstergesi olarak insan yaşamında çok önemli bir role sahiptir (Diener ve Lucas, 2000'den aktaran Dilmaç ve Bozgeyikli, 2009).

Diener (1984) ise öznel iyi oluşu üç önemli bileşen ile ifade etmiştir: yaşam doyumu, olumlu-olumsuz duygulanımlara ilişkin genel bir değerlendirme. Bu üç bileşen arasında yapılan bazı kombinasyonlar da mevcuttur. Mesela Diener ve Lucas(1999)'a göre bireyler eğer yüksek düzeyde hoş giden veya olumlu duygulara ve düşük düzeyde olumsuz veya hoş gitmeyen duygulara sahip olduklarını ifade ediyorlarsa bunlar mutlu kişiler olarak tanımlanabilir, eğer yüksek düzeyde hem olumlu hem de olumsuz duygular yaşıyorlarsa bu kişilerde fazlasıyla duygusal olarak tanımlanabilirler (Aktaran: Deniz ve diğ., 2012).

Tuzgöl'ün aktardığına göre ise, öznel iyi oluş alanı, kişinin yaşamına ilişkin kendi değerlendirmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Yaşam doyumu ise kişinin kendi seçtiği kriterlere göre yaşamının niteliği hakkındaki genel değerlendirmesi olarak ele alınmaktadır. Diener ve Lucas'a (1999) göre, yaşam doyumu halihazır yaşamdan doyum, yaşamı değiştirme isteği, geçmişten doyum, gelecekte doyum ve kişinin yakınlarının o kişinin yaşamı hakkındaki görüşlerini kapsamaktadır. Doyum alanları ise iş, aile, serbest zaman, sağlık, para, benlik ve kişinin yakın çevresi olabilmektedir.

Deneyisel bulgular yüksek düzeyde öznel iyi oluşa sahip bireylerin, daha az ruhsal rahatsızlık belirtileri gösterdiğini, sosyal çevrede daha olumlu işlevde bulunduğunu, daha güçlü kişiler arası ilişkilere, optimal sağlık yönelimli bir yaşam biçimine ve daha uyumlu bir mizaca, ayrıca daha fazla kişisel gelişim sağlayan bilişsel tarzlara sahip olduklarını belirtmektedir (Diener 1984, 1994, 2000; Diener, Suh, Lucas ve Smith 1999; Lyubomirsky, Sheldon ve Schkade 2005; Pressman ve Cohen 2005'den aktaran Deniz ve diğ., 2012)

Yukarıda İyi olma halinin eş anlamları literatür ışığında tanımlanmaya çalışılmıştır. Farklı kaynaklarda ise bu kavram eş anlamları dışında tasvir edilmeye çalışılmıştır.

1964 yılında Dünya Sağlık Örgütü şu sağlık tanımını önermiştir: “Sağlık sadece hastalık veya zayıflık yokluğu değil, aynı zamanda bütün bir fiziksel, akılsal ve sosyal iyi oluş durumudur”. Dünya Sağlık Örgütü'nün bu sağlık tanımından sonra iyi oluş konusunun önemi artmış ve iyi oluş konusu araştırmacıların ilgisini daha çok çekmeye başlamıştır (Greenspoon ve Saklofske, 2001).

Öznel iyi oluşun kişinin bakış açısına odaklanma özelliği, onu geleneksel klinik psikolojiden farklılaştırmaktadır. Kişinin kendi iyi oluşu hakkındaki görüşü çok önemlidir. Doğal olarak bu yaklaşımın hem olumlu hem de olumsuz yönleri söz konusudur. Kişinin kendisiyle ilgili değerlendirmesine çok büyük önem verse de, Öznel iyi oluş akıl sağlığını tanımlamada tek başına yeterli değildir, çünkü insanlar mutlu olduklarında bile hasta olabilirler. Öznel iyi oluş psikolojik

sağlık veya akıl sağlığı ile eşanlamlı değildir. Kuruntulu/takıntılı bir insan mutlu ve yaşamından doyumlu olabilir ve dolayısıyla bu kişinin akıl sağlığı iyi diyemeyiz. Duygularından haberdar olmayan bir kişi mutlu olduğunu söyleyebilir, ancak bu kişinin tam bir psikolojik sağlığa sahip olduğunu düşüneyiz. Kısacası Öznel iyi oluş psikolojik sağlık için yeterli bir koşul değildir (Diener, Suh ve Oishi, 1997'den aktaran Kuzucu, 2006).

Yetim (2001) "iyi olma halini" bireyin kendi yaşamını değerlendirmesi ve yargı bildirmesi olarak tasvir etmektedir. Birey, değerlendirme sonucunda (olumlu ya da olumsuz), iyi oluş durumu hakkında bilgi vermektedir. Birey, bütün bir yaşamına ya da yaşamının bir alanına ilişkin bilinçli değerlendirici yargılarda bulunabilir (okul, aile, çevre, iş, vb.).

Türkmen'in aktardığına göre, Diener iyi oluş tanımını "bireyin bilişsel ve duyuşsal olarak kendi yaşamını değerlendirmesi şeklinde ifade etmiştir. Bu değerlendirme sonucunda bireyin vardığı sonuç (olumlu ya da olumsuz), iyi oluş durumu hakkında bilgi vermektedir (Türkmen, 2012).

Genel olarak iyi olma halinin literatürde nasıl açıklandığını gösterdikten sonra bu araştırmanın amacı olan çocukların iyi olma halini aşağıda açıklamak amaçlanmıştır.

2.3.6. Çocukların İyi Olma Hali

"Çocuğun iyi olma hali" (child well-being), çocukların yaşam koşullarını belirleyen unsurları bütünsel ve çok boyutlu bir yaklaşım içinde anlama açısından tercih edilen bir kavramsallaştırma olarak uluslararası literatürde giderek önem kazanmaktadır. Modern çocukluk paradigmasında çocuk kendi yaşamının öznesi ve hak sahibi bir bireydir; ancak varlığı toplumun çocuğa olan yaklaşımına bağlı olarak şekil alır (Semerci ve diğ., 2012). Bu anlayış aynı zamanda Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan bir ilkeyi de yansıtmaktadır: "Çocukların, insan olarak haklarının yanı sıra özel hakları da vardır." Bu nedenle, çocukların iyi olma halinin sağlanması, bu hakları gözetilen özel politikalar gerektirir (T.C. Kalkınma Bakanlığı ve Unicef Türkiye Temsilciliği, 2013).

Karatay (2011); çocuğun iyi olma halini, çocuğun tarih içinde daha fazla güç kazanması, özne olması ve dinlenmesinin günümüzdeki evresi olarak tasvir etmektedir.

Çocukla ilgili geçmiş çalışmalara bakıldığında öncelikle çocuğun korunması diye bir kavramdan hareket edildiğini görülmektedir. Yani olumsuz koşullarda ki kişilerden bahsedilmektedir, çocukların kötü çalışma koşullarında çalıştırılması vb. sonraları ise toplumun gelişmesi ve çocuklara dair algının ve alanının gelişmesiyle birlikte çocukların korunmaya başlanmasıyla birlikte bu durumlar görece düzeliyor ve artık çocukları aile içinde koruma başlamaktadır. Bu gelişim artık çocuk refahı olarak adlandırılmaktadır. Şimdi ise çocuk, artık belli bir şeye bağlı olmaksızın (bir vatanın çocuğu olduğu için değil, bir babanın çocuğu olduğu için değil, vb.) sadece çocuk olduğu için, belirgin bir özne olarak çalışmalara katılmaktadır (Karatay, 2011).

Çocuğun iyi olma hali (child well-being), çocuğun yaşam kalitesini ve memnuniyetini ön plana alan ve belirlenmeye çalışılan temel göstergeler çerçevesinde yapabilirliklerini arttırmayı hedefleyen bir yaklaşımdır. Çocukların yaşam koşullarını belirleyen unsurları hem nesnel hem de öznel göstergeler eşliğinde (hem gelir ya da okul başarısı gibi nesnel olarak ölçülebilir boyutları hem de arkadaşlarla geçirilen zaman ya da yaratıcı olma fırsatları gibi öznel boyutları kapsamaktadır) bütünsel ve çok boyutlu bir yaklaşım içinden anlamayı hedefler. Çocuğun iyi olma hali yaklaşımı sağlık, maddi durum, eğitim, ev ve çevre koşulları, ilişkiler gibi farklı alanlarda çocuğun ‘iyi’ olmasını hedefleyerek, çocuğun refahına ve gelişmesine bütünsel olarak yaklaşır. Bu farklı alanlar altında takip edilmesi ve geliştirilmesi gereken göstergelerin belirlenmesi yardımıyla çocuğun yapabilirliklerini arttırmayı hedeflemektedir (Semerci ve Erdoğan, 2013).

Doğan'ın (2013) aktardığına göre, gelişim çocuğun içinde bulunduğu ortamlarda kurduğu ilişkilerin nitelikleriyle ve bu ilişkilerde yaşananlara yüklediği anlamlarla pekişmektedir. Bu anlayış çocuğun iyi olma hali yaklaşımında çok temel yer bularak, çocukların içinde bulundukları duruma sadece nesnel göstergelerle bakmak yetersiz olduğu için öznel göstergelerle desteklenerek çocukların deneyimleri hayatları ve gelecekleri hakkında neler düşündüklerinin, nasıl anlamlandırdıklarının incelenmesi gerektiğini vurgulanmaktadır.

Çocuğun iyi olma halini araştıran çalışmaların (bölgesel, ülkesel, ülkeler arası) ortaklaştığı bir yöntem henüz oluşmamıştır. Her alanda ortaklaşılacak göstergelerin ve bu göstergelerin nasıl ölçülebileceğine dair standartların oluşması, alandaki çalışmaları kolaylaştırıcı bir rol alacaktır. Bu alanlara ilişkin önerilen göstergeler şu şekilde belirtilmiştir (Pollard ve Lee, 2003'ten aktaran Semerci ve diğ., 2012).

Alan	Olumlu Göstergeler	Olumsuz Göstergeler
Bilişsel	Akademik başarı, bilişsel kapasite, okul hayatının kalitesi, okula uyum (integration) akademik beceri algısı, okul davranışları	Gelişim geriliği, davranış problemleri, akademik yetersizlik, dikkatini toplayamama
Ekonomi	Çocuk desteği alması	Çocuk desteği almaması
Fiziksel	Tam aşılama, fiziksel aktivite, yeterli besin alımı, fiziksel sağlık ve hijyen, fiziksel iyi olma hali, sağlığı destekleyen davranışlar	Fiziksel şiddet sağlığı olumsuz etkileyen davranışlar, stres, hastalık, madde kullanımı/bağımlılık
Psikolojik	Uyum, güvenli bağlanma özerklik, baş etme, dayanıklılık, duygusal destek, başarı beklentisi, mutluluk, ümitli olmak, okula ve kendine karşı olumlu tutum, hayatının	Uyum sorunları, saldırganlık, öfke, kaygı, davranış sorunları, depresyon, anti sosyal eğilim, stres, duygusal sorunlar, intihar, yalnızlık, umutsuzluk,

	amacının olması, sevebilme, özgüven, öz değer, ruh sağlığı, kaynaklarının farkında olmak	zorbalık anıları
Sosyal	Yaşam kalitesi, aile ilişkileri, ebeveyn çocuk ilişkileri, kültürel aktivitelere katılım, pro-sosyal değerler, sosyal kabul, sosyal beceriler, sosyal destek, sosyal iyi olma hali	Anti -sosyal davranışlar, olumsuz yaşam olayları, akran sorunları, yoksulluk, olumsuz aile ilişkileri

Tablo 1: Çocuğun İyi Olma Haline İlişkin Alanlar Ve Bunların Olumlu Olumsuz Göstergeleri

Kuşkusuz, çocuğun iyi olma halinin farklı boyutlarının göreceli önemi yaş grubuna göre değişkenlik gösterecektir (T.C. Kalkınma Bakanlığı ve Unicef Türkiye Temsilciliği, 2013).

Frones'e (2008) göre Çocuğun iyi olma hali yaklaşımının önemi maddi durum, sağlık, eğitim gibi nesnel yaşam koşulları ile çocukların içinde yaşadıkları koşulları nasıl yorumladıkları/ değerlendirdikleri, mutluluk ve yoksunluklarını nasıl ifade ettikleri gibi öznel deneyimlerin birleşiminde yatmaktadır (Aktaran: Semerci ve Erdoğan, 2013).

Bu araştırma da yukarıda Frones'in de belirtmiş olduğu maddi durum, sağlık, eğitim ve kişilerle olan ilişkiler ve de risk faktörlerine değinilmiştir. Semerci ve diğ.'nin (2012) 8- 12 yaş grubu çocuklarla yaptıkları görüşmelerle bu faktörlerin önemli niteliklerini ortaya koymuşlardır. Çocuklara mutlu ve mutsuz çocukla ilgili akıllarında olan imgeler sorulmuştur. Aşağıda her bir faktör için ortaya konulmuş nitelikler tanımlanmıştır.

Çocuğun İyi Olma Hali ve Maddi Durum Faktörü

Mutlu Çocuk	Mutsuz Çocuk
Maddi durumu iyi	Maddi durumu kötü
İhtiyaçlarına sahip	İhtiyaçlarına sahip olamayan
Başkalarında görüp istediği şeyleri alabilir olmak	Maddi durum yüzünden her istediğini alamayan
Harçlık alabilir olmak	Başarısız/tembel olduğu için her istediğini alamayan
Kantinden bir şeyler alabilir olmak	Başkalarına bağımlı olmak: Borç almak
Okul gezilerine katılabilir olmak	Başkalarından yardım istemek (durumu iyi akraba, zengin arkadaş, mahalle, esnaf, yardım kurumu)
Gezebilme: Şehir içi, alışveriş merkezi, oyun merkezi, park ve tiyatro, sinema, lunapark vb.	
Şehir dışı: Tatil, memleket	
Hediyeler alıyor olmak	
Babanın iyi bir işi olması, arabası olması	
Kendine ait oda, dolap, çalışma masası	
Cep telefonu, mp3 çalar, bilgisayar, bisiklet, oyuncak, kıyafet, ayakkabı	

Çocuğun İyi Olma Hali ve Sağlık Faktörü

Mutlu Çocuk	Mutsuz Çocuk
Beslenme ve hijyen ihtiyaçlarını giderebilen	İyi beslenmemek
İstediği kiloda, boyda	Temiz olmamak
Sağlıklı beslenen (sebze meyve ağırlıklı, abur cuburdan uzak)	Kilolu olmak: Dalga geçilmek, koşamamak
Spor yapan	Zayıf olmak: Küçük kalmak
Fiziksel olarak güçlü-dayanıklı (erkek)	Kısa olma
Güzel -sağlıklı görünen (kız)	Hastalanabilir olmak (kötü beslenme, hijyen, kötü çocuk olma, anne sözü dinlememe)
Psikolojisi bozulmamış	Doktora gidememek (Parasızlık)
Doktora gidebilen	Anne babanın hastalıkları
	Psikolojisi bozuk
	Bitkin- yorgun

Çocuğun İyi Olma Hali ve Eğitim Faktörü

Mutlu Çocuk	Mutsuz Çocuk
İstediği okula gidebilen	Kötü okula gitmek zorunda olan
<i>Yüklenen anlam</i>	<i>Yüklenen anlam</i>
Başarılı- seviliyor olma hissinin pekiştiği yer/ sosyal ortam	Hayatını kurtarmak
<i>Öğretmen</i>	<i>Öğretmen</i>
Yakın hissedilen	Sık sık öğretmen değişimi
Ayrımcılık yapmayan, eşit davranan	Tarafından sevilmiyor hissedilen
Disiplinli ve aynı zamanda yakın ilişki kuran	Ayrımcılık yapan
Çocukları seven, sevgi ve ilgisini gösteren, güleryüzlü	Şiddet uygulayan
Dersleri tekrarlayan, iyi anlatan, sınıfa geç kalmayan	Gülmeyen, yakınlık göstermeyen
	Ders anlatmayıp bağırın
<i>Arkadaşlar</i>	<i>Arkadaşlar</i>
Çok arkadaşının olması	Dalga geçen
Arkadaşlarıyla eğlenen-oyunan	Tembel
Başarılı çocuklar	Kavga ve zorbalık
	Başarısız çocuklar
<i>Katılım</i>	<i>Katılım</i>
Okul gezilerine, sene sonu/bayram gösterilerine	Gösteri için seçilemeyen
Yeteneği olan alanda kurslara	Kol faaliyetleri az
İlgisi olan alanda kol faaliyetlerine	Gezilere katılım kısıtlı
<i>Dersler</i>	<i>Dersler</i>
Başarılı öğrenci:	Başarısız:
1) Çalışkan 2) Öğretmeniyle olumlu ilişki	Öğretmen yüzünden: Ayrımcı ve güvenilmez
Kendine güvenen, parmak kaldıran, derse katılan	Aile yüzünden: Anne ve baba kavgası
	Arkadaşlar yüzünden: Kavga/oyuna çağırma
	Notları için Kaygılı: Anne babası kızar/üzülür diye
	Kafası dağınık/beyni yorgun: Konsantre

<i>Okul koşulları</i> Temiz, sağlam, yeni boyalı duvarlar, temiz tuvalet, yeni sıralar, akıllı tahta, bireysel dolap, internet, temiz ve büyük bahçe, bilgisayar, kütüphane, ilk yardım odası, spor salonu, gösteri yapılacak alan	olamıyor
<i>Aile desteği</i> Ders çalışacak mekanı olan Ailesi okumasını destekleyen, derslerine yardımcı olan Ödüllendiren- güven veren	<i>Okul koşulları</i> Pis, bahçe küçük ve çöp içinde Kalabalık - eski sınıflar <i>Aile desteği</i> Çalışmıyor diye ceza veren (bir yere götürmeyen)

Çocuğun İyi Olma Hali ve İlişkiler Faktörü

Mutlu Çocuk	Mutsuz Çocuk
<i>Genel</i> Sevgi ve ilgiyi hissedebilmek Yakın olabilmek Üzüntüleri (sadece en yakın hissedilenlere) de mutluluğu da paylaşabilmek Olumlu gidişi ders başarısına yansıyor	<i>Genel</i> Yalnız ve uzak Kavgalar var Sıkıntıları paylaşmayan, içinde tutan Genel olumsuz gidişat başarısızlık olarak sonuçlanıyor
<i>Aile</i> Başkalarının gözünde de iyi kalpli, sevilen, yardımsever aile Anne-baba ilişkisinin sorunsuz olması Sevgi ve ilgisini gösteren anne-baba Kısıtlayıcı olmayan ama izlediğini hissettiren aile Birlikte oyun oynayan, gezmeye giden aile Çocuğun isteklerini değerlendirip uygunsa (onun için iyiye) yapan aile - güven Yakın hissedilen ağbi veya abla Güvenilir yakın akrabalar	<i>Aile</i> Anne baba arasında sorun: Alkol, maddi sıkıntı Şiddet uygulayan baba, ağbi Aileden uzak Yakın hissedebileceği destek kişisinden yoksun Kısıtlayıcı- cezalandırıcı anne-baba Çocukla ilgilenmeyen aile
<i>Arkadaşlar</i> Yakın arkadaşları olan Arkadaş olunmak istenilen (mutlu görünüyor olması, zeki, yaramaz olmayan, kavga etmeyen, kimseye zararı olmayan, başarılı) Üzüntüsünü de paylaşabilecek arkadaşları olan "İyi çocuk" arkadaşlar- kendileri gibi (terbiyeli, başarılı, "iyi" ailelerden gelen) Arkadaşlarıyla oyun oynayabilenn Sahip olduklarını arkadaşlarıyla paylaşan	<i>Arkadaşlar</i> Dışlanma korkusu Az arkadaş Arkadaş olunmak istenmeyen (yaramaz) Kötü çocuklar (iyi yetiştirilmemiş, kalabalık aile, ilgisiz, yalnız) Arkadaş olmak için girişimde bulun(a)mayan (yorgun, kafası karışık, kızgın, yalnız) Arkadaşlarla kavga: Paylaşma sorunu (sahip olunan şeylerin kısıtlı olduğu durumlar) Dalga geçilen (tembel, çirkin vb. lakaplar) Sorumluluklar- kaygılar yüzünden az vakit geçirme
	<i>Öğretmen</i> Ayrımcılık yapan, değer vermeyen, uzak

<i>Öğretmen</i>	davranan
Bireysel olarak ilgilenen, yakınlık gösteren	

Çocuğun İyi Olma Hali ve Risk ve Güvenlik Faktörü

Mutlu Çocuk	Mutsuz Çocuk
Aile nerede olduğunu bilir	Genel olarak risklere daha açık: Kandırılma,
Güvenlik kurumlarından yardım alabilir	Kaçırılma, başına bir kaza gelmesi,
Risklere daha az açık, başına bir iş gelmez	dolandırılma
Kötü bir olay olmuş olsa da yardımcı olan olur	<i>Okul</i>
	Okuldaki güvenli yardımcı
Belli bir düzen ve sürekliliği olan günlük rutinler	Öğretmen şiddet/ayrımcılık
	Büyük çocuklardan görülen zorbalık
	<i>Sokak</i>
	Sokakta serseri, tehlikeli kişiler
	Sokakta trafik kazası
	<i>Ev</i>
	Ağbiden/babadan şiddet
	Tamamen ilgisiz kalan aile
	Televizyondaki kötü haberler
	Mahalledeki kötü olay dedikodular

2.3.6.1. Çocuğun İyi Olma Haline Yönelik Göstergeler

Yukarıda çocuğun iyi olma haline ilişkin göstergeler olumlu ve olumsuz yönleriyle gösterilmiştir. Bu paragrafta ise bu göstergelere dair yapılan araştırmalara değinilecektir.

Bu konuda yapılan gerek ulusal gerekse uluslararası araştırmalar benzer noktalara işaret etmektedir. Hauser, Brown ve Prosser (1997) tarafından yapılan çalışmada; sağlık, eğitim, ekonomik güvence, ailenin ve yaşanan mahallenin özellikleri ile sosyal gelişim ve problem davranışları içeren beş boyut işaret edilirken, Axford (2008), ihtiyaç, haklar, yoksulluk, yaşam kalitesi ve sosyal yaşamdan dışlanma olmak üzere beş alan belirlemiştir. Bradshaw (2009) çocuğun iyi olma halini belirleyen göstergeleri yedi boyutta incelemiştir; sağlık, öznel iyi olma hali, kişisel ilişkiler, maddi kaynaklar, eğitim, davranış ve riskler, ev ve çevre. Moore (2013) ise çocuğun iyi olma halini fiziksel sağlık, gelişim ve güvenlik, psikolojik ve duygusal gelişim, sosyal gelişim ve davranış, bilişsel gelişim ve akademik başarı olmak üzere dört boyutta açıklamıştır. Federal Interagency Forum on Child and Family Statistics (2013) Amerika genelindeki araştırma sonuçlarına göre çocuğun iyi olma halini gösteren faktörleri aile sosyal çevre, ekonomik şartlar, sağlık yardımlarına erişim, fiziksel çevre ve güvenlik, sağlık, davranış ve eğitim olarak açıklamıştır. Martorano, Natali, de Neubourg ve Bradshaw

(2013) tarafından yapılan ve gelişmiş ülkelerdeki çocukların iyi olma halini inceleyen çalışmada ilgili göstergeler; maddi olanaklar, sağlık, eğitim, davranış ve riskler, aile ortamı ve çevre olarak değerlendirilmiştir.

UNICEF Araştırma Ofisi (2013) tarafından yayınlanan ve zengin ülkelerdeki çocukların iyi olma halini gösteren raporda beş göstergeden söz edilmiştir: Maddi olanaklar, sağlık ve güvenlik, eğitim, davranış ve riskler, aile ortamı ve çevre.

Fernandes, Mendes ve Teixeira (2012) yaptıkları çalışmada çocuğun kendi iyi olma algılarıyla uyumlu olan sekiz boyuttan oluşan bir indeks önermiştir: maddi olanaklar, aile ortamı, yaşanan çevre, sağlık, okul/eğitim, hobiler ve boş zaman aktiviteleri, sosyal ilişkiler ve psikolojik faktörler.

The Children's Society (2012) tarafından yayınlanan The Good Childhood Report'ta çocukların öznel iyi olma hallerini belirleyen altı öncelik sıralanmıştır. Öğrenmek ve gelişmek için uygun şartlar, olumlu benlik algısı ve kişiliklerine saygı duyulması, kendileri için önemli olan deneyim ve araçlara sahip olma, aile ve arkadaşlarıyla olumlu ilişkiler, güvenli ve uygun ev ortamı /yerel alan ve aktivitelere katılım fırsatı.

Türkiye'de konu ile ilgili iki önemli çalışma göze çarpmaktadır. İlki Müderrisoğlu ve diğerleri (2010) tarafından gerçekleştirilen Türkiye'de Çocuğun İyi Olma Hali Göstergelerinin Belirlenmesi: İstanbul Örneği. Söz konusu çalışmada yukarıda özetlenen uluslararası çalışmalardaki çalışmalara benzer sonuçlara ulaşılmıştır: Maddi durum, sağlık, eğitim, katılım, ev ve çevre koşulları, risk ve güvenlik, ilişkiler.

Ülkemizde çocuğun iyi olma haline dair göstergelerle ilgili diğer çalışma, UNICEF Türkiye 2011-2015 Ülke Programı çerçevesinde Semerci (2012) liderliğinde yürütülen araştırmadır. Bu çalışmada çocukların gözünden iyi olma halinin göstergeleri; maddi durum, sağlık, risk ve güvenlik, eğitim, aile olarak bulunmuştur.

2.3.6.2. Çocuğun İyi Olma Halini Belirleyen Kentsel Faktörler

Yukarıda zikredilen ve çocuğun iyi olma halini belirleyen göstergeler arasında ortak olan alanların başında fiziksel çevre gelmektedir. Fiziksel çevre kavramı hem çocuğun yaşadığı ev mahalle ve kente ait fiziksel koşulları, hem de gittiği okulun fiziksel şart ve olanaklarını kapsamaktadır. Çocukların gündelik yaşamlarını sürdürdükleri ve öğrenme deneyimi yaşadıkları çevre genel iyi olma hallerin üzerinde etkilidir. Bu etki doğrudan ya da dolaylı olabilir. Çocukların yaşadıkları çevrede kendilerini güvende hissetmeleri, mahallede yaşayan diğer insanları güvenilir olarak algılamaları duydu durum bozuklukları gibi çocukluk psikopatolojileriyle yakından ilişkilidir (Moore, 2012).

İlgili literatür “gürültü, kalabalık, ev ortamı ve mahalle”den oluşan fiziksel çevrenin çocukların gelişiminde psikososyal faktörler kadar önemli olduğu göstermektedir. Daha da önemlisi fiziksel çevre; akademik başarı, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimle birlikte ebeveynlik davranışları üzerinde büyük bir etkiye sahiptir (Evans ve diğerleri (2007), Evans 2006’dan aktaran Kopko, 2013). Çocukluk süresince yaşanan ev ortamının; çocuğun iyi olma hali üzerinde uzun dönemli etkileri olduğu bildirilmiştir (Aktaran Carlsson ve diğerleri, 2011).

Park ve yeşil alanların da çocukların gelişimi üzerinde önemli katkısı bulunmaktadır. Doğayla etkileşimde bulunmak çocuklar için beslenme ve uyku kadar önemlidir (Moore, 2012).

Guite ve diğerleri (2006) fiziksel ve kentsel çevrenin psikolojik iyi olma haline etkilerini inceledikleri araştırmada; gürültünün, evdeki kalabalık nüfusun, yeşil ve açık alanlara sosyal tesis azlığının ve dışarıdayken güvensizlik hissetmenin yetişkinlerin psikolojik iyi olma hallerini olumsuz etkilediğini bulgulamıştır.

The Children’s Society (2012) tarafından yayınlanan The Good Childhood Report’ta, erken dönemde oyun oynamanın çocukların bilişsel ve duygusal gelişimine katkı sağladığı, öğrencilerin okul aktivitelerine katılmaktan hoşlandıklarını ve bu aktivitelerden çok şey öğrendiklerini belirttikleri vurgulanmıştır.

2.3.6.3. Çalışan Anne ve Çocuğun İyi Hali

Hem AB ve UNICEF’in ele aldığı çocuğun iyi olma halinin boyutları, hem de UNCRC’nin öne çıkardığı çocukların dört temel hakkı ailelerin içinde bulundukları koşullarla, özellikle de maddi koşullarla doğrudan ilgilidir. Aile geliri, maddi yoksunluk, barınma ve işgücü piyasasındaki konum çocuğun hayatta kalma, gelişim, korunma ve katılım hakkına ulaşımını belirler (T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) ve UNICEF – Türkiye, 2013).

Annenin çalışıyor olması çocuğun yoksulluk yaşama riskini ciddi oranda azaltmaktadır. İyi ücretli ve güvenceli işlerde çalışan anneler, çocuklarının yaşam kalitesini ve memnuniyetini artırırken, yapabilirliklerini de olumlu olarak çeşitlendirmektedir belirler (ÇSGB ve UNICEF – Türkiye,2013) .

Annesi çalışan hem kız hem de erkek çocukların cinsiyet rolü kavramları daha eşitlikçi olur (Bee ve Boyd, 2009: 738 ; ÇSGB ve UNICEF – Türkiye,2013). Çocuk kendi kararlarını alabilen, yapabilirliği artmış, güçlenmiş bir anneyle büyüdüğünde toplumsal cinsiyet açısından daha eşitlikçi bir algıya sahip olabilecektir. Aynı zamanda, annelerinin çalışmaları çocukların sosyal ilişkileri ve katılımları açısından da olumlu sonuçlar yaratabilmektedir. Çalışan annenin çocuğu kreş ve bakım evlerine gönderilmesi halinde, konusunda uzmanlaşmış personel ve kendi yaşlılarıyla sosyalleşme olanağına sahip olabilmektedir. Bu şekilde sosyalleşme çocuğun duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimi açısından olumlu katkı sağlayacaktır (ÇSGB ve UNICEF – Türkiye,2013).

2.3.6.1. Baba Katılımı ve Çocuğun İyilik Hali

Babaların aile hayatına katılmalarının doğrudan ya da dolaylı olarak çocukların üzerinde etkisinin olabileceği saptanmış, özellikle de çocukların ekonomik, fiziksel ve psikolojik iyi oluş hallerine yönelik etkisi giderek farkındalık kazanılan bir konu haline gelmiştir (Sımsıkı ve Şendil, 2004). Bu nedenle babaların, çocuklarıyla doğrudan ne ölçüde ilgilendiklerini ve özellikle çocuklarıyla ilgili hangi alanlarda, ne tür aktivitelere katıldıklarını belirlemek baba-çocuk ilişkisini daha yakından görebilmek açısından önemlidir. Baba katılımı; babanın varlığı, sıcaklığı, ebeveynlik memnuniyeti, babanın çocuğunu yetiştirmesi, maddi desteği ve dil kullanımı gibi katılım aktivitelerini kapsamaktadır (Downer, Campos, McWayne ve Gartner, 2008'den aktaran Sımsıkı ve Şendil, 2004). Taşkın ve Erkan' a (2009) göre bugün, iyi bir baba olmak yalnızca eve ekmek getirmekten çok daha fazlasıdır. Babalar artık çocukların zihinsel ve duygusal refahı için tek koşul olarak görülmektedir. Babaların aktif bir rol üstlenmesi çocukların gelişimi üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir (McBride and Mills, 1993'den aktaran Taşkın ve Erkan, 2009).

Baba Katılımı ile çocuğun iyi olma hali değişkenlerine yönelik doğrudan doğruya bir çalışmayla karşılaşılmamıştır. Bu sebeple yapılacak olan bu çalışmanın literatüre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Nitekim, çocuğun toplumla ahenkli ilişkiler kurabilmesi, kendi koşulları içinde mutlu olabilmesi onun bugünü ve geleceği açısından mühim görülmektedir (Çakmaklı, 2007).

2.4. 8 - 10 Yaş Grubu Çocukların Gelişimi

Bu yaş grubunu da tanımlamasına alan "okul çağı", çocuğun aile yuvasından çıkıp, dış dünyaya açıldığı, toplumsal çevreye iyice karıştığı çağdır. İlkokul yıllarını içine alan bu dönem, ergenliğin ilk belirtilerinin başladığı 12. yaşta son bulur (Yörükoğlu, 2014: 76).

Bu bölümde araştırmanın örneklemini de oluşturan ilköğretim birinci kademedeki okuyan 8-10 yaş grubu çocukların gelişim dönemleri ve gelişim dönemleri sırasındaki yaşantıları ile kazanımlarına değinilmiştir. 8- 10 yaş grubu çocukların bedensel ve devinsel gelişim dönemlerinden bahsedilmiş, ardından sırasıyla bilişsel gelişimi, kişilik gelişimi, ahlaki gelişimi ve sosyal gelişimi dönemleri hakkında bilgi verilmiştir.

2.4.1. Bedensel Ve Devinsel Gelişim

Çocuğun boy ve kilosunun artışı ile birlikte vücut sistemlerinin gelişip olgunlaşması için geçirdiği süreye bedensel gelişim denir. Canlının gelişim süresi içinde vücut hareketlerini kontrol altında tutma ve pratikleşmesine devinsel gelişim (motor gelişim) denir. Devinsel gelişim bedensel gelişime paralel gider ve ikisi birbirinden ayrılmaz. (Acun ve Erten, 1999: 20-38).

Okul çağında gözlenen bedensel gelişme yavaş bir tempoyu izler. Çocuk bu süre içinde boy atar, daha karmaşık hareketleri becerebilecek hale gelir ve bedensel kuvvetinde bir artma olur, ancak bu değişiklikler yavaş bir biçimde olur ve dikkat çekmez (Cüceloğlu, 2006: 345)

2.4.2. Bilişsel Gelişim

Okul çağı adı verilen beş ile oniki yaş arasındaki devrede çocuğun bilişsel gelişimi temel değişiklikler gösterir. Piaget bu aşamaya somut operasyonlar (concrete operations) devresi adını verir. Piaget'e göre bu devrede çocuk yeni ve son derece etkin zihinsel beceriler geliştirir (Cüceloğlu, 2006: 349).

Çocuk ilkokula başladığında mantıklı bir düşünceden yoksundur. Ancak ilkokul yıllarındaki eğitim ve öğretim etkinlikleri çocuğun somut düşünceye geçişini kolaylaştırmaktadır. Somut düşünce; çocuğun gözüyle görebildiği, duyu organlarıyla temas edebildiği eşya ve olaylar üzerindeki çok boyutlu bir mantıksal düşünce şeklidir. Bu evrede çocuk, somut bilgileri düzenli ve mantıklı olarak işleyebilir. Gördüğü nesne ve olaylara ilişkin akıl yürütebilir (Yavuzer,2014b: 13). Öztürk'e (2007: 22-23) göre bilgiyi sistemli ve mantıklı biçimde işleyebilirler ancak bunu bilgi somut olduğundan yaparlar çünkü soyut kavramları algılama henüz yeterli biçimde gelişmemiştir. Bu özelliklere bakıldığında çocukların kendi iyi olma hallerini değerlendirebilecek kapasitede oldukları söylenebilir.

2.4.3. Kişilik Gelişimi

8 - 10 yaş okul çağı Erikson'un kuramı açısından Çalışkanlığa karşı Aşağılık duygusu evresi olarak adlandırılır. Bu evrenin gelişim görevi çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu bunalımını çalışkanlık yönünde çözmekte yatar. Orta çocukluk yalnızca toplumsal gelişimin yaşıt ve oyun ortamlarında bir genişleme zamanı değil, aynı zamanda gelecekteki sorumluluklar için hazırlanırken toplumun araçlarıyla uğraşmayı da öğrenme zamanıdır (Gardner ve Gardiner, 2007: 404- 405).

Freud ise bu çağı Gizil (Lantency) Dönemi olarak adlandırır. Bu dönem çocuğu okumaya, oyuna, o toplum için geçerli olan araç ve gereçleri kullanmayı öğrenmeye ağırlık verir. Yetişkin yaşama geçiş için beceriler kazanma yolunda çabaları gelişir (Cüceloğlu, 2006: 358, 412; Geçtan, 1997: 63).

2.4.4. Ahlaki Gelişim

Kohlberg'in ahlak gelişimi kuramına göre, 8- 10 yaş arasında bulunan çocuk geleneksel düzeyde üçüncü aşamada yer alır.

Bu evredeki çocuklar başkalarının standartlarını içselleştirmeye başlamışlardır. Başkalarının beklentilerine uymak isterler, bunlar hem özdeşleştikleri özel bireylerdir, hem de genel toplumsal

düzen kavramıdır. İyi davranış, başkalarına yardım etmek ya da onları mutlu etmektir. Başkaları tarafından onay görmek, iyi çocuk olmak önemlidir (Gardner ve Gardiner, 2007: 359, Cüceloğlu, 2006: 358).

2.4.5. Sosyal Gelişim

Sosyal Gelişim, insanın içinde bulunduğu toplumun kendisinden beklediği ya da yapmasını istediği davranışlarını yapacak şekilde gelişmesidir (Acun ve Erten, 1999: 66)

Benlik kavramı, bireyin fiziksel ve sosyal çevresiyle olan etkileşimleri sonucu kazandığı bir takım kişisel duygu, değer ve kavramlar sistemidir. Bir bireyin kendini algılama şekli, kim ve ne olduğuna, kimliğine ilişkin düşüncesidir (Yavuzer, 2014b: 15).

İlkokul çağındaki çocuklar kim olduklarına ilişkin daha özgül düşüncelere ulaşırlar. Çocuk eskiye nazaran daha düşünen ve kendi iç dünyasında sebep sonuç bağlantısı aramaya başlayan bir kimse olmaktadır (Çakmaklı, 2007: 236).

Sekiz yaş çocuğu daha kolay ilişki kurar, daha az içine kapanıktır. Bu yaş gerçek arkadaşlıkların, içten bağlılıkların kurulduğu yaştır. Bu yaş çocuğu arkadaş canlısıdır. Bağımlılığı azalmıştır. Gününü dışarıda oyun oynayarak ya da okulda geçirmektedir. Bu yaşlarda sakın bir yaşam sürdürmeye yatkın ve içe dönükse de, bu durum toplumsallaşmaya hazırlandığından ileri gelmektedir (Nas,2006b : 40-41).

2.4.6. Akran İlişkisi

Bir insanın yaşamında üç ya da dört yakın ilişkiye sahip olması onun mutlu ve sağlıklı olacağının bir göstergesi olabilir. Bir toplumda da, bireylerin her biri, yaşamlarının her döneminde üç ya da dört yakın ilişki geliştirmişse, bu da sağlıklı bir toplumun göstergesidir (Cüceloğlu, 2006).

Hazan ve Shaver' in (1998) aktardığına göre, çoğu insanın yaşamında yakın ilişkiler önemlidir ve öznel iyiliğin en büyük kaynakları arasındadırlar. Bowlby'nin (1979) sözcükleri ise bunu destekler niteliktedir: Zorluklarla karşılaştıklarında arkalarında yardımlarına koşacak bir ya da daha fazla kişinin bulunduğundan emin olduklarında bütün yaşlardan insanlar en üst düzeyde mutludurlar ve yeteneklerini en yararlı olacak biçimde ortaya koyabilirler (Hazan ve Shaver, 1998).

Akran kültürü çocukların okul öncesinden başlayan ergenliğe kadar tanımlanan, kendilerinin ürettikleri ve kendi aralarında paylaştıkları aktiviteler, alışkanlıklar, ilgiler, değerlerdir (Corsaro ve Eder, 1990'den aktaran Atakan, 2013).

Akran ilişkileri çocukların yaşlarına göre sistematik olarak değişmektedir ve farklı yaşlarda çocukların hayatlarında değişik amaçlara hizmet etmektedir (Gifford-Smith ve Brownell, 2003).

Arkadaş olmayı belirleyen etkenler, çocuklukta ve ilk ergenlikte, yakınlarında yaşayan ve birbirini uzun zamandır tanıyan kişilerin bir arada olmasıdır. Bu durum ortaokuldan liseye geçildiğinde değişir ve okulun değişmesi ergenin arkada çevresinin değişmesine neden olur. Bunun sonucu olarak, arkadaş grubu, farklı kişilerden oluşur, arkadaşlıklar ilgi ve kişilik özelliklerine dayanır (Gander ve Gardiner, 2007: 314, 398-402, 487- 490).

Parker ve arkadaşlarının (2005) aktardığına göre çocukların diğer çocuklarla iletişim kurması çocukların bakış açısı alma becerilerini, problem çözme becerilerini , dil becerilerini , akademik başarılarını , bilimsel ve mantıksal akıl yürütme becerilerini, ve diğer önemli bilişsel ve sosyal becerileri teşvik etmektedir.

Psikanalitik kuramlarda çocukluk döneminde akran yaşantılarının kişilik gelişimi açısından çok büyük anlamı olmadığı bildirilmektedir. Sigmund Freud, Erikson, Fromm, Mahler, Horney, Adler, and Jung, örneğin, çocukların arkadaşlıkları ve akran deneyimleri konusuna dolaylı olarak dikkat çekmektedirler. Bunun yerine bu teorisyenler ebeveyn katkısının çocukların sağlıklı kendilik algıları, davranışsal işleyişleri ve duygusal fonksiyonlarına odaklanmış ve çocukların akran ilişkilerinin önemini hafife almışlardır. Fakat çocukluk döneminin aksine ergenlik döneminde akran ilişkileri psikanalitik kuramcılar tarafından dikkate alınmıştır (Parker ve diğ., 2005).

Sullivan'a göre bu şefkat, oyun aktivitelerine katılım, diğerleri tarafından kabullenme, kişilerarası yakınlık ve cinsel temas gibi ihtiyaçlar ebeveynler, akranlar, aynı cinsiyetten- karşı cinsiyetten en yakın arkadaşlar gibi belirli kişiler tarafından hem sıralı hem de kümülatif şekilde karşılanabilmektedir. Geç çocukluk veya gençlik dönemi olarak adlandırılan (6- 9 yaş) dönemi ise akranları tarafından kabul edilme isteğinin artması ve akran ilişkilerinin eşitlikçi bir düzen üzerine geliştirilmesi olarak işaretlenmektedir (Parker ve diğ., 2005).

Havighurst (1953) çocukların refahı ve kişilik gelişimi için akranları ile uyum önemine dikkat çekmektedir. Akranlar tarafından kabul edilmenin gelişimin çok önemli görevlerinden biri olduğunu iddia etmektedir. Havighurst'a (1953) göre gelişim görevleri insanın yaşamında belirli bir zamanında ortaya çıkan öyle bir ödevdir ki, bunun o dönemde başarılı bir şekilde yapılması, insanı mutlu kılar ve ileride karşılaşılabilecek ödevlerde de başarılı olmasını kolaylaştırır. Bu ödevlerde başarısız olma, kişiyi mutsuz kılabilir, topluma uyumunu güçleştirebilir ve sonraki dönemlerdeki gelişim ödevlerinin başarılmasını aksatabilir. Havighurst (1953) çocukluk dönemi görevi olarak akran ilişkileri üzerinde önemli vurgu yapmaktadır. Bu dönemde beklenen gelişim görevleri arasında yaşlılarıyla iyi geçinmek, sosyal beceri, vicdan ve değerler sistemi geliştirme, uygun sosyal tutumları öğrenme gösterilmektedir (Aktaran: Parker ve diğ., 2005)

Sosyal bir varlık olan insanın temel gereksinimlerinden biri de içinde bulunduğu sosyal ağ içinde yer alan diğer insanlarla ilişki kurma gereksinimidir. Akran ilişkisi çocukları sosyal etkileşim açısından da desteklemektedir. Çocukların etkileşim içinde olmaları onların yalnızlık düzeylerini azaltmaktadır. Kaya'nın aktardığına göre, yalnızlık, çocuklarda akademik ve sosyal problemlere yol açabilmektedir. Yalnızlık düzeyi yüksek çocukların saldırgan, utangaç, geri çekilmiş, düşük akademik performansla sahip ve yıkıcı davranışlar gösterme eğiliminde oldukları rapor edilmektedir (Kaya, 2005).

2.4. Çocuklardaki Davranış Problemleri

Davranış bozuklukları, çocuğun çeşitli ruhsal ve bedensel nedenlere bağlı olarak iç çatışmalarını davranışlarına aktarması sonucu ortaya çıkar. Başka bir deyişle, bu çocukların çevreleriyle ilişkileri sürekli olarak gergin ve sürtüşmesidir (Yörükoğlu, 2014: 287-288).

Çocuklar, her yeni gelişim evresine geçtiklerinde yeni beceriler kazanarak çevresiyle uyum sağlamaya çalışırken, çözülmesi gereken bir takım problemlerle de karşılaşmaktadırlar. Uyum, bireyin kendi benliğiyle, içinde yaşadığı dünya arasında bir köprü kurabilmesi olarak tanımlanmaktadır. Çocuk bulunduğu gelişim evresindeki görevlerle etkili bir şekilde baş edemezse, uyum ve davranış problemlerinin gözlenmesi kaçınılmaz olacaktır (Yavuzer, 2014a: 101).

Yavuzer'e (2015) göre problemli çocukların tanımlanmasında öncelikle davranışları bakımından normal olan çocuklarla sapan davranış örnekleri ve bozukluğu gösteren çocukları ayırt etmek gerekir. Bu hususu dikkate alarak Yavuzer; çocuk ve gencin davranışının normal mi yoksa davranış bozukluğunu olduğunun belirlenmesi için bazı ölçütler ortaya atmıştır. Bunlar: 1) Yaşa uygunluk 2) Sapan davranışların yoğunluğu 3) Süreklilik 4) Cinsel rol beklentisi 5) Kültürel faktörler şeklinde özetlenebilir.

Gelişme basamağında çocukların karşılaştığı sorunlar çok çeşitlidir. Bunların birçoğu o döneme özgü olan, anne-babanın desteğiyle çözümlenecek nitelikte sorunlardır. Ancak, çocuk bu desteği bulamaz ya da anne-baba tutumu yanlış olursa, olağan sorunlar büyür (Yörükoğlu, 2014: 283-285).

Uyum bozukluğu gösteren çocuklar, genellikle başarısız bir anne-baba- çocuk ilişkisinin ürünüdürler. Anne ve babanın sevgi ve ilgisinden yoksun olarak büyüyen çocuklar, büyük bir sevgi açlığı gösterirler. Bu açlık da bir takım davranış ve uyum bozukluklarına neden olabilir. Kişiliğin oluşumunda gerekli olan özdeşleşme, aile içindeki yakın üyelerle gerçekleştirilebilir. Genellikle anne-baba, amca ya da dayı gibi aile içinden bir yetişkin olan bu üyenin bozuk bir kişilik yapısına sahip olması halinde, bu kötü davranış örneğinin çocuğa da yansıma olasılığı vardır (Yavuzer, 2015).

Bu araştırmada aşağıda yer alan dört farklı davranış problemi çeşidi üzerinde yoğunlaşmıştır.

2.5.1. Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu

Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB), DSM IV'in nörogelişimsel bozukluklar başlığı altında bulunan ve çocuk ruh sağlığı alanında en sık karşılaşılan bozukluklardan biridir. Dikkat, konsantrasyon, hareketlilik ve dürtü kontrolü sorunlarıyla karakterize olan DEHB'nin okul çağındaki çocuklarda görülme oranı yaklaşık %5-10'tır, erkeklerde görülme sıklığı kızlara göre daha yüksektir (DSM IV, 2014)

ADHD tanısı çoğunlukla ilköğretim döneminde konulur ve dikkatsizlik daha belirgin ve bozucudur. Okul öncesi dönemde ise hiperaktivite daha belirgindir. Mizaç, genetik faktörler taciz ve ihmal, anne karnında içki ve sigaraya maruz kalmak, enfeksiyon geçirmek DEHB için bir risktir.

DEHB'nin gelişiminde genetik faktörlerin yanı sıra psikososyal etkenlerle birlikte aile içi çatışma gibi çevresel faktörlerin etkisi de bulunmaktadır. Anne-baba-çocuk ilişkisinde ve aile işleyişindeki bozukluklar DEHB etyolojisinde rol oynamaktadır (Kayaalp, 2008).

Rutter ve arkadaşları çocukluk çağı psikopatolojileri ile ilişkili olarak, düşük sosyoekonomik durum, yoğun evlilik sorunları, geniş aile, ebeveynlerin suça eğilimli olması, annenin psikopatolojisinin olması ve evlat edinilmiş olma olmak üzere altı ailesel risk faktörü bildirmiştir. (Aktaran: İmren ve diğ.,2012).

Bu çocuklar içinde bulundukları durumun farkındadırlar. Aşırı enerjileri nedeniyle yerinde duramamakta, sabırsızlıkları nedeniyle başlarına is açmakta ve dikkat eksiklikleri nedeniyle dersleri iyi gitmemektedir. Ancak tüm bunların neden kaynaklandığını bilmemektedirler ve elinde olmayan bu durumdan dolayı sürekli aşağılanmakta, cezaya çarptırılmakta, dayak yemekte ve hırpalanmaktadır. Olumlu özellikleri ve güzel davranışları yerine sürekli yanlış davranışlarıyla gündeme gelmektedirler (Öztürk, 2007: 100). Bu özelliklerinden ve karşılaştıkları tutumlardan dolayı bu çocukların iyi olma hallerinin de yüksek olmadığı söylenebilir.

Etkileri yaşam boyu sürebilen DEHB, ergenlik döneminde davranım bozukluğuna, yetişkinlikte anti sosyal kişilik bozukluğuna dönüşebilir. Saldırganlık ve suça yönelik davranışların eşlik ettiği bu bozukluk akran ilişkilerini ve okul başarısını da olumsuz etkilemektedir (Çakalöz ve diğ. 2006).

Aşağıda DSM IV (2014) Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivite Bozukluğu Tanı Ölçütlerine değinilmiştir.

A. Aşağıdakilerden (1) ya da (2) vardır:

(1) aşağıdaki dikkatsizlik semptomlarından altısı (ya da daha fazlası) en az 6 ay süreyle, uyumsuzluk doğurucu ve gelişim düzeyine göre aykırı bir derecede sürmüştür: Dikkatsizlik

(a) dikkatini ayrıntılara vermez veya okul ödevlerinde, işlerinde veya diğer etkinliklerinde dikkatsizce hatalar yapar

(b) üzerine aldığı görevlerde veya oynadığı etkinliklerde dikkati dağınık

(c) doğrudan kendisine konuşulduğunda dinlemiyormuş gibi görünür

(d) yönergeleri izlemez ve okul ödevlerini tamamlayamaz

(e) üzerine aldığı görevleri ve etkinlikleri düzenlemekte zorluk çeker

(f) sürekli mental çabayı gerektiren görevlerden kaçınır, bunları sevmez veya bunlarda yer almaya karşı isteksizdir

(g) üzerine aldığı görevler veya etkinlikler için gerekli olan şeyleri kaybeder (oyuncaklar, ödevler, kalem, kitaplar...)

(h) dikkati dış uyaranlarla kolaylıkla dağınık

(i) unutkan

(2) aşağıdaki hiperaktivite-impulsivite semptomlarından altısı (veya fazlası) en az 6 ay süreyle uyumsuzluk doğurucu ve gelişim düzeyine göre aykırı bir derecede sürmüştür:

Hiperaktivite

(a) elleri ayakları kıpır kıpır, oturduğu yerde kıpırdanır

(b) çoğu zaman sınıfta veya oturması beklenen diğer durumlarda oturduğu yerden kalkar

(c) uygunsuz olan durumlarda koşuşturur durur veya tırmanır

(d) sakin bir biçimde, boş zamanları geçirme etkinliklerine katılma veya oyun oynama zorluğu vardır

(e) genellikle hareket halindedir

(f) genellikle konuşur

Dürtüsellik

(g) soru bitmeden cevap verir

(h) sırasını bekleme güçlüğü vardır

(i) başkalarının sözünü keser veya yaptıklarının arasına girer

B. Bozulmaya yol açmış olan bazı hiperaktif-impulsif semptomlar veya dikkatsizlik semptomları 7 yaşından önce de vardır

C. İki ya da daha fazla ortamda semptomlardan kaynaklanan bir bozulma vardır

D. Toplumsal, okuldaki işlevsellikte klinik açıdan belirgin bir bozulma olduğunun açık kanıtı bulunmalıdır

E. Bu semptomlar sadece bir Yaygın Gelişimsel Bozukluk, Şizofreni ya da diğer bir Psikotik Bozukluğun gidişi sırasında ortaya çıkmamaktadır ve başka bir mental bozuklukla daha iyi açıklanamaz (örn. Duygudurum Bozukluğu, Anksiyete Bozukluğu, Dissosiyatif Bozukluk ya da bir Kişilik Bozukluğu).

3 alt gruba ayrılmaktadır;

- Dikkat Eksikliği/Hiperaktivite Bozukluğu, Bileşik Tip: Son 6 ay boyunca hem A1, hem de A2 Tanı Ölçütlerini karşılamışsa.

- Dikkat Eksikliği/Hiperaktivite Bozukluğu, Dikkatsizliğin Önde Geldiği Tip: Son 6 ay boyunca A1 Tanı Ölçütü karşılanmış, ancak A2 Tanı Ölçütü karşılanmamışsa.

-Dikkat Eksikliği/Hiperaktivite Bozukluğu, Hiperaktivite-İmpulsivitenin Önde Geldiği Tip: Son 6 ay boyunca A2 tanı ölçütleri karşılanmış, ancak A1 Tanı Ölçütü karşılanmamışsa

2.5.2. Karşıt Gelme-Karşıt Olma Bozukluğu (KGB-KOB)

Zaman zaman çocukların çoğu, ana-babalarının isteklerine karşı gelirler. Bu, büyümenin ve yetişkinin yöntemlerini ve beklentilerini denemenin bir parçasıdır. Bu, çocukların kendi benlikleri hakkında bilgi edinmeleri ve keşiflerde bulunmaları, bireyselliklerini ifade etmeleri ve otonomi kazanmaları için kullandıkları bir yoldur. Bağımsızlık kazanırken ana-babalarıyla çatışmalara girişirler, ana-babalarının kurallarını sınırlarını ve kendilerini denetlemeyi keşfederler.

Duygu ve davranışları düzenleme problemi görülen diğer bozukluklardan farklı olarak karşıt gelme ve davranım bozukluğu, saldırganlık ve mala zarar verme gibi başkalarının haklarını ihlal etmeye yönelik davranışlarla belirlenir. Bu davranışlar bireyin otorite figürleriyle ve toplumsal normlarla çatışmasına neden olur. Çocukluk döneminde başlayan yıkıcı, dürtü kontrol ve davranım bozukluklarının tümü kızlara oranla erkeklerde daha sık görülmektedir (DSM IV, 2014).

Bu tür davranış bozukluğu bireyin aile ve akran grubu ile ilişkilerini, eğitim ve sosyal hayattaki işlevselliğini olumsuz etkiler. Karşıt gelme bozukluğu semptomları çoğunlukla sadece aile ortamında ve sadece aile fertleriyle birlikte ortaya çıkar.

Pek çok ebeveyn, ilkokul çağındaki çocuklarını oldukça kavgacı ve küstah bulur. Bu yaş grubundaki çocuklar, istediklerini elde etmek için tartışır ve saygısızca cevap verirler; hatta zaman zaman makul bir isteğe uymayı açıkça reddedebilir. Ancak bazen bu çatışmalar, ara sıra oluşan rahatsızlıklardan fazlasını ifade etmeye başlar ve ana-baba ile çocukların iletişim biçimi haline gelir. Ana- babalar, soğukkanlılıklarını koruyup çocuğun ruh halini derinliğine anlamaya çalışırlarsa, aralarındaki etkileşimin çatışma durumundan, sorun çözme durumuna dönüşmesi sağlanabilir (Yavuzer, 2014b).

Bu bozukluğa sahip olan bireyler kendilerine saygı duymazlar, kızgın, muhalif ya da meydan okuyucudurlar. Bu davranışlarını, makul olmayan talep ya da koşullara bir tepki olarak haklı gösterme eğilimindedirler (DSM IV, 2014; Yavuzer, 2014b: 181).

Karşıt gelme bozukluğu popülasyonda %1 ila %11 arasında görülme birlikte ortalama görülme sıklığının %3 olduğu tahmin edilmektedir. Çocuğun yaşına ve cinsiyetine göre değişmekle birlikte karşıt gelme bozukluğu kızlardan çok erkeklerde görülmektedir. İlk belirtiler genellikle okul öncesi dönemde görülmeye başlanır ve tedavi edilmezse davranım bozukluğuna dönüşebilir (DSM IV, 2014).

Karşıt gelme bozukluğu olan çocuk ve ergenler; anti sosyal davranışlar, dürtü kontrol sorunları, madde kullanımı, anksiyete ve depresyon için büyük risk altındadır. Karşıt gelme bozukluğuyla ilgili olan davranışların görülme sıklığı okul öncesi dönemde ve ergenlikte artar.

Mizaç, genetik faktörler, sert tutarsız, ya da ilgisiz çocuk yetiştirme tutumları karşı gelme bozukluğunun nedenleri arasında yer almaktadır. Gelişim süresince devam eden karşıt gelme bozukluğu; bireyin ebeveynleri, öğretmenleri, akranları ve romantik ilişki kurdukları partnerleriyle sürekli çatışma yaşamasına neden olur. Bu tür sorunlar bireyin duygusal, sosyal, akademik ve mesleki uyumunda bozulmalara yol açar.

Aşağıda DSM IV (2014) Karşı Olma Karşıt Gelme Bozukluğu Tanı Ölçütlerine değinilmiştir.

A. En az 6 ay süren, bu sırada aşağıdakilerden 4'ünün (veya fazlasının) bulunduğu bir negativistik, hostile ve karşı gelme davranışı örüntüsü:

(1) Sık sık hiddetlenir

(2) Sık sık büyükleriyle tartışmaya girer

(3) Büyüklerinin isteklerine veya kurallarına uymaya çoğu zaman etkin bir biçimde karşı gelir veya bunları reddeder

(4) İsteyerek, başkalarını kızdıran şeyler yapar

(5) Kendi yaramazlıkları için çoğu zaman başkalarını suçlar

(6) Alıngandır, çabuk darılır veya başkalarınca kolay kızdırılır

(7) Genellikle içerlemiş, kızgın ve güceniktir

(8) Genellikle kincidir ve intikam almak ister

B. Bu davranış bozukluğu toplumsal, okuldaki ya da mesleki işlevsellikte klinik açıdan önemli derecede bozulmaya neden olur

C. Bu davranışlar sadece bir Psikotik Bozukluk ya da Duygudurum Bozukluğunun gidişi sırasında ortaya çıkmamaktadır

D. Davranım Bozukluğu için tanı ölçütlerini karşılamamaktadır, kişi 18 yaşında veya daha ileri bir yaşta ise Antisosyal Kişilik Bozukluğu için tanı ölçütlerini karşılamamaktadır.

2.5.3. Davranım Bozukluğu

Davranım bozukluğu, başkalarının temel haklarının ve toplumsal norm ve kuralların sürekli ve tekrarlayıcı bir biçimde saldırıya uğratıldığı bir davranış örüntüsüdür. Davranım bozukluğu olan çocuk ve ergenlerde, insanlara ve hayvanlara yönelik saldırganlık, sahtekârlık ve kuralların ciddi biçimde ihlal edilmesi gibi davranış bozuklukları görülmektedir.

Çocuk veya ergenin yalan söylemekten okuldan kaçmaya kadar toplumsal doğrulara aykırı bir takım davranışlar göstermesine davranım bozukluğu adı verilir (Öztürk, 2007: 173).

Çocuk ve ergenlerde davranım bozukluğu görülme sıklığı %11, elverişsiz çevrelerde yaşayan çocuklarda ise bu oran %20–35'e yükselebilmektedir (Aktaran: Arkan ve Üstün, 2009)

Mizaç, ebeveyn reddi ya da ihmali, sert tutarsız, ya da ilgisiz çocuk yetiştirme uygulamaları, fiziksel ya da cinsel taciz, suça karışan ebeveyn varlığı, çok sayıda bakıcı değiştirme, denetim eksikliği, akran reddi, suça karışmış akran gruplarıyla birliktelik ve şiddet içeren çevre gibi faktörler davranım bozukluğuna zemin hazırlamaktadır (Öztürk, 2007: 182-186; Yavuzer, 2014b: 179).

Çocuk yetiştirme tutumları, çocuğun anti sosyal davranışlarının gelişmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Arkan ve Üstün (2009) Anne-baba eğitimi programlarının davranım bozukluğu üstündeki etkilerini araştırdıkları çalışmalarında ebeveynlerle kurulan olumlu ilişkinin davranım bozukluğunun gelişmesinde koruyucu bir faktör olduğunu bildirmektedir.

Araştırmanın konusu olan ilkökul çocuklarında ise çocuklara karşı saldırgan tutum, akranlarıyla iyi geçinememesi, sık sık kavga etmesi, sık sık kötü sözler kullanması, okul kırmaları ev veya başkalarından izinsiz para ve eşya almaya başlaması şeklinde davranım bozukluğu özellikleri görülmektedir (Öztürk, 2007: 179; Yavuzer, 2014b: 180-181).

Öztürk (2007) davranım bozukluğu olan çocuk ve ergenlerde görülebilecek davranış türlerini şu şekilde özetlemektedir;

- Kuralları ciddi bir biçimde bozma eğilimi vardır
- Sık sık okuldan kaçma
- Sık yalan söyleme
- Yangın çıkarma
- Başka birinin evine, arabasına ya da herhangi bir malına bilerek ve kasden zarar verme
- Yaşlılarıyla ya da büyüklerle sık sık kavga etme ve kavgayı genelde kendisinin başlatması
- Kavga anında silah, bıçak ve sopa gibi yaralayıcı ya da öldürücü maddeler kullanma
- Silahlı soygun ya da birinin çantasını alıp kaçma gibi insanlarla yüz yüze gelerek hırsızlık yapma
- Hırsızlık

- Dolandırıcılık yapma
- İnsanlara eziyet etme ve acımasız davranma
- Hayvanlara eziyet etme
- Başka birinin kendisiyle cinsel ilişkiye girmesi için zorlama

Bu belirtilerin görüldüğü her çocuk için davranım bozukluğu vardır denemez.

Davranım bozukluğu gösteren çocuklarda bunaltı ve çökkünlük gibi başka psikiyatrik sorunlar ile intihar girişimlerine rastlamak mümkündür (Öztürk, 2007 182). Dolayısıyla bu özelliklerin iyi olma hallerini etkilemesi de beklenebilir.

Davranım bozukluğu ya da karşıt gelme/karşıt olma yetişkinlikte çok nadir olarak ortaya çıkar. Bu iki bozukluk arasında gelişimsel bir ilişki vardır. Ergenlikten önce ortaya çıkan davranım bozukluğu birçok durumda karşıt gelme bozukluğundan önce görülür (DSM IV, 2014).

Davranım Bozukluğu İçin Tanı Ölçütleri bölümünde aşağıdaki gibi tanımlanmıştır (DSM IV, 2014).

En azından bir tanı ölçütünün son 6 aydır bulunması koşuluyla aşağıdaki tanı ölçütlerinden üçünün (ya da daha fazlasının) son 12 aydır bulunuyor olması ile kendini gösteren, başkalarının temel haklarına saldırıldığı ya da yaşa uygun başlıca toplumsal değerlerin ya da kuralların hiçe sayıldığı, yineleyici bir biçimde ya da sürekli olarak görülen bir davranış örüntüsü:

İnsanlara ve hayvanlara karşı gösterilen saldırganlık;

- 1) Çoğu zaman başkalarına kabadayılık eder, gözdağı verir ya da gözünü korkutur.
- 2) Çoğu zaman kavga-dövüş başlatır.
- 3) Başkalarının ciddi bir biçimde fiziksel olarak yaralanmasına neden olacak bir silah kullanmıştır (örn. bir değnek, taş, kırık şişe, bıçak, tabanca).
- 4) İnsanlara karşı fiziksel olarak acımasız davranmıştır.
- 5) Hayvanlara karşı fiziksel olarak acımasız davranmıştır.
- 6) Başkasının göz önünde çalmıştır (örn. saldırıp soyma, çanta kapıp kaçma, göz korkutularak alma, silahlı soygun).

7) Birisini cinsel etkinlikte bulunması için zorlamıştır. Eşyalara zarar verme;

8) Ciddi hasar vermek amacıyla isteyerek yangın çıkarmıştır.

9) İsteyerek başkalarının malına mülküne zarar vermiştir (yangın çıkarma dışında).

Dolandırıcılık ya da hırsızlık;

10) Bir başkasının evine, binasına ya da arabasına zorla girmiştir.

11) Bir şey elde etmek, bir çıkar sağlamak ya da yükümlülüklerinden kaçınmak için çoğu zaman yalan söyler (yani başkalarını “atlatır”).

12) Hiç kimse görmeden değerli şeyler çalmıştır (örn. kırmadan ve içeri girmeden mağazalardan mal çalma, sahtekârlık) kuralları ciddi bir biçimde bozma (ihlal etme).

13) 13 yaşından önce başlayarak, ailenin yasaklarına karşın çoğu zaman geceyi dışarıda geçirmektedir.

14) Ana babasının ya da onların yerini tutan kişilerin evinde yaşarken en az iki kez geceleyin evden kaçmıştır (ya da uzun bir süre geri dönmemişse bir kez).

15) 13 yaşından önce başlayarak çoğu zaman okuldan kaçmıştır. Bu davranış bozukluğu toplumsal, okuldaki ya da mesleki işlevsellikte klinik açıdan önemli derecede bozulmaya neden olur.

Bu ölçütler kişi 18 yaşında ya da daha ileri bir yaşta ise anti sosyal kişilik bozukluğunun tanı ölçütlerini karşılamaktadır.

2.5.4. Çocuklardaki Davranış Problemlerine Dair Yapılan Çalışmalar

Literatüre bakıldığında çocukların davranış problemleri ile genel olarak ebeveyn tutumları, çocukların demografik özellikleri ve sosyo-ekonomik düzeyleri, çevresel faktörlerin rolü, anne- baba kişilik özellikleri ve davranış bozukluklarının tanımlanması için geliştirilen ölçeklerin geçerlilik güvenilirlik düzeyleri incelenmiştir (Dereboy, Şener, Dereboy ve Sertcan, 2007; Yavaş, 1996; Saydam ve Gençöz, 2005; Derman ve Başal, 2013).

Çocukların davranış problemlerinin anne- baba ve öğretmen tarafından değerlendirildiği çalışmalarda bulunmaktadır (Dereboy, Şener, Dereboy ve Sertcan, 2007; Kaya ve Özel, 2006; Doğan, 1995). Fakat bu değerlendirmeler genelde ayrı ayrı değerlendirilmiş olup aralarındaki ilişkiye bakılmamıştır. Özellikle aile içinde anne ve babanın çocuklarının davranışları konusundaki algıları arasındaki ilişkiye bakılmış bir çalışmaya literatür taramasında rastlanmamıştır.

Anne-babaların zihinlerinde, bir çocuğun sahip olması gereken özelliklerle ilgili düşünceler vardır. Eğer çocuğun var olan özellikleri ile anne-babaların nitelikleri, beklentileri çatırsa, işte o zaman sorunlar ortaya çıkar (Wolff, 2009). Bu sebeple yapılacak olan bu araştırma ile aile içinde çocuğun davranışlarının hem anne hem de baba tarafından ayrı ayrı değerlendirmelerine fırsat sunacaktır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

3.1. Örneklem

Araştırmanın örneklem grubunu İstanbul Büyük Şehir Belediyesi sınırları içindeki 9 farklı ilçede yaşayan 8 -10 yaş arası 274 çocuk, anneleri ve babaları oluşturmaktadır. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasında olup, araştırmaya katılacak çocuk ve anne-babaların parçalanmamış ailelerden gelmesi kriter olarak belirlenmiştir. Veri toplama aşamasında 328 anne-baba ve çocuğuna uygulama yapılmıştır. Ancak 18 ebeveynin boşanmış olması ve 36 formun çocuk, anne ya da babanın doldurmadan yollamaları ya da hiç yollamamaları nedeniyle 54 veri elenmiştir. Sonuç olarak araştırmanın analizleri 274 veri üzerinden yapılmıştır.

Araştırma verilerinin 57'si (%20.8) Esenyurt; 1'i (%4) Başakşehir; 165'i (%60.2) Beylikdüzü; 7'si (%2.6) Fatih; 4'ü (1.5) Bayrampaşa; 18'i (6.6) Sultangazi; 7'si (%2.6) Küçükçekmece; 10'u (%3.6) Bakırköy; 1'i (%4) Güngören olmak üzere toplam 9 ilçeden toplanmıştır.

Araştırmaya 274 çocuk katılmıştır, bunların 150'si (%54.7) kız; 124'ü (%45.3) erkektir. Çocukların 82'si (%29.9) 8 yaş; 88'i (%32.1) 9 yaş; 104'ü (%38.0) 10 yaşından oluşmaktadır. Çocukların yaş ortalaması 9.08'tir (S= 0.82).

Babaların yaş aralığı 28 - 63, yaş ortalaması 39.88'tir (SS=5.72). Sahip oldukları çocuk sayısı 1 ile 9 arasında değişmektedir. Babaların 36'sı (%13.1) 1çocuğa sahip iken, 122'si (%44.5) 2, 81'i (%29.6) 3, 17'si (%6.2) 4, 11'i (%4.0) 5, 3'ü (% 1.1) 6, 2'si (%0.7) 7 ve 2'si (%0.7) 9 çocuk sayısına sahiptir. Toplamda sahip olunan çocuk sayısı ortalaması 2.05'tir (S= 1.21).

Araştırmanın örneklemini oluşturan bireylerin niteliklerini ortaya koymak amacıyla demografik özelliklerine ilişkin dağılımları incelenmiş ve tablolar halinde sunulmuştur. Söz konusu tablolar aşağıdaki şekildedir.

Tablo 2. Aileye Ait Demografik Bilgiler

	N	%
<i>Babanın Eğitim Düzeyi</i>		
Okur - Yazar değil	2	0.7
İlkokul Mezunu	89	32.5
Ortaokul Mezunu	56	20.4
Lise Mezunu	78	28.5
2 yıllık Üniversite Mezunu	12	4.4
4 yıllık Üniversite Mezunu	34	12.4

Yüksek Lisans / Doktora	3	1.1
<i>Babanın Çalışma Durumu</i>		
Çalışıyor	265	96.7
Çalışmıyor	9	3.3
<i>Annenin Eğitim Düzeyi</i>		
Okur - Yazar değil	14	5.1
İlkokul Mezunu	112	40.9
Ortaokul Mezunu	47	17.2
Lise Mezunu	64	23.4
2 yıllık Üniversite Mezunu	14	5.1
4 yıllık Üniversite Mezunu	22	8.0
Yüksek Lisans / Doktora	1	0.4
<i>Annenin Çalışma Durumu</i>		
Çalışıyor	68	24.8
Çalışmıyor	206	75.2
<i>Ailenin Toplam Geliri</i>		
500 - 1000 TL	33	12.0
1000 - 2000 TL	123	44.9
2000 - 3000 TL	76	27.7
3000 TL ve üzeri	42	15.3

3.2. Veri Toplama Araçları

3.2.1. Baba Bilgi Formu

Ünlü (2010) tarafından, demografik bilgilerin belirlenmesi amacıyla oluşturulan bu form babaların yaşları, babaların ve eşlerinin meslekleri ve çalışma saatleri, eğitim düzeyleri, toplam aylık geliri, çocukların yaş ve cinsiyetleri, evde çalışan çocuk olup olmadığı ve evde kendi ailesi dışında yaşayanın olup olmadığına dair bilgiler içermektedir. Bu formun babalar tarafından doldurulması istenmiştir (EK 1).

3.2.2. Baba Katılım Ölçeği

Orjinali 2002 yılında Hawkins, Bradford, Palkovitz, Christiansen, Day and Call tarafından geliştirilmiştir. Ülkemize Ünlü (2010) tarafından adapte edilmiştir. Toplam 25 maddeden oluşan. Ölçeğin geçerliliği Cronbach alfa katsayısı ile hesaplanmış ve altı alt ölçek için .46 ve .82 arasında bulunmuştur. Ölçekte sorulan sorular babalar tarafından 6 basamaklı Likert tipi ölçek üzerinde yanıtlanmaktadır. Bunun için "hiçbir zaman", "çok nadir", "bazen", "sıklıkla", "her zaman", "bana uygun değil" seçeneklerine sırasıyla "1", "2", "3", "4", "5" ve "0" değeri verilmektedir. Ölçeğin alt

ölçekleri ise şu şekildedir: Faktör 1, babanın destek ve telkin düzeyi; Faktör 2, kontrol etme ve planlama; Faktör 3, babanın mevcudiyeti; Faktör 4, babanın disiplin (terbiye) düzeyi; Faktör 5, babanın duygusal desteği ve Faktör 6, ihtiyaç sağlama (Tablo 3). Alt ölçeklerden ayrı ayrı puan alınacağı gibi baba katılımı alt ölçeklerden alınan yüksek puan ise baba katılım düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir (EK 2).

Tablo 3. Baba Katılım Ölçeğinin Alt Ölçekleri

<u>Faktör 1: babanın destek ve telkin düzeyi</u>
3. Çocuğumu kitap okumak için cesaretlendiririm
5. Çocuğumun annesine duygusal destek ve cesaret veririm
7. Çocuğumun annesinin önemli ve özel bir insan olduğunu anlamasında yardımcı olurum
9. Çocuğumu okulda/kreşte başarılı olma konusunda cesaretlendiririm
10. Çocuğuma dost ve arkadaş olurum
16. Çocuğumu yetiştirmede, annesi ile işbirliği yaparım
18. Çocuğuma okul/kreş kurallarına uyulması gerektiğini öğretirim
23. Çocuğumun yeteneklerini geliştirmesi için ona destek olurum
<u>Faktör 2: kontrol etme ve planlama</u>
12. Çocuğumun ev ödevlerini yapmasında onu cesaretlendiririm
14. Çocuğumun arkadaşları ile nerelere gittiğini ve neler yaptığını bilirim
19. Çocuğumu liseden sonra da okuması için cesaretlendiririm
21. Büyük yaştaki çocuğumun ödevlerinde ona yardım ederim
22. Çocuğumun geleceğini planlarım (eğitim, evlilik, iş vb.)
<u>Faktör 3: babanın mevcudiyeti</u>
1. Çocuğumun katıldığı etkinliklere (okul/kreş etkinlikleri, spor, geziler vb.) katılımım
6. Çocuğumla ilgili günlük/ rutin işleri yaparım (çocuğun beslenmesi, bir yerden başka yerlere götürülmesi)
17. Küçük yaştaki çocuğuma kitap okurum
24. Çocuğumun yapmaktan hoşlandığı şeylerde onunla vakit geçiririm
<u>Faktör 4: disiplin (terbiye)</u>
20. Çocuğumu disipline ederim
25. Çocuğumu ev işleri yapması için cesaretlendiririm

Faktör 5: duygusal destek

4. Çocuğumu iyi olduğı ve doğru şeyler yaptığı için överim

8.Çocuğumu iyi bir şey yaptığında ödüllendiririm

Faktör 6: imkan sağlama

2. Çocuğumun temel ihtiyaçlarını sağlarım

11. Çocuğumun finansal desteğini sağlamakta sorumluluk alırım

3.2.3. Conners Anne-Baba Ölçeğı

Conners Anne/Baba Derecelendirme Ölçeğı (CADO; Conners' Parent Rating Scale, CPRS) çocukların ev içindeki tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi amacıyla Conners (1969) tarafından geliştirilmiştir. Toplam 48 maddeden oluşan ölçeğın Türkçe adaptasyonu Şener, Dereboy, Dereboy ve Sertcen (1995) tarafından yapılmıştır. Ölçeğın iç tutarlığı Cronbach alfa katsayısı ile hesaplanmış ve dört alt ölçek için .67 ile .92 arasında bulunmuştur. Madde-toplam puan korelasyon aralığı .35 ile .81 olarak bildirilmiştir. Ölçekte sorulan sorular 4'lü Likert tipinden oluşmaktadır ve ana-babalar tarafından yanıtlanmaktadır. Bunun için "hiçbir zaman", "nadiren", "sıklıkla" ve "her zaman" seçeneklerine sırasıyla "0", "1", "2" ve "3" değeri verilmektedir. Dikkat eksikliği (DE) 5, hiperaktivite (HP) 4, karşı olma karşıt gelme bozukluğu (KB) 5 ve davranım bozukluğu (DB) 11 madde ile ölçülmektedir. Dikkat eksikliğinden 5,Hiperaktiviteden 6, karşıt gelme bozukluğundan 7 puan, davranım bozukluğundan 18, eşik değeri olarak kabul edilmektedir (Şener ve diğ., 1995). CADO'nun alt ölçeklerden alınan en yüksek puan DEHB'nin hangi alttipinin önde geldiğini bildirmektedir (EK 3).

3.2.4. Çocukların İyi Olma Hali Anketi

Çocukların iyi olma hali anketi çocukların iyi olma hallerini ölçmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Anketi geliştirebilmek için Müderrisoğlu ve diğ. (2010), The Children's Society (2012) ve UNICEF Araştırma Ofisi'nin (2013) çalışmalarından yararlanılmıştır. Adı geçen çalışmalarda çocukların iyi olma halini belirlemeye yönelik maddi durum, sağlık, eğitim, ilişkiler ve risk faktörlerine dair çocuklara sözel olarak sorular sorulmuştur. Çocuklar toplumda aktif bireylerdir ve hayatları onları çevreleyen sosyal koşullar, sosyal ağlar ve kaynaklar tarafından etkilenmektedir. Fakat onlar aynı zamanda kendi iyi olma hallerinin öznelidir. Bu çalışmada çocukların kendi iyi olma hallerinin durumunu saptamak amacıyla çocukları aktif bir birey olarak kendilerini ifade etme fırsatı verilmiştir. Ölçek yukarıda da değinildiğı gibi beş boyuttan (maddi durum, sağlık, eğitim, ilişkiler ve risk faktörleri) ve toplamda 36 sorudan oluşmaktadır. Maddeler, "Doğru" 2 puan, "Biraz Doğru" 1puan ve "Doğru Değil" 0 puan şeklinde puanlanmıştır. Ancak " Ayakkabı/Kıyafetlerimi yenilemeyeli çok oldu", "Sık Sık Hastalanırım", "Kendimi yalnız ve mutsuz hissediyorum", "Sınıfımız çok kalabalık", "Annem /babam beni döver", " Okulumuzun önünde tehlikeli kişiler bekliyor, " Evimizin önünden çok fazla araba geçiyor" ve "Okul yolunda trafik lambası yok" maddeleri

ters puanlanmıştır. Anketten alınabilecek en düşük puan 0 en yüksek puan ise 70'dir. Anketten alınacak yüksek puan çocuğun iyi olma halinin yüksek olduğunu belirtmektedir (EK 4).

3.3. İşlem

Araştırmada kullanılan Ölçme Araçları ve Demografik Bilgi Formu çocuk katılımcılara 8-10 yaş aralığında oldukları belirlenip, araştırmanın Yüksek Lisans kapsamında hazırlandığı belirtilmiştir. İnceleme hakkında bilgilendirildikten sonra katılmayı kabul eden katılımcıların verilen formları eksiksiz doldurmaları istenmiştir. Velilere, hem çocuklarının hem de babaların bu araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyip istemeyeceklerini belirtebilecekleri Aile Bilgi Formu gönderilmiştir. Bu formda aynı zamanda araştırmanın amacı ve önemi de açıklanmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden babalara, kapalı zarf içerisinde Aile Bilgi Formu, Baba Katılım Ölçeği, Connors Anne-Baba Değerlendirme Ölçeği, Çocuğun İyi Olma Hali Anketi ve Baba Bilgi Formu gönderilmiştir. Araştırmacı tarafından, babaların doldukları form ve ölçekler yine kapalı zarf içerisinde toplanmıştır. Katılımcıların kimlik bilgileri sorulmamıştır.

BÖLÜM IV

4. Bulgular

Bu çalışmanın üç temel amacı vardır. Birincisi, baba katılımı ile çocukların iyi olma hali arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmanın ikinci amacı baba katılımı ile çocukların davranış problemleri değişkenleri arasındaki ilişkileri incelenmesidir. Çalışmanın üçüncü amacı ise ebeveynlerin çocuklarının davranış problemlerini değerlendirmeleri arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Çalışma da ayrıca baba katılımının çocukların cinsiyeti açısından farklılık gösterip göstermediği incelenecektir. Ve yine ayrıca maddi durum, sağlık, eğitim, ilişkiler ve risk faktörleri çocukların iyi olma halleri açısından incelenecektir.

Bulgular bölümünde sırasıyla, baba katılımının çocukların cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığına dair analiz sunulmuştur. Daha sonra ise araştırmanın amacı doğrultusunda, baba katılımı, çocukların davranış bozuklukları ve çocukların iyi olma hali arasındaki ilişkilerin incelenmesine yönelik analizler verilecektir.

Baba katılımının çocukların cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığına dair analiz

Araştırmanın hipotezi "baba katılımı çocukların cinsiyetine göre farklılaşmamaktadır" şeklinde ifade edilmiştir. Birinci hipotezi test etmek için babalara baba katılımının belirlenmesi amacıyla Baba Katılım Ölçeği verilmiştir. Ölçek kategorik olarak değerlendirildikten sonra bu kategorilerden alınan puanlar toplanmıştır. Baba Katılım Ölçeğinden alınan toplam puanlara dayanarak, babaların kız ve erkek çocuklarına ilişkin katılımlarını karşılaştırmak üzere veriler SPSS 16 istatistik programı ile değerlendirildi. İstatistiksel değerlendirmelerde kız ve erkek çocuklarına ait sürekli değişkenlerin ortalamalar arasındaki farkı değerlendirmek için bağımsız gruplar için t-testi yapılmıştır. İlgili aritmetik ortalamalar, standart sapmalar ve t-testinin sonuçları Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4. Kız ve Erkek Çocuklarının Baba Katılım Düzeylerinin t-Testi Analiz Sonuçları

Ölçüm	n	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
Kız	150	93,67	14,30	272	2,063	,040
Erkek	124	89,94	15,33			

Kız ve erkek çocukların baba katılımı düzeylerinin karşılaştırılması için yapılan t-Testi sonrasında kız ve erkek çocukların baba katılımlarının birbirinden farklı olduğu bulunmuştur ($t=2,063$; $p<.0$). Buna göre, kız çocuklarında baba katılımı ($\bar{X}=93,67$) erkek çocuklarının baba katılımından ($\bar{X}=89,94$) daha yüksektir.

Araştırmanın Birinci Amacı Doğrultusundaki Baba Katılımı ile Çocukların İyi Olma Hali Arasındaki İlişisine Dair Korelasyon Analizi

Araştırmanın birinci amacı doğrultusunda baba katılımı ile çocukların iyi olma hali arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın hipotezinde baba katılımı ile çocuklardaki iyi olma hali arasında pozitif yönde ilişkiler öngörülmüştür. Bu boyutlar arasındaki ilişkiler Pearson Çarpım Moment Korelasyon analiziyle incelenmiştir. Sonuçlar araştırmanın hipotezlerini desteklemiştir. Babaların baba katılımı puanları ile çocukların iyi olma hali arasında anlamlı bir korelasyon bulunmuştur (Tablo 5).

Tablo 5. Baba Katılım Ölçeğinden Alınan Puanlarla Çocukların İyi Olma Hali Ölçeği Arasındaki İlişiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	N	R	p
Baba Katılımı- İyi olma hali	274	,191	,002

Tablodan da anlaşılacağı üzere, baba katılımı ölçeğinden alınan toplam puanlarla çocukların iyi olma ölçeğinden alınan toplam puanlar arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi sonucunda puanlar arasında istatistiksel açıdan $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r=.191$; $p<.05$).

Baba Katılımı ile Çocukların Davranış Problemleri Arasındaki İlişkilere Dair Korelasyon Analizleri

Araştırmanın ikinci amacı doğrultusunda baba katılımı ile çocukların davranış problemleri değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı hipotezlerinde baba katılımı ile babanın çocuklardaki davranış problemlerini değerlendirmesi arasında negatif yönde ilişkiler öngörülmüştür. Bu boyutlar arasındaki ilişkiler Pearson Çarpım Moment Korelasyon analiziyle incelenmiştir. Sonuçlar araştırmanın hipotezlerini destekler niteliktedir. Baba katılımı puanları ile çocukların dikkat eksikliği, karşıt olma - karşıt gelme, hiperaktivite ve davranım bozukluğu puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (Sırasıyla, $r=-.327$; $p<.05$; $r=-.277$; $p<.05$; $r=-.69$; $p<.05$; $r=-.223$; $p<.05$) (Tablo 6, Tablo 7, Tablo 8, Tablo 9).

Tablo 6. Baba Katılım Ölçeğinden Alınan Puanlarla Dikkat Eksikliği Puanları Arasındaki İlişiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	N	R	p
Baba Katılımı- Dikkat Eksikliği	274	-,327	,000

Tablo 7. Baba Katılım Ölçeğinden Alınan Puanlarla Karşıt Gelme Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	<i>N</i>	<i>R</i>	<i>p</i>
Baba Katılımı- Karşıt Olma- Karşıt Gelme	274	-,277	,000

Tablo 8. Baba Katılım Ölçeğinden Alınan Puanlarla Hiperaktivite Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	<i>N</i>	<i>R</i>	<i>p</i>
Baba Katılımı- Hiperaktivite	274	-,69	,252

Tablo 9. Baba Katılım Ölçeğinden Alınan Puanlarla Davranış Bozukluğu Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	<i>N</i>	<i>R</i>	<i>p</i>
Baba Katılımı- Davranış Bozukluğu	274	-,223	,000

Anne- Babanın Çocuklarının Davranış Problemlerini Değerlendirmeleri Arasındaki İlişkilerin Analizi

Araştırmanın üçüncü amacı doğrultusunda annenin ve babanın çocuk davranışını değerlendirmesi ile çocukların davranış problemleri değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın yedinci, sekizinci, dokuzuncu ve onuncu hipotezlerinde annenin çocuk davranış değişkenleri değerlendirmesi ile babanın çocuklardaki davranış problemlerini değerlendirmesi arasında anlamlı ilişkiler öngörülmüştür. Bu boyutlar arasındaki ilişkiler Pearson Çarpım Moment Korelasyon analiziyle incelenmiştir. Sonuçlar araştırmanın hipotezlerini destekler niteliktedir. Annenin çocukları dikkat eksikliği, karşıt olma - karşıt gelme, hiperaktivite ve davranım bozukluğu değerlendirme puanları ile babanın çocukları dikkat eksikliği, karşıt olma - karşıt gelme, hiperaktivite ve davranım bozukluğu değerlendirme puanları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (Sırasıyla, $r=,671$; $p<.05$; $r=,708$; $p<.05$; $r=,654$; $p<.05$; $r=,798$; $p<.05$) (Tablo 10, Tablo 11, Tablo 12, Tablo 13).

Tablo 10. Conners Baba Dikkat Eksikliği Değerlendirmesi Ölçeğinden Alınan Puanlarla Conners Anne Dikkat Eksikliği Değerlendirmesi Ölçeğinden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	<i>N</i>	<i>R</i>	<i>p</i>
Baba- Anne	274	,671	,000

Tablo 11. Conners Baba Karşıt Gelme Ölçeğinden Alınan Puanlarla Conners Anne Dikkat Karşıt Gelme Ölçeğinden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	<i>N</i>	<i>R</i>	<i>p</i>
Baba- Anne	274	,708	,000

Tablo 12. Conners Baba Hiperaktivite Değerlendirmesi Ölçeğinden Alınan Puanlarla Conners Anne Hiperaktivite Değerlendirmesi Ölçeğinden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	<i>N</i>	<i>R</i>	<i>p</i>
Baba- Anne	274	,654	,000

Tablo 13. Conners Baba Davranım Bozukluğu Ölçeğinden Alınan Puanlarla Conners Anne Davranım Bozukluğu Ölçeğinden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	<i>N</i>	<i>R</i>	<i>p</i>
Baba- Anne	274	,798	,000

Çocuğun İyi Olma Hali ile Maddi Durum, Sağlık, Eğitim, İlişkiler Ve Risk Faktörleri Arasındaki İlişkilere Dair Korelasyon Analizleri

Araştırmanın genel amaçları dışında çocukların iyi olma hali ile maddi durum, sağlık, eğitim, ilişkiler ve risk faktörleri arasındaki ilişkide incelenmiştir. Araştırmanın on birinci, on ikinci, on üçüncü ve on dördüncü hipotezlerinde çocuğun iyi olma hali ile maddi durum, sağlık, eğitim ve ilişkiler faktörleri arasında anlamlı ilişkiler öngörülmüştür. Araştırmanın on beşinci hipotezinde ise çocuğun iyi olma hali ile risk faktörü arasında negatif yönde anlamlı ilişki öngörülmüştür. Bu boyutlar arasındaki ilişkiler Pearson Çarpım Moment Korelasyon analiziyle incelenmiştir. Sonuçlar araştırmanın on birinci, on ikinci, on üçüncü ve on dördüncü hipotezlerini destekler niteliktedir. Fakat araştırmanın on beşinci hipotezi desteklenmemiştir. Çocukların iyi olma hali puanları ile maddi durum, sağlık, eğitim, ilişkiler ve risk faktörleri puanları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (Sırasıyla, $r=,729$; $p<.05$; $r=,661$; $p<.05$; $r=,595$; $p<.05$; $r=,708$; $p<.05$; $r=,589$; $p<.05$) (Tablo 14)

Tablo 14. Çocukların İyi Olma Ölçeğinden Alınan Toplam Puanlarla Maddi Durum, Sağlık, Eğitim, İlişkiler ve Risk Faktörleri Puanları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

	<i>N</i>	<i>R</i>	<i>p</i>
İyi Olma - Maddi Durumu	274	,729	,000
İyi Olma - Sağlık	274	,661	,000
İyi Olma - Eğitim	274	,595	,000
İyi Olma - İlişkiler	274	,708	,000
İyi Olma - Risk	274	,589	,000

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Bu araştırmanın amacı baba katılımı ile çocukların iyi olma hali ve çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Ayrıca ebeveynlerin çocuklarının davranış problemlerini değerlendirmeleri arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Çalışma da bunun yanı sıra baba katılımının çocukların cinsiyeti açısından farklılık gösterip göstermediği ve maddi durum, sağlık, eğitim, ilişkiler ve risk faktörleri çocukların iyi olma halleri açısından incelenmiştir.

İlk olarak baba katılımının çocukların cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında, baba katılımı bakımından cinsiyetler arasında fark olduğu bulunmuştur. Buna göre, kız çocuklarında baba katılımı erkek çocuklarının baba katılımından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Literatürde ise bu araştırmanın bulduğu sonucun aksine baba katılımının erkek çocuklarıyla daha yoğun olduğu bulunmuştur (Marsiglio, 1991; Baruch and Barnett, 1987; Parke, 1981). Kız çocukların bu çalışmada erkekler göre daha fazla baba katılımı görmelerinin nedeninin yeni baba modeli kavramıyla bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Yeni baba doğuma giren, bebeklik dönemlerinde de çocuklarıyla ilgilenen, yalnızca oyun oynamakla yetinmeyen, çocuk bakımında da aktif bir şekilde katılan ve erkek çocuklarıyla olduğu kadar kız çocuklarıyla da ilgilenen bir baba modelidir (Zeybekoğlu, 2013). Babalar, erkek çocuklarıyla daha çok fiziksel oyun ve spor faaliyetlerinde bulunurken, kız çocuklarıyla daha çok akademik öğrenmede ona yardım etme ve destekleme faaliyetleriyle vakit geçirmektedir (Yavuzer, 2014a: 22). Araştırmanın sonucuyla bağlantılı olarak, araştırmaya katılan babaların daha çok akademik faaliyetlerde bulunduğu ve kız çocuklarıyla daha fazla vakit harcadığı düşünülmektedir. Neden olarak ise günümüzde babaların ancak yoğun bir iş günü sonrasında çocuklarına vakit ayırabildikleri dolayısıyla fiziksel oyun ve spor faaliyetleri yerine ancak akademik olarak destek sağlamaya vakit ayırabildikleri varsayılabilir. Bu varsayım araştırmaya katılan babaların çalışma durumu istatistiğiyle desteklenebilir (N= 265, %96.7) ayrıca Tezel'in (ty.: 770) aktardığına göre çalışmalar, babaların çocuk üzerindeki etkisinin onlarla birlikte geçirdikleri süreyle ilgili olduğunu belirtmektedir. Birçok araştırmaya göre ise babalar daha çok erkek çocuklarıyla vakit geçirmektedirler (Yavuzer, 2014a, Yörükoğlu, 2014, Kuzucu, 2011). Ancak Yavuzer'in (2014a: 22) aktardığına göre, babaların, kız çocuklarıyla eleştiriden uzak ve daha sıcak bir ilişkiye girdiklerini savunan başka teorisyenler de vardır. Onlara göre babalar oğullarıyla bu tür bir ilişkiye girmekten, iki yaştan sonra kaçınmaktadırlar. Buna neden olarak da, erkek homoseksüalitesinden daha fazla korkuluyor olması gösterilmiştir. Nicolosi (2008: 66-67) ise bu durumu farklı bir açıdan yorumlamıştır. O'na göre baba, oğluna karşı sıcak, sevgi dolu ve bilinçli bir şekilde ilgili olduğu halde, yine de onu samimiyetle kabullenmeyi başaramayabilir. Baba, oğlunun bireyleşme sürecini veya onun içindeki varlığını dahi kendisi için bir tehdit unsuru olarak algılayabilir. Kendi babasına veya

ağabeyine karşı beslediği çözümlenmemiş düşmanlık ve rekabet hislerini oğluna aktarabilir. Nicolosi'nin (2008) yapmış olduğu bu değerlendirme de yine çıkan sonuç ile tutarlı görülmektedir. Nas'a (2009: 75) göre, babalar ve çocukların beraber zaman geçirmesi hem baba için mutluluk kaynağı hem de çocuk için hayat tecrübesi kazanma fırsatıdır. Baba ile çocuk arasındaki sevgi ve paylaşımın yalnızca çocuk üzerinde etki bırakmadığını aksine babaların benlik gelişimine, babanın kendine olan güvenin artmasına, katı hislerinin uysallaşmasına, güven duygularının artmasına ve kendi babalarıyla daha iyi ilişki kurmalarına da katkı sağlamaktadır (Nas, 2009: 24; Saygılı ve Çankırılı, 2009: 102-103).

İkinci olarak, baba katılımı ile çocukların iyi olma hali arasındaki ilişki incelenmiş ve sonuç olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Literatürde bu iki değişkenin araştırma kapsamına giren 8 - 10 yaş çocuklarına dair çalışmaya rastlanmaması araştırma bulgusunu karşılaştırmayı sınırlandırmıştır ancak Easterbrooks and Goldberg (1984) baba katılımı ile psikolojik iyi oluş konusuna değinmiş ve baba katılımının çocuğun iyi olma halini etkilediğinden bahsetmişlerdir. Sımsıkı ve Şendil'e (2004) göre de babaların aile hayatına katılmalarının doğrudan ya da dolaylı olarak çocukların üzerinde etkisinin olabileceği saptanmıştır. Bir başka çalışmada babanın evden kısa ve uzun süreli ayrılıklarının bile çocukları olumsuz yönde etkilediğini gösteren gözlemler vardır (Peterson, 1959'dan aktaran Yörükoğlu, 2014: 216). Yavuzer'e (2014a: 23) göre babanın yokluğu, pasifliği ya da ilgisizliği çocuğun kişilik yapısını ruh ve beden sağlığını büyük ölçüde etkileyebilir. Her ne kadar babalar literatürde ikincil bakım veren kişiler olarak anılsalar da (Freud, 2006; Parke, 1981) aile içinde sergilemiş oldukları baba katılımı çocukların iyi olma halini etkilediği düşünülmektedir. Ergenlerle yapılan çalışmalarda, baba katılımı ve iyi olma haline dair çıkan sonuçlarda yine bu iki değişkenin ilişkisini göstermektedir. Bu sonuçlara göre, baba katılımı yüksek olan çocukların psikolojik iyi oluşlarının ve genel yaşam doyumlarının yüksek olduğu görülmektedir (Flouri ve Buchanan, 2003 ve Amato, 1994' dan aktaran Kuzucu ve Özdemir, 2013). Yapılan çalışmalara göre, baba katılımı çocukları birçok yönden hem doğrudan hem dolaylı olarak etkilemektedirler (Lamb, 2001). Baba katılımı; çocuğun analitik düşünce yapısını, zekâsını, sözel becerisini ve akademik başarısını, psiko-sosyal uyumunu olumlu etkilemektedir, çocuk daha çok içsel odaklı kontrol geliştirmekte ve daha olgun ve bağımsız davranışlar göstermektedir (Bekman, 2001); cinsel kimlik, zihinsel ve sosyo-duygusal gelişimine etkilidir (Kuzucu, 2011). Baba katılımının çocuğun gelişimi ve ruh sağlığı bakımından önemli olduğu bildirilmiştir (Zeybekoğlu D., Durugönül ve Arıkan, 2011; Kuzucu, 2011; Gürşimşek, Kefi ve Gırgın, 2007; Ünlü, 2010; Kuzucu ve Özdemir, 2013, Evans, 1997). Çalışmalar ışığında çocuğun birçok yönden olumlu olarak etkilenmesi görülmektedir, bu nedenle baba katılımının çocuğun iyi olma halini de etkileyeceği dolayısıyla anlamlı bir ilişki içinde bulunduğu düşünülmektedir. Allen ve Daly'nin (2007: 3) farklı çalışmalardan aktardığına göre; baba katılımı ile çocukların genel yaşam doyumları, düşük depresyon deneyimi, düşük duygusal sıkıntı düzeyi, düşük psikolojik sıkıntı düzeyi, kendini değerlendirmede yüksek mutluluk düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırmada çıkan sonuç bu çalışmalarla tutarlılık göstermektedir.

Üçüncü olarak, baba katılımı ile çocukların davranış problemleri değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu bulgu, baba katılımı ile çocukların davranış problemleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla baba katılımı arttıkça, çocuklarının davranış problemleri düşer ve tam tersi. Bu bulgu literatürde yer alan araştırmaları (Sımsıkı ve Şendil, 2014; Yavuzer 2014a: 23; Ameto ve Rivera, 1999;) destekler niteliktedir. Boşanma sonrası babanın çocukla ilişkisini kesmesi ile çocukta davranış problemleriyle ilişkili olduğu ayrıca babanın çocuğun yetiştirilme sürecine aktif katılımının, çocuklarda ortaya çıkan davranış problemlerini azalttığı bulunmuştur (Amato, 1994). Babanın yokluğu, pasifliği ya da ilgisizliği ayrıca disiplinden uzak ve aşırı hoşgörölü olması da ve bazı uyum ve davranış bozukluklarının nedeni olabilir aynı zamanda bu çocuklarda saldırganlık, hırçınlık, okul başarısında düşüş daha fazla görölmektedir (Yavuzer 2014a: 23; Altun, 2010: 202; Nas, 2009: 24). Atilla (1989) araştırmasında 3-6 yaş çocuklarda anne babanın boşanması, baba ölümü ve babanın evi terki, babanın iş sebebiyle uzun süreli ayrılığına bağılı olarak ortaya çıkan baba yoksunluğunun çocukların davranışlarına etkisini incelemiştir. Sonuç olarak, kız çocuklarının erkek çocuklara oranla gece yalnız kalmaktan daha çok korktuğı, baba yokluğu ve yoksunluğu durumunda erkek çocuklarında hareketliliğin kız çocuklarına göre daha fazla olduğı, cinsiyet farkı gözetmeksizin tüm çocuklarda aşırı hareketlilik olduğı belirlenmiştir.

Dördüncü olarak, annenin ve babanın çocuk davranışını değerlendirmesi ile çocukların davranış problemleri değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Sonuç olarak annenin çocukları dikkat eksikliği, karşıt olma - karşıt gelme, hiperaktivite ve davranım bozukluğu değerlendirme puanları ile babanın çocukları dikkat eksikliği, karşıt olma - karşıt gelme, hiperaktivite ve davranım bozukluğu değerlendirme puanları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Literatürde anne- babanın ayrı ayrı çocukların davranış problemlerine dair değerlendirme yaptıkları bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bunun aksine daha çok çocukların gösterdiği davranış problemleri ile çocukların ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki ve cinsiyet açısından çocuklarına karşı sergiledikleri tutumlarının farklılaşp farklılaşmadığına dair çalışmalar yer almaktadır (Brody, Pillegrini ve Sigel,1986; Saydam ve Gençöz, 2005). Araştırma sonucuna göre anne ve babanın çocuğun davranışını değerlendirme konusunda tutarlı oldukları görölmektedir. Bu sonuç Yörükoğlu'nun (2014: 201) değerlendirmesini destekler niteliktedir. Yörükoğlu'na (2014: 201) göre anne ve babanın tutumları tutarlı olmalıdır. Şöyle ki; bir evde, bir gün görmezlikten gelinen yaramazlık, ertesi gün ağır ceza görüyorsa, annenin yaptığı baba bozuyor ya da babanın verdiği cezaya anne karşı çıkıyorsa tutarsızlıktan söz edilebilir. Bu durumda çocuk, davranışını kime uyduracağını bilemez. Sonuç olarak anne-baba veya her birisi çocuğun bir davranışına dün başka, bugün başka tepkiler göstermemelidir.

Son olarak araştırmada çocukların iyi olma hali ile maddi durum, sağık, eğitim, ilişkiler ve risk faktörleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlar araştırmanın on beşinci hipotezi olan çocuğun iyi olma hali ile risk faktörü arasında negatif yönde bir ilişki olacağı öngörüsünü desteklememektedir. Bir başka ifade ile risk faktörü arttığında çocuğun iyi olma hali düzeyinin azalacağı öngörüsü desteklenmemiştir. Sorulara bakıldığında (bknz. Ek 4) çocukların aile ortamında şiddet görmesi,

çevrede kendini güvensiz hissetmesi (çevre düzenlemelerin uygunsuz olması), tehlikelerle karşılaşması gibi etmenlerle karşılaşmaları onların iyi olma halini olumsuz yönde etkileyebilir. Sonucun bu yönde çıkmaması, araştırmacının risk faktörüne dair yeterince soru sormamış olmamasından veya çocukların çevre düzeninin (trafik lambası olması, çok fazla arabanın geçmiyor olmasından, vb.) iyi düzenlenmiş olması ve bu sebepten sorulara verilen cevapların olumlu olmasından kaynaklanıyor olabilir. Diğer yandan, on birinci, on ikinci, on üçüncü ve on dördüncü hipotezler ile çocuğun iyi olma hali arasında anlamlı bir ilişki olacağı öngörüsü desteklenmektedir. Bu bulgulara literatürde çocukların iyi olma hali göstergelerini ölçmüş olan çalışmalarla benzerlik göstermektedir (Müderrişoğlu ve diğ. , 2010; Axford, 2008; Bradshaw, 2009; Moore, 2013; Federal Interagency Forum on Child and Family Statistics, 2013; Martorano, Natali, de Neubourg ve Bradshaw, 2013; UNICEF Araştırma Ofisi, 2013; Fernandes, Mendes ve Teixeira, 2012; The Children's Society, 2012; Hauser, Brown ve Prosser, 1997). Ayrıca çıkan sonuç, literatürde göstergelerin tanımlamasıyla tutarlı gözükmemektedir. Çocuğun iyi olma halinin ölçülmesi için, çok yönlü, yaşa uygun göstergelerin kullanılması gerektiği açıktır. Bu göstergeler, çocuğun yaşamındaki belirleyici faktör ve süreçleri kapsamalı, yaşa uygun olmalı ve hem öznel hem de nesnel meseleleri örneklemelidir ayrıca yaşamadan ziyade iyi olma haline, çocuğun yaşamındaki olumsuz değil olumlu sonuçlara ve çocuğun gelecekteki değil şimdiki iyi olma haline odaklanmalıdırlar (T.C. Kalkınma Bakanlığı ve Unicef Türkiye Temsilciliği, 2013). Bu tanımlamada yer alan niteliklere göre, araştırmaya katılan çocukların bağımsız olma isteklerinden dolayı (Akboy, 1997) kendilerine yönelik sorulan soruları ve kendi hayatlarından ne derece memnun oldukları yönünde ki değerlendirmeleri yapabildikleri de bu çalışmayla sınanmıştır.

5.2 Sonuç

Araştırmanın hipotezlerini araştırma sonunda elde edilen bulgular bağlamında gözden geçirildiğinde sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

Problem 1: Babaların baba katılımı ile çocukların cinsiyetleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

P1. Hipotez 1: Baba katılımı çocukların cinsiyetine göre farklılaşmamaktadır

1. Baba katılımı bakımından cinsiyetler arasında fark olduğu bulunmuştur. Buna göre, babaların kız çocuklarına yönelik daha fazla katılımı bulundukları saptanmıştır.

Problem 2: Baba katılımı ile çocukların iyi olma hali arasında ilişki var mıdır?

P2. Hipotez 2: Baba katılımı ile çocuklardaki iyi olma hali arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.

2. Baba katılımı ile Çocukların iyi olma hali arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Buna göre çocuklarıyla daha fazla vakit geçiren, onlarla ilgilenen babaların çocuklarının iyi olma hallerinin de yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Problem 3: Baba katılımı ile çocukların davranış problemleri arasında ilişki var mıdır?

P3. Hipotez 3: Baba katılımı ile çocuktaki dikkat eksikliği davranışı arasında negatif yönde bir ilişki vardır.

P3. Hipotez 4: Baba katılımı ile çocuktaki karşıt gelme karşı olma davranışı arasında negatif yönde bir ilişki vardır.

P3. Hipotez 5: Baba katılımı ile çocuktaki hiperaktivite davranışı arasında negatif yönde bir ilişki vardır.

P3. Hipotez 6: Baba katılımı ile çocuktaki davranış bozukluğu arasında negatif yönde bir ilişki vardır.

3. Baba katılımı ile çocukların davranış problemleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Buna göre, baba katılımı yüksek olan çocuklarda davranış problemine rastlanmadığı veya az görüldüğü sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla baba katılımı az olan çocuklarda davranış problemlerinde artış olduğu söylenmiştir.

Problem 4: Anne ve babanın ayrı ayrı çocuklarının davranış problemlerini değerlendirmeleri arasında ilişki var mıdır?

P4. Hipotez 7: Babanın dikkat eksikliği değerlendirmesi ile annenin ki arasında anlamlı bir ilişki vardır.

P4. Hipotez 8: Babanın karşıt olma karşı gelme davranışının değerlendirmesi ile annenin ki arasında anlamlı bir ilişki vardır.

P4. Hipotez 9: Babanın hiperaktivite değerlendirmesi ile annenin ki arasında anlamlı bir ilişki vardır.

P4. Hipotez 10: Babanın davranım bozukluğu değerlendirmesi ile annenin ki arasında anlamlı bir ilişki vardır.

4. Annenin ve babanın çocuk davranışını değerlendirmesi ile çocukların davranış problemleri değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Sonuç olarak annenin çocukları dikkat eksikliği, karşıt olma - karşıt gelme, hiperaktivite ve davranım bozukluğu değerlendirme puanları ile babanın çocukları dikkat eksikliği, karşıt olma - karşıt gelme, hiperaktivite ve davranım bozukluğu değerlendirme puanları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Problem 5: Çocukların iyi olma hali ile bunu ölçen göstergeler arasında bir ilişki var mıdır?

P.5. Hipotez 11: Çocukların iyi olma hali ile maddi durum göstergesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

P.5. Hipotez 12: Çocukların iyi olma hali ile sağlık durumu göstergesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

P.5. Hipotez 13: Çocukların iyi olma hali ile eğitim durumu göstergesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

P.5. Hipotez 14: Çocukların iyi olma hali ile ilişkiler durum göstergesi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

P.5. Hipotez 15: Çocukların iyi olma hali ile risk faktörleri durum göstergesi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

5. Çocukların iyi olma hali ve bunu ölçen göstergeler arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

5.3 Öneriler

1. Bu araştırma ilköğretim birinci kademeye devam eden 8-10 yaş arası çocuğu olan anne-baba üzerinde gerçekleştirilmiştir. Farklı yaş gruplarında çocuğu olan anne-babalar üzerinde de benzer araştırmalar yapılabilir.

2. Baba katılımının demografik değişkenlere göre ve bu katılımın ebeveyn tutumları, ruh sağlığı, evlilik uyumu ve doyumu gibi değişkenlerle ilişkisi araştırılabilir.

3. Araştırmanın uygulandığı İstanbul İlçelerinin farklı sosyoekonomik bir çevrede bulunması dolayısıyla, aynı sosyoekonomik düzeyde ve statüde yer alan ilçelerde da benzer bir araştırma yapılabilir.

4. Bu araştırmada baba katılımının çocukların davranış problemleri üzerindeki ve çocukların iyi olma üzerindeki etkisine alınan toplam puanı üzerinden bakılmıştır. Yeni araştırmalarda baba katılım faktörleri (babanın desteği, kontrol etme ve planlama, babanın mevcudiyeti, babanın disiplin düzeyi, babanın duygusal desteği ve ihtiyaç sağlama düzeyi) ile çocukların davranış problemleri ve iyi olma halleri üzerindeki etkisi incelenebilir.

5. Araştırmada daha çok ölçeklerden alınan toplam puanlar dikkate alınmıştır. İleride yapılacak olan çalışmalarda bu ölçeklerde yer alan alt ölçekler dikkate alınabilir.

6. Araştırmada çocukların davranışları anne ve babaları tarafından değerlendirilmiştir. Aynı değerlendirme çocukların öğretmenleri tarafından da yapılabilir. Araştırmaya katılan çocuklar ilkokul seviyesinde olduklarından bu dönemde öğretmenleriyle anne ve babaları kadar çok vakit geçirmektedirler. Bu sebeple onların da çocuklar hakkındaki bilgilerinden yararlanmanın faydalı olacağı düşünölmektedir.

KAYNAKÇALAR

- Abreveya, E. (2002) Maskenin Ötesindeki Erkeksilik, *Psikanaliz Yazıları*, 5 (13-26). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Abreveya, E. (2004) Fobik Nesne ve Baba İşlevinin Yokluğu, *Psikanaliz Yazıları*, 8 (29-49). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Acun, S ve Erten, G. (1999). *Çocuk Gelişimi* (20- 38) . İstanbul: Esin Yayınevi.
- Akboy, R. (1997). *Eğitim Psikolojisi*. İzmir: Mikro Yayınevi.
- Allen, S. and Daly, K. (2007). The Effects of Father Involvement: An Updated Research Summary of the Evidence. *Centre for Families, Work & Well-Being, University of Guelph*. Erişim Tarihi: 07.12.2015, http://www.fira.ca/cms/documents/29/Effects_of_Father_Involvement.pdf.
- Altun, A. (2010). *Çocuk Eğitiminde İlgi, Bilgi, Sevgi*. İstanbul: Elit Kültür.
- Amato, P. R. (1994). Father–child relations, mother–child relations, and offspring psychological well-being in early adulthood. *Journal of Marriage and the Family*, 56, 1031–1042.
- Amato, P. R. and Rivera, F. (1999). Paternal involvement and children’s behaviour problems. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 375-384. Erişim Tarihi: 18.01.2013, <http://www.jstor.org/discover/10.2307/353755?sid=21105126145891&uid=4&uid=3739192&uid=2>.
- Anar, B. (2011). *Evli Ve Çalışan Yetişkinlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İle Evlilik Doyumu Ve İş Doyumu İlişkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Arkan, B. ve Üstün, B. (2009). Davranım Bozukluğu Olan Çocuklara Psikiyatrik Yaklaşımda Anne-Baba Eğitim Programları: İki Örnek Bağlamında Bir Değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1(2),155-174.

- Aslan, E. (1992). Benlik kavramı ve bireyin yaşamındaki etkileri, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4, 7-14.
- Atak, H. ve Taştan, N. (2012). Romantik İlişkiler ve Aşk. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*4(4), 520-546.
- Atakan, M. (2013). *Sözel Etkileşimlerde Toplumsal Cinsiyet Kuruluşu ve Akran Kültürü*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Atilla, F. Ç. 1989. *Üç – Altı Yaş Grubundaki Çocukların Baba Yoksunluğunda ve Yokluğunda Gösterdikleri Davranış Bozukluklarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Axford, N. (2008) *Exploring Concepts of Child Well-being: Implications for Children's Services*, Bristol, Policy Press.
- Barglow, P., Vaughn, B.E. and Molitor, N. (1987). Effects of Maternal Absence Due to Employment on the Quality of Infant-Mother Attachment in a Low-Risk Sample. *Child Development*, 58(4), 945-54.
- Barsade, S. G. and Gibson, D. E. (2007) Why does affect matter in organizations? *Academy of Management Perspectives*. 36-59.
- Baruch, G. K., ve Barnett, R. C. (1987). Determinants of fathers' participation in family work. *Journal of Marriage and the Family*, 49. İstanbul Üniversitesi Kütüphaneleri Kataloğundan elde edildi. Erişim tarihi 19.01.2015, Veritabanı JSTOR Journals.
- Battaloğlu, B., Aydemir, N. ve Hatipoğlu, S. (2012). Sağlam Çocuk Polikliniğine Başvuran 0-1 Yaş Bebeği Olan Annelerde Depresyon Taraması ve Depresyonda Etkili Risk Faktörlerini Belirleme. *Bakırköy Tıp Dergisi*, 8 (1), 12-21.
- Baum, C. L. (2003). Does Early Maternal Employment Harm Child Development? An Analysis of the Potential Benefits of Leave Taking. *Journal of Labor Economics* 21(2), 409-448.
- Baydar, N. ve Brooks-Gunn, J. (1991). Effects Of Maternal Employment And Childcare Arrangements On Preschoolers' Cognitive And Behavioral Outcomes: Evidence From The Children Of The National Longitudinal Survey Of Youth. *Developmental Psychology*, 27(6), 932-945.
- Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi* (O. Gündüz, çev.) İstanbul: Kaktüs Yayınları.

- Bekman, S. (2001). Çocuğun Yaşamında Babanın Rolü ve Önemi Sempozyum Raporu, İstanbul: *Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayını*, 5-10.
- Belsky, J. and Eggebeen, D. (1991). Early and Extensive Maternal Employment and Young Children's Socioemotional Development: Children of the National Longitudinal Survey of Youth. *Journal of Marriage and the Family*, 53(4), 1083-1098.
- Bing, E.(1963). Effect of Childrearing Practices on Development of Differential Cognitive Abilities. *Child Development*, 631-648.
- Binler, M. Z. (2007). *Türk Ailesi Ve Akrabalık Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Bradshaw, J. (2009) A comparison of child well-being in the EU29, in *The On-going Debate on the Assessment of Children's Conditions of Life*, European Network of National Observatories on Childhood, Firenze, Italy, pp. 9-17.
- Brody, Gene H., Pellegrini, Anthony D. and Sigel, İ. (1986). *Marital Quality and Mother-Child and Father-Child Interactions with School-Aged Children*. Erişim Tarihi: 18.12.2014, <http://psycnet.apa.org/index.cfm?fa=buy.optionToBuy&id=1986-24288-001>.
- Bulut, I. (1993). *Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi*. Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Camfield, L. and Skevington, S.M. (2008) "On Subjective Well-Being and Quality of Life", *Journal of Health Psychology*, 13 (6), 768. Erişim tarihi: 22.12.2014, http://www.academia.edu/468190/On_subjective_well-being_and_quality_of_life.
- Carlsson, F. ve diğerleri (2011). Subjective well-being among preadolescents - Evidence from urban China. *Working Papers In Economics No 500*. Department of Economics School of Business, Economics and Law at University of Gothenburg.
- Chase-Lansdale, P. L., Moffitt, R. A., Lohman, B. L., Cherlin, A.J., Coley, R. L., Pittman, L.D., Rpf, J., Votruba-Drzal, E. (2003). Mothers' Transitions from Welfare to Work and the Well- Being of Preschoolers and Adolescents. *Science*, 299(5612), 1548-1552.
- Cenkseven Ö, F. ve Sarı, M.(2009). Öğretmenlerde Öznel İyi Olmanın Yordayıcıları Olarak Okul Yaşam Kalitesi ve Tükenmişlik. *Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları İletişim Hizmetleri Tic. Ltd. Şti*.

- Coltrane, S. (1988). Father-Child Relationships and the Status of Women: A Cross-Cultural Study. *The American Journal of Sociology*, 93, (5), 1060-1095.
- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve Davranışı* (15. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakalöz, B., Pekcanlar A., A., Böber, E., Eminağaoğlu, N. ve Günay, T. (2006). Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu Eşlik Eden Veya Etmeyen Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Tanısı Alan Puberte Öncesi Erkek Olgularda Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. *DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi* 20 (3), 149 - 155.
- Çakmaklı, K. (2008). *Anne, Baba ve Eş Olmak*. İstanbul: Yağmur Yayınevi.
- Çakmaklı, K. (2007). *Çocuk ve Gençte Sosyal Gelişim* (126; 236). İstanbul: Yağmur Yayınevi.
- Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu, E. (2013). *Türkiye'de Aile, İş ve Toplumsal Cinsiyet*. Erişim Tarihi: 14.01.2015, <http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2014/02/Aile-2012-ISSP-Family-Survey-final.pdf> adresinden indirilmiştir.
- Çınar, L.(2008). *Evlilik Doyumu: Cinsiyet Roller ve Yardım Arama Tutumu*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çoraklı, S.(2009). *Mutluluk ve Aile Bağları*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Deniz, M. E. ve diğ. (2012). Öz-Anlayış, Yaşam Doyumu, Negatif ve Pozitif Duygu: Türk ve Diğer Ülke Üniversite Öğrencileri Arasında Bir Karşılaştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, (23) 428 - 446.
- Dereboy, Ç., Şener, Ş., Dereboy, F. ve Sertcan, E (2007). Conner's Öğretmen Ve Anne-Baba Derecelendirme Ölçeklerinin Geçerliliği. *Türk Psikiyatri Dergisi* 18(1), 48-58.
- Derman, M.T. ve Başal, H.A. (2013). Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne- Baba Tutumları Arasındaki İlişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115- 144.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542–575.
- Dilmaç, B. ve Bozgeyikli, H. (2009). Öğretmen Adaylarının Öznel İyi Olma Ve Karar Verme Stilllerinin İncelenmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi* ,11, 1.

- Dilmaç, B. ve Ekşi, H. (2008). Meslek Yüksek Okullarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Yaşam Doyumları ve Benlik Saygılarının İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 279-289.
- Dodurgalı, A. (2011). *Ailede Din Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Doğan, A. (2013). *Sevgi Dolu Bir Ailede Büyümek Her Çocuğun Hakkıdır. Türkiye’de Çocuğun Refahı ve Korunması “Kapsayıcı Bir Yaklaşım Arayışı”*. Sosyal Hizmet Sempozyumu 2013 Kocaeli: Gündem Çocuk Derneği Yayını.
- DSM IV, Tanım Ölçütleri*. (2014). Çeviren: Köroğlu, Ertuğrul. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Easterbrooks M.A, Goldberg WA. (1985). Effects Of Early Maternal Employment On Toddlers, Mothers, And Fathers. *Developmental Psychology*, 21, 774-783.
- Easterbrooks, W. and Goldberg, A. (1984). Toddler Development İn The Family: Impact Of Father Involvement And Parenting Characteristics. *Child Development*, 55, (3) ,740-752. Erişim Tarihi: 18.01.2013, http://www.jstor.org/stable/1130126?seq=1#page_scan_tab_contents.
- Erdoğan, A. (2004). Çocuğun psikososyal gelişiminde babanın rolü. *Yeni Symposium* 42 (4), 147-153.
- Ergeshkyzy, A. (2012). *Aile İçi Roller Ve Manevî Yaklaşım*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Erikçi,M. (2005). *Ana Baba Yoksunluğunun 9-15 Yaş Grubu Çocukların Benlik Kavramı Üzerindeki Etkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Evans, C. (1997). *Türkiyeli babaların babalık rollerine yönelik tutum ve katılımları: Düşük sosyo-ekonomik ortamdan bir örneklem*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Federal Interagency Forum on Child and Family Statistics (2013). *America’s Children: Key National Indicators of Well-Being*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- Fernandes, L., Mendes, A. and Teixeira, A. (2012). A Weighted Multidimensional Index Of Child Well-Being Which Incorporates Children's Individual Perceptions. *Social Indicators Research, Springer* 114 (3), 803-829.

- Field, T., Stoller, S., Vega-Lahr, N., Scafidi, F. and Goldstein S.(1986). Maternal Unavailability Effects On Very Young Infants İn Homecare Vs. Daycare. *Infant Mental Health Journal*. 7, 274–280.
- Freud, S. (2006). *Cinsellik Üzerine*, (çev. E. Kapkın) (1.Baskı). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Gander, M.J, Gardiner, H.W (2007). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, (çev. A. Dönmez, N. Çelen ve B. Onur) (6. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gazioğlu, E. İ. (2006). Genç Yetişkinlerin Evlilik Ve Aile Hayatına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 23, 107-123.
- Geçtan, E. (1974). *Çağdaş İnsanda Normaldışı Davranışlar*. Ankara: Maya Matbaacılık. İstanbul Üniversitesi Kütüphaneleri Kataloğundan elde edildi, Erişim Tarihi: 05.03.2015.
- Geçtan, E. (1997). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gifford-Smith, M. and Brownell, C. (2008). Childhood Peer Relationships: Social Acceptance, Friendships, And Peer Networks. *Journal of School Psychology*, 41, 235-284.
- Goldman, J., Salus, M.K., Wolcott, D. and Kennedy, K.Y. (2003). A Coordinated Response to Child Abuse and Neglect: The Foundation For Practice. U.S. Department Of Health and Human Services, Administration for Children and Families, Administration on Children, Youth and Families, Children's Bureau, Office on Child Abuse and Neglect. Erişim Tarihi: 18.01.2013, http://secure.psychanalyticce-credit.com/articles/100843/foundation_Practice_child_abuse.pdf.
- Göktaş T.,N.(2010). *Anne Baba Tutumlarının Ve Çocukların Davranışsal Özelliklerinin Sihirli Aile Çizim Testi İle İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Gönüllü, M. ve İçli, G. (2001). Çalışma Yaşamında Kadınlar: Aile ve İş İlişkileri. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 25 (1), 81-100.
- Greenspoon, P. J., and Saklofske, D. H. (2000). Toward an integration of subjective well-being and psychopathology. *Social Indicators Research*, 54, 81-108. Erişim tarihi:23.12.2014, <http://link.springer.com/article/10.1023/A%3A1007219227883#page-1>.

- Guite, H.F. & diğeri (2006). The impact of the physical and urban environment on mental well-being. *Public Health* 120, 1117–1126.
- Gürşimşek, I., Kefi, S., Gırgın, G. (2007). Okulöncesi Eğitime Babaların Katılım Düzeyi İle İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)* 33: 181-191.
- Habip, B. (2012). Kulisteki Baba: Winnicott ve Yapıtı. *Baba İşlevi* (31-37). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Han, W.J., Waldfogel, J. and Brooks-Gunn, J. (2001). The Effects of Early Maternal Employment on Delinquency. *Social Problems*, 48(2), 236-257.
- Hauser, R. M., Brown, B. V., and Prosser, W. R. (1997). Indicators of children's wellbeing. New York: Russell Sage.
- Hazan, C. ve Shaver, P. (1994). Bağlanma (Yakın İlişkilerle İlgili Araştırmalar İçin Bir Çerçeve) (A. Dönmez, Çev.). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 31 (1). Ankara Üniversitesi Dergiler Veritabanından elde edildi.
- Humphreys, T.(2003). *Aile: Terk Etmemiz Gereken Sevgili*, (çev. T. Anapa). İstanbul: Epilson Yayıncılık
- Hybron, D.(2000). Two philosophical problems in the study of happiness. *Journal of Happiness Studies*,1, 207-225.
- İmamoğlu, O (1993). Değişen dünyada değişen aile içi roller. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1, 58-68.
- İmren, S. , Arman, A. , Gümüştas, F., Yulaf, Y. ve Çakıcı, Ö. (2013). *Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi (Çukurova Medical Journal)* 2013; 38 (1), 22-30.
- Kahyaoğlu, O. (2008). *Yaşam Memnuniyeti ve Yaşam Memnuniyetini Etkileyen Değişkenler İle Ekonometrik Uygulama: Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Kapçı, E. G. ve Hamamcı, Z. (2011). Aile İşlevi ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişki: Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaların Aracı Rolü. *Klinik Psikiyatri*, 13, 127-136.

- Karakurt, E. ve Ezenci G.K. (2013). Beden Disformik Bozukluk Yakınmasından Borderline Yapıya. *Yansıtma Sayı: 20 -2. Ulusal Rorschach ve Projektif Testler Kongresi Özel Sayısı - 2* (17-24). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Karatay, A. (2011). Güncel Araştırma Programı- Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk. Erişim Tarihi 18. 12. 2014, http://www.dailymotion.com/video/xoi22z_guncel-arastirma-esitsiz-bir-toplumda-cocukluk_shortfilms.
- Kaya, A. (2005). Çocuklar İçin Yalnızlık Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Euroasian Journal of Educational Research*, 19, 220-237.
- Kaya ve diğ. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine Ve Akademik Başarılarına Etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208-225.
- Kayaalp, L. (2008). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu. Türkiye’de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar. *Sempozyum Dizisi*, 62, 147-152.
- Keyes, C. L. M., Shmotkin, D., and Ryff, C. D. (2002). Optimizing Well-being: The emprical encounter of two traditions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 1007-1022.
- Kızıltan, H. (ty.) *Lacan’ın Yaşamı Ve Psikanalize Katkısı*. Erişimi Tarihi: 15.01.2015, <http://www.psiko-alan.com/makaleler/37-hakan-kzltan-lacann-yasam-ve-psikanalize-katks>.
- Klein, M. (1977). Bir Karmaşanın Tarihçesi (G. Kural ve N. Zabcı, çev.). *Yansıtma Psikopatoloji Ve Projektif Testler Dergisi - Çocukluk Dönemi*, Sayı:21 (105-116). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Klein, M. (2002). *Haset ve Şükran* (S. M. Tura, ed.). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Koçar, C. (2012). Çalışan Annelerin En Önemli Sorunları. *Yaşam Rehberim*, 14, 8.
- Koçar, C. (ty.). Çalışan Anne ve Çocuk. Erişim Tarihi: 15.01.2015, <http://www.paradoksdanismanlik.com/FileUpload/ds29999/File/alananne.pdf> adresinden indirilmiştir.
- Kopko, K. (2013). The effects of the physical environment on children's development. *Montessori Leadership*, 15(2), 27-29.

- Kuhn, A.(2002). *Family secrets: Acts of memory and imagination*. London: Verso. Erişim Tarihi: 29.10.2015,
https://www.academia.edu/742951/Family_Secrets_Acts_of_Memory_and_Imagination.
- Kuzgun, Y. ve Sevim, S. (2004). Kadınların alışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakóltesi Dergisi*, 37, 1, 14-27.
- Kuzucu, Y. (2006). *Duyguları Fark Etmeye Ve İfade Etmeye Yönelik Bir Psikoeğitim Programının, Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Farkındalık Düzeylerine, Duyguları İfade Etme Eğilimlerine, Psikolojik Ve Öznel İyi Oluşlarına Etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 79-91.
- Kuzucu, Y. ve Özdemir, Y. (2013). Ergen Ruh Sağlığının Anne ve Baba Katılımı Açısından Yordanması. *Eğitim ve Bilim*, 38(168). Erişim Tarihi: 05.01.2015,
<http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/viewFile/1035/582>.
- Lamb, M. E. (2001). Kültürlerarası bakış açısı ile babanın çocuk gelişimindeki rolü ve önemi. Çocukun Yaşamında Babanın Rolü ve Önemi Sempozyum Raporu. *Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayını*, İstanbul, 18-38
- Mahler, M.S., Pine, F. ve Bergman, A (2003). *İnsan Yavrusunun Psikolojik Doğumu - Ötekini Dinlemek* (A. N. Babaoğlu, çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Marsiglio, W. (1995). *Babalık: Çağdaş teoriler, araştırmalar ve toplumsal politikalar (Fatherhood: Contemporary theory, research and social policy)*. California: Sage Publications. Erişim Tarihi: 05.01.2015,
<http://www.uk.sagepub.com/books/Book4924?seriesId=Series273&status=Published&sortBy=defaultPubDate%20desc&fs=1#tabview=google>.
- Martorano, B.,Natali, L., de Neubourg, C. and Bradshaw, J. (2013). Child Well Being in Advanced Economies in the Late 2000s. *Soc Indic Res* 118:247–283.
- Moore, T. (2012). *The importance of place*. Place based Initiatives Transforming Communities Proceedings from the Place-based Approaches Roundtable, 7-8.

- Moore, T. (2013). *The impact of neighbourhood physical and social environments on child and family well-being*. Murdoch Childrens Research Institute.
- Morsünbül, Ü. ve Çok, F. (2011). Bağlanma ve İlişkili Değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3 (3), 533-570.
- Mustafaoğlu, D. (2013). *2000'li Yıllarda Türk Sinemasında Aile Değerleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Müderrişoğlu, S. ve diğerleri (2010). *Türkiye'de Çocuğun İyi Olma Hali Göstergelerinin Belirlenmesi: İstanbul Örneği*. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı ve Unicef Türkiye Temsilciliği (2013). Çocuk Refahı Belgesi.
- Nas, E. (2009). *Baba Beni Sevmekten Niye Korkuyorsun*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Nas, R. (2006a). *İlkem Çocuklara Saygı Duymak: Çocuk Eğitimi* [Elektronik Sürüm]. İstanbul: Ezgi Kitabevi. İstanbul Üniversitesi Kütüphaneleri Kataloğundan elde edildi. Erişim tarihi 19.01.2015, eBook Collection (EBSCOhost).
- (2006b). *Çocuk İnsandır (Çocuk Eğitimi)* (40-41). İstanbul: Ezgi Kitabevi. İstanbul Üniversitesi Kütüphaneleri Kataloğundan elde edildi. Erişim tarihi 08.09.2015, eBook Collection (EBSCOhost).
- Nicolosi, J. (2008). *Erkek Homoseksüeller İçin Onarım Terapisi* (çev. E. Morgül). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- O'Donnell, J., Johnson Jr., W., D'Aunno, L., Thornton, H. (2005). Father's in Child Welfare: Caseworkers' Perspectives. *Child Welfare*, 84(3), 387-414.
- Otrar, M., Ekşi, H., Dilmaç, B. ve Şirin, A. (2002). Türkiye'de öğrenim gören Türk ve akraba topluluk öğrencilerinin stres kaynakları, başa çıkma tarzları ile ruh sağlığı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 473-506.
- Ozan, E. ve diğ. (2008). Narsisistik Kişilik Bozukluğu: Gelişim Süreçleri ve Yaşamı. *RCHP, Psikiyatride Derlemeler, Olgular ve Varsayımlar Dergisi* 1-2, 25-37.
- Öngider, N. (2013). Anne-Baba ile Okul Öncesi Çocuk Arasındaki İlişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440.

- Özakkaş, T. (2013). *Bütüncül Psikoterapi*. Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları: 104 Bütüncül Psikoterapi 10. Dönem Ocak 2012 Ders Notları. İstanbul: İklim Ofset Matbaacılık.
- Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1, 21-39.
- Özkan, G. ve Özkan B. (2010). Kadın Çalışanlara Yönelik Ücret Ayrımcılığı ve Kadın Ücretlerinin Belirleyicilerine Yönelik Bir Araştırma. *Çalışma ve Toplum*, 24, 91-104.
- Öztürk, M. (2007). *Anne, Baba ve Eğitimciler için Çocuk Psikiyatrisi* (22-24). İstanbul: Uçurtma Yayınları.
- Pancsofar, N. and Vernon-Feagans, L. (2006). Mother and Father Language Input to Young Children: Contributions to Later Language Development. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 27(6), 571-587.
- Parke, R. D. (1981). Babalar (Fathers). Harvard Üniversitesi Yayınları: Cambridge, Mass. 19.01. 2015 tarihinde [http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/1097-0355\(198321\)4:1%3C55::AID-IMHJ2280040110%3E3.0.CO;2-Z/citedby](http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/1097-0355(198321)4:1%3C55::AID-IMHJ2280040110%3E3.0.CO;2-Z/citedby) adresinden indirildi.
- Parker, J., Rubi, K., Erath, S., Wojslawowicz, J. and Buskirk, A. (2005). Peer Relationships, Child Development and Adjustment: A Developmental Psychopathology Perspective. *Developmental psychopathology, Vol 1: Theory and method* (2nd ed.), 419-493.
- Parman, T. (2002). Erkek Olmak Ya da Üçün Üçü Olmak, *Psikanaliz Yazıları*, 5 (27-38). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Parsons, T. and Bales, R.F. (1995). *Family, Socialization, and Interaction Process*. Glencoe, IL: Free Press. Erişim Tarihi: 28.10.2015, <http://www.csun.edu/~snk1966/T.%20Parsons%20The%20American%20Family.pdf>.
- Peker, H. (2012). *Çocuk Eğitiminde Pozitif Disiplin Zor Çocuk Yoktur*. İstanbul: TİMAŞ Yayınları.
- Penot, B. (2001). Bir Psikanalistin Bugün babalık İşlevi Üzerine Söyleyebileceği Ne Olabilir? (T. Parman, çev.). *Psikanaliz Yazıları* 3(s.71-78). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Popenoe, D.(1997). *Life Without Father*. Erişim Tarihi: 30.10.2015, <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED416035.pdf>
- Razon, N. (1981). *Çalışan Anne ve Çocuk* [Elektronik Sürüm]. İstanbul: Aile ve Çocuk Dergisi Akbank Yayınları, Grafik Sanatlar Matbaası. Erişim Tarihi: 29.12.2014, http://www.ekipnormarazon.com/attachments/article/56/calisan_anne_ve_cocuk.pdf.

- Razon, N. (1990). *Çalışan Anne ve Çocuğu* [Elektronik Sürüm]. İstanbul: Remzi Kitabevi. Erişim Tarihi: 29.12.2014, http://www.ekipnormarazon.com/attachments/article/55/calisan_anne_ve_cocugu.pdf.
- Rosenberg, J. and Wilcox, W.B. (2006). *The Importance Of Fathers In The Healthy Development Of Children*. US Department Health and Human Services, Administration for Children and Families, Administration on Children, Youth and Families, Children's Bureau, Office of Child Abuse and Neglect. 10.09.2015 tarihinde <https://www.childwelfare.gov/pubPDFs/fatherhood.pdf> adresinden indirildi.
- Ryan, R. M. and Deci, E. L. (2001). On Happiness And Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well Being. *Annu. Rev. Psychol.* 52, 141–66.
- Ryan, R. M. and Deci, E. L. (2008). Hedonia, Eudaimonia, And Well-Being: An Introduction. *Journal of Happiness Studies*, 9, 1–11.
- Ryff, C. D., and Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 719-727.
- Saydam, R. B. ve Gençöz, T. (2005). Aile İlişkileri, Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kendilik Değerinin Gençler Tarafından Belirtilen Davranış Problemleri ile Olan İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 61-74.
- Saygılı S. ve Çankırılı, A. (2009). *Babacığım Neredesin*, 2 Baskı. İstanbul, Elit Yayın. . İstanbul Üniversitesi Kütüphaneleri Kataloğundan elde edildi. Erişim tarihi: 19.01.2015.
- Schultz, D. P. ve Schultz, S. E. (2007). *Modern Psikoloji Tarihi* (2. Baskı) (Y. Aslay, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Schwarz, P. (1983). Length of Day-Care Attendance and Attachment Behavior in Eighteen-Month-Old Infants. *Child Development*, 54, 1073-1078.
- Semerci, P. ve Erdoğan, E. (2013). Türkiye’de Çocukların Gözünden Çocuğun İyi Olma Hali Alanlarının ve Göstergelerinin Tanımlanması ve Değerlendirilmesi. *UNICEF Türkiye Ofisi Sosyal Politika Birimi*.
- Semerci, P. , Müderrisoğlu, S., Karatay, A. ve Kılıç, Z. (2012). *Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: Çocuğun İyi Olma Halini Anlamak*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- SGK (2013). *İstihdamda ve Sosyal Güvenlikte Cinsiyet Eşitliği Paneli ve Çalıştay Bildirileri*. Ankara: Aren.
- Shinn, M. (1978). Father Absence and Children's Cognitive Development. *Psychological Bulletin*, 85(2), 295.
- Sımsıkı, H. ve Şendil, G. (2014).Baba Katılım Ölçeği'nin (Bakö) Geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (49), 104-123.
- Soysal, Ş., Bodur, Ş., İşeri, E. ve Şenol, S.(2005). Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. *Klinik Psikiyatri*, 8, 88-99.
- Söylemez, İ. (2011). *Evlilikte Uyum Ve Aile İşlevleri Ölçeği Geliştirme: Güvenirlilik Ve Geçerlik Çalışması*. Tıpta Uzmanlık Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Steinberg, L. (2007). Ergenlik (F. Çok, çev.). İstanbul: İmge Kitabevi.
- Stern, D. N., Stern, N ve Freeland, A. (2013). Kariyeriniz - Ne Zaman?. *Bir Annenin Doğuşu* (137-142). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Stith, S.M. and Davis, A.J.(1984). Employed mothers and family day-care substitute caregivers: A comparative analysis of infant care. *Child Development*, 55, 1340–1348.
- Stone, D.K. (2008). *The forgotten parent: The father's contribution to the infant's development during the pre-Oedipal years*. Master of Health Science in Psychotherapy, Auckland University of Technology, New Zealand.
- Sümer, N. ve Şendağ A., M. (2009). Orta Çocukluk Döneminde Ebeveynlere Bağlanma, Benlik Algısı ve Kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63), 86-101.
- Şahinkaya, R. (1975). *Psiko-Sosyal Yönleriyle Aile*. İstanbul Üniversitesi Kütüphaneleri Kataloğundan elde edildi. Erişim numarası: ist.685796
- Şeker, M. (2009). Mutluluk Ekonomisi. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 39, 115-134.
- US. Department of Health and Human Services (1995). Report to Congress on Out-Of-Wedlock Childbearing. *Hyattsville, Md:DHHS*. Erişim tarihi: 30.10.2015, <http://www.cdc.gov/nchs/data/misc/wedlock.pdf>

Ünlü, Ş. (2010). *Being Fathered And Being A Father: Examination Of The General Pattern Of Turkish Fathers And Their Own Fathers Involvement Level For Children Between The Ages Of 0-8*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Taşkın N. ve Erkan, S. (2009). The Influence Of Father Education Programs On The Levels Of Father Involvement With Children: An Experimental Study (Babalara Verilen Eğitimin Babaların Çocuklarıyla İlgilenmelerine Etkisi: Deneysel Bir Çalışma). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)* 37: 136-148.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2010). *Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması* (ed. Mustafa Turgut), Yayın No: 145, Ankara, Baskı. Manas Medya Planlama Reklam Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.

T.C. Başbakanlık Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2011). *Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması* (Proje Koordinatörü Dr. İbrahim Uslu). Ankara: Afşaroğlu Maatbası.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve UNICEF – Türkiye (2013). Erken Yaşlarda Çocuk Refahı ve Kadın İstihdamı. Ankara: Unicef.

T.C. Kalkınma Bakanlığı ve Unicef Türkiye Temsilciliği, 2013 (2013). *Çocuk Refahı Belgesi*.

The Children’s Society (2012). *The Good Childhood Report 2012: A review of our children's well-being*.

TDK, (2014). *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. Erişim Tarihi: 05.02.2015, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5598b23ce28438.90671385.

Tezel Ş., F. (ty.). Sosyal Değişim Sürecinde Değişen Baba Rolü. Erişim Tarihi: 07.09.2015, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/TEZEL-%C5%9EAH%C4%B0N-Fatma-SOSYAL-DE%C4%9E%C4%B0%C5%9E%C4%B0M-S%C3%9CREC%C4%B0NDE-DE%C4%9E%C4%B0%C5%9EEN-BABA-ROL%C3%9C.pdf>.

TÜİK (2011). *Hanehalkı İşgücü İstatistikleri*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK (2012). *İstatistiklerle Kadın*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

Tuzgöl, M. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (2) 22.

- Türkmen, M. (2012). Öznel İyi Oluşun Yapısı ve Anababa Tutumları, Özsaygı ve Sosyal Destekle İlişkisi: Bir Model Sınaması. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 41-73.
- Uluman, Ö. (2011). *Lise Öğrencilerinde Bağlanma Biçimleri ve Kuraldışı Davranışlar*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- UNICEF Araştırma Ofisi (2013). *Çocukların Gözünden Çocuğun İyi Olma Hali Alanlarının ve Göstergelerinin Tanımlanması ve Değerlendirilmesi*.
- Urcan, G Ö.. ve Akkapulu Aydın, F. (2013). Davranış Bozukluğu Olan Bir Erkek Çocuğun Çizim Testlerinde Annelik İşlevlerinin Bulgulanması. *Yansıtma Sayı: 20 -2. Ulusal Rorschach ve Projektif Testler Kongresi Özel Sayısı - 2*(65-76). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Ünal, C. (1991). Cinsiyete bağlı psikolojik farklar ve Türk çocukları üzerinde bir karşılaştırma. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1 (6), 1301-3718
- Ünal,A.Ö. ve Şahin, M. (2013). Lise Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarının Bazı Değişkenlere Göre Yordanması. *Cumhuriyet International Journal of Education-CIJE*, 2 (3), 46-63.
- Vander, V., Francis, T., Cullen, M, Corrozza, A. and Wright, J.P.(2001). Home Alone: The İmpact of Maternal Employment on Delinquency. *Social Problems*, 53(4), 236-257.
- Veenhoven, R. (1988). The Utility Of Happiness. *Social Indicators Research*, 20, 333-354.
- Wolff, S. (2009). Problem Çocuklar: Stres Altındaki Çocukları Tedavi Etme Yöntemleri (A. Oral, çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Yapıcı, Ş. (2010). Türk Toplumunda Aile ve Eğitim İlişkisi. *Turkish Studies Academic Journal*, 5(4), 1544-1.
- Yavaş, İ. (1996). Davranım Bozukluğu Olan Çocuk Ve Ergenlerin Demografik Özellikleri. *Depresyon Dergisi*, 3(2), 81-87.
- Yavuzer, H. (2014a). *Ana- Baba ve Çocuk* (60-61) (25. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2014b). *Okul Çağı Çocuğu* (11-15) (17. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşilyaprak, B. (2003). Çalışan Anne ve Çocuk "Siz Başrolü Seçtiniz". İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Yetim, Ü. (2001). *Yaşamdan Bireye Mutluluk Resimleri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Zabcı, N. (2014). Gizil Dönemde Erken Ergenlik. *Yansıtma Psikopatoloji Ve Projektif Testler Dergisi* - *Çocukluk Dönemi, Sayı:21*.

Yörükoğlu (2014). *Çocuk Ruh Sağlığı* . İstanbul: Özgür Yayınları.

Zara, A. ve Özdemir B. (2013). Cinsiyet Roller, 19.01. 2015 tarihinde <http://www.aytenzara.com/wp-content/uploads/2013/10/EK-283-2012.doc> adresinden indirildi.

Zeybekoğlu Dünder, Ö., Durugönül, E., Arıkan, A. (2011). “Anne” ve “baba” sözcüklerine yüklenen anlamların bir incelemesi. *Contemporary Online Language Education Journal*, 1(2), 25-34.

Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 297- 328.

EKLER

1. EK 1 Baba Bilgi Formu

BABA BİLGİ FORMU

Yaşınız _____

Yaşadığınız ilçe _____

Mesleğiniz _____

Sizin _____

Eşinizin _____

İşe gidiş ve eve geliş saatlerinizi belirtiniz

Gidiş _____

Dönüş _____

☐ Çalışma saatlerim bana bağlı

Eşinizin işe gidiş ve eve geliş saatlerini belirtiniz

Gidiş _____

Dönüş _____

☐ Çalışma saatleri eşime bağlı

Çalışan çocuğunuz var mı?

Varsa yaşını ve yaptığı işi yazınız _____

Toplam aylık geliriniz

☐ 500- 1000 TL

☐ 2000-3000 TL

☐ 1000-2000 TL

☐ 3000 TL ve üzeri

Eğitim Düzeyiniz (uygun olanı işaretleyiniz)

	Sizin	Eşinizin
Okur yazar değil		
İlkokul mezunu		
Ortaokul Mezunu		
Lise mezunu		
2 yıllık üniversite(yüksek okul) mezunu		
4 yıllık üniversite mezunu		
Y.lisans/doktora mezunu		

Çocuklarınızın yaşı ve

cinsiyeti

	Yaşı	Cinsiyeti
1.çocuk		
2.çocuk		
3.çocuk		
4. çocuk		
En küçük çocuk		

**Sahip olduğunuz toplam
çocuk sayısı _____**

Ailenizde eşiniz, çocuklarınız ve sizden başka yaşayan biri var mı

☐ Var

☐ Yok

Varsa Kimler _____

2. EK 2 Baba Katılım Ölçeği

BABA KATILIM ÖLÇEĞİ

Sevgili Babalar,
Lütfen, son 1 yıl içerisinde baba olarak yaşadığınız tecrübelerinizi düşününüz ve aşağıda listelenen her maddeyi, bu davranışı ne kadar yaptığınızı düşünerek cevaplandırınız.

	Hiçbir Zaman	Çok Nadir	Bazen	Sıklıkla	Her Zaman	Değil
Çocuğumun katıldığı etkinliklere (okul /kreş etkinlikleri, spor, geziler vb.) katılırım.	1	2	3	4	5	6
Çocuğumun temel ihtiyaçlarını sağlarım.	1	2	3	4	5	6
Çocuğumu kitap okumak için cesaretlendiririm.	1	2	3	4	5	6
Çocuğumu iyi olduğu ve doğru şeyler yaptığı için överim	1	2	3	4	5	6
Çocuğumun annesine, duygusal destek ve cesaret veririm.	1	2	3	4	5	6
Çocuğumla ilgili günlük/rutin işleri yaparım. (çocuğun beslenmesi, bir yerden başka bir yere götürülmesi)	1	2	3	4	5	6
Çocuğumun, annesinin önemli ve özel bir insan olduğunu anlamasında yardımcı olurum.	1	2	3	4	5	6
Çocuğumu iyi bir şey yaptığında ödüllendiririm.	1	2	3	4	5	6
Çocuğumu okulda/ kreşte başarılı olma konusunda cesaretlendiririm.	1	2	3	4	5	6
Çocuğuma dost ve arkadaş olurum.	1	2	3	4	5	6
Çocuğumun finansal desteğini sağlamakla sorumluluk alırım.	1	2	3	4	5	6
Çocuğumun ev ödevlerini yapmasında onu cesaretlendiririm.	1	2	3	4	5	6
Çocuğuma onu sevdiğinizi söylerim.	1	2	3	4	5	6
Çocuğumun arkadaşları ile nerelere gittiğini ve neler yaptığını bilirim.	1	2	3	4	5	6
Çocuğum benimle konuşmak istediğinde sadece onunla konuşmak için zaman harcarım.	1	2	3	4	5	6
Çocuğumu yetiştirmede, annesi ile işbirliği yaparım.	1	2	3	4	5	6
Küçük yaştaki çocuğuma kitap okurum.	1	2	3	4	5	6
Çocuğuma okul /kreş kurallarına uyulması gerektiğini öğretirim.	1	2	3	4	5	6
Çocuğumu liseden sonra da okuması için cesaretlendiririm.	1	2	3	4	5	6
Çocuğumu disipline ederim.	1	2	3	4	5	6
Büyük yaştaki çocuğumun ödevlerinde ona yardım ederim.	1	2	3	4	5	6
Çocuğumun geleceğini planlarım. (eğitim, evlilik, iş vb)	1	2	3	4	5	6
Çocuğumun yeteneklerini geliştirmesi için ona destek olurum.	1	2	3	4	5	6
Çocuğumun yapmaktan hoşlandığı şeylerde onunla vakit geçiririm.	1	2	3	4	5	6
Çocuğumu ev işleri yapması için cesaretlendiririm.	1	2	3	4	5	6

3. EK 3 Conners Anne-Baba Değerlendirme Formu

Aşağıdaki örneklerden çocuğunuzda olanları " Hiç bir zaman", " Nadiren", "Sıklıkla" veya "Hiç bir zaman" şeklinde işaretleyiniz. Söz Konusu çocuğunuz hakkında hiçbir soruyu BOŞ BIRAKMADAN yanıtlamanız verdiğiniz yanıtların değerlendirilmeye alınması açısından önemlidir. Çalışma gizlilik prensibi ile yürütülmekte olup araştırmacı dışında kimse verdiğiniz yanıtları görmeyecektir.

Conner's Anne/Baba Değerlendirme Formu				
	Hiçbir Zaman	Nadiren	Sıklıkla	Her Zaman
1. Eli boş durmaz sürekli bir şeylerle oynar (<i>tırmak, parmak, giysi gibi</i>)				
2. Büyüklere arsız ve küstah davranır				
3. Arkadaşlık kurmada ve sürdürmede zorlanır				
4. Çabuk heyecanlanır ataktır				
5. Her şeye karışır ve yönetmek ister				
6. Bir şeyler çiğner veya emer (<i>parmak, giysi, örtü gibi</i>)				
7. Sık sık ve kolayca ağlar				
8. Her an sataşmaya hazırdır				
9. Hayallere dalar				
10. Zor öğrenir				
11. Kıpır kıpırdır tez canlıdır				
12. Ürkektir (<i>yeni durum, insan ve yerlerden</i>)				
13. Yerinde duramaz her an harekete hazırdır.				
14. Zarar verir				
15. Yalan söyler masallar uydurur				
16. Utangaçtır				
17. Yaşıtlarından daha sık başını derde sokar				
18. Yaşıtlarından farklı konuşur (<i>çocuksu konuşma, kekeleme, zor anlaşılma</i>)				
19. Hatalarını kabullenmez başkalarını suçlar				
20. Kavgacıdır				
21. Somurtkan ve asık suratlıdır				
22. Çalma huyu vardır				
23. Söz dinlemez yada isteksiz zoraki dinler				
24. Başkalarına göre endişelidir (yalnız kalma, hastalanma, ölüm konusunda)				
25. Başladığı işin sonunu getiremez				
26. Hassastır kolay incinir				
27. Kabadayılık taslar başkalarını rahatsız eder				
28. Tekrarlayıcı durduramadığı hareketleri vardır				
29. Kaba ve acımasızdır				
30. Yaşına göre daha çocuksudur				

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Sıklıkla	Her Zaman
31. Dikkati kolay dağılır ya da uzun süre dikkatini toplayamaz				
32. Baş ağrıları olur				
33. Ruh halinde ani ve göze batan değişiklikler olur				
34. Kurallar ve kısıtlamalardan hoşlanmaz ve uymaz				
35. Sürekli kavga eder				
36. Kardeşleriyle iyi geçinemez				
37. Zora gelemmez				
38. Diğer çocukları rahatsız eder				
39. Genelde hoşnutsuz bir çocuktur				
40. Yeme sorunları vardır (<i>iştahsızdır, yemek sırasında sofradan sık sık kalkar</i>)				
41. Karın ağrıları olur				
42. Uyku sorunları vardır (uykuya kolay dalamaz, geceleri kalkar, çok erken uyanır)				
43. Çeşitli ağrı ve sancıları olur				
44. Bulantı kusmaları olur				
45. Aile içinde daha az kayırıldığını düşünür				
46. Övünür, böbürlenir				
47. İtilip kakılmaya müsaittir				
48. Dışkılama sorunları vardır (sık ishaller, kabızlık ve düzensiz tuvalet alışkanlığı gibi)				

4. EK 4 Çocukların İyi Olma Hali Anketi

Sevgili çocuklar aşağıdaki ifadeleri dikkatle okuyunuz. Bu ifadelerden size en uygun olanı yuvarlak içine alınız

MADDİ DURUM

Yılda bir kere ailece tatil yaparız	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Düzenli olarak harçlık alırım	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Okulun düzenlediği gezilere katılırım	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Ders çalışmak için gerekli araçlarım var	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Kendime ait bir odam var	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Ailem bana oyuncak alır	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Başkalarının yardımı olmadan geçinebiliriz	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Ayakkabı/Kıyafetlerimi yenilemeyeli çok oldu	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil

SAĞLIK

Kendimi enerjik ve güçlü hissedirim	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Üç öğün düzenli olarak yemek yerim	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Sık sık hastalanırım	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Temiz olmaya özen gösteririm	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Okula gitmeden önce kahvaltımı yaparım	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Kendimi yalnız ve mutsuz hissediyorum	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Her gün arkadaşlarımla dışarıda oyun oynarım	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil

EĞİTİM

Okulda yüksek notlar alırım	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
-----------------------------	-------	-------------	-------------

Öğretmenim aramızda ayrımcılık yapmaz	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Okulda kendimi mutlu ve güvende hissedirim	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Okulda oyun oynayabileceğimiz alanlar var	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Sınıfımız çok kalabalık	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Okulumda ders dışında faaliyetler düzenlenir	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Tuvaletlerimiz her zaman temizdir	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil

İLİŞKİLER

Annem /babam derslerimde bana yardımcı olur	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Konuşmak istediğimde annem/babam beni dinler	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Ailece beraber eğlenceli vakit geçiririz	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Annem / babam ne zaman nerede olduğumu bilir	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Ailem benimle ilgili konularda fikrimi sorar	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
Arkadaşlarım beni sever ve birlikte olmak ister	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil

Arkadaşlarımla birlikteyken kendimi iyi hissederim	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
---	-------	-------------	-------------

RiSK

Annem/babam beni döver	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
-------------------------------	-------	-------------	-------------

Mahallemde gezerken kendimi güvende hissederim	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
---	-------	-------------	-------------

Mahallemde oynarken kendimi güvende hissederim	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
---	-------	-------------	-------------

Mahallemizde oyun parkı var	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
------------------------------------	-------	-------------	-------------

Okulumuzun önünde tehlikeli kişiler bekliyor	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
---	-------	-------------	-------------

Evimizin önünden çok fazla araba geçiyor	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
---	-------	-------------	-------------

Okul yolunda trafik lambası yok	Doğru	Biraz doğru	Doğru Değil
--	-------	-------------	-------------